

Onsdagen den 28 april

Kl. 10.00

Onsdagen den
28 april 1971

*Val av justitie-
ombudsman***§ 1 Val av justitieombudsman**

Ordet lämnades på begäran till

Herr PETTERSSON i Visby (s), som yttrade:

Herr talman! På JO-delegationens vägnar skall jag be att få föredra följande skrivelse:

”Sedan justitieombudsmannen Alfred Bexelius till kammaren inkommit med skriftlig avsägelse av uppdraget att vara justitieombudsman fr. o. m. den 21 april 1971 beslöt kammaren den 19 mars 1971 att erforderligt val skulle anställas i föreskriven ordning. Med anledning därav har JO-delegationen berett frågan om val av ny ombudsman. Därvid har till delegationens protokoll antecknats två särskilda yttranden, dels av herrar Nelander och Hernelius, dels av herr Larsson i Luttra.

JO-delegationen föreslår — efter samråd med de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen — att till justitieombudsman med acklamation väljes förutvarande justitieombudsmannen Alfred Bexelius.”

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! Folkpartiets riksdagsgrupp anser att den naturlige efterträdaren till Alfred Bexelius som justitieombudsman är Gustaf Petrén. Jag erinrar om att Gustaf Petrén av riksdagen är vald till ställföreträdande JO. Regeringsformens 97 § säger uttryckligen att av ställföreträdaren krävs samma egenskaper som fordras av ordinarie innehavare av ämbetet. Ingen saklig erinran har framförts mot Gustaf Petréns sätt att utöva JO-ämbetet. Allmänheten, som är JO:s främsta uppdragsgivare, värdesätter säkerligen att ämbetet uppbärs av en person som ej på något sätt gör sig beroende av dem som har den politiska makten.

När Alfred Bexelius nu utan vår medverkan ombetts att åter kandidera till JO-ämbetet markerar folkpartiets riksdagsgrupp enbart genom denna deklaration sin oförändrade inställning i personfrågan. Vi deltar alltså inte i valet, oavsett hur detta val förrättas.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! En majoritet inom riksdagen är just nu i färd med att begå en svår orättvisa. Den riktar sig mot en av våra främsta ämbetsmän och en av våra mångsidigaste jurister. Den vänder sig mot en riksdagens nitiske tjänsteman sedan mer än två decennier, en ämbetsman som därtill klanderfritt under flera år tjänstgjort i det ämbete, till vilket val nu skall äga rum. Enligt moderata samlingspartiets mening borde utan varje tvekan Gustaf Petrén i första hand ha kommit i fråga vid dagens val.

Kapaciteten och skickligheten hos den nyligen avgångne justitieom-

Onsdagen den
28 april 1971

*Val av justitie-
ombudsman*

budsmannen Alfred Bexelius ifrågasätts av ingen. Hans motiv för att ställa sig till förfogande har i den situation som nu uppstått säkerligen varit de bästa. Men här rör det sig om någonting annat, nämligen den enskilde ämbetsmannens personliga och politiska oberoende.

Till följd av socialdemokraternas handlande är det också nödvändigt att stryka under att det val som nu skall ske är ett val av en riksdagens och inte regeringens justitieombudsman.

Moderata samlingspartiet avser att med hänsyn till föreliggande för justitieombudsmannaämbetet djupt beklagliga omständigheter avstå från att deltaga i valet. Vid omröstningen kommer våra röster därför att läggas ned. Oavsett på vad sätt valet sker bör våra ledamöter alltså anses icke ha deltagit däri.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Mycket av det som har förevarit inför detta val finner vi olustigt och djupt beklagligt. JO är ett ämbete som bör hållas utanför partipolitiska fejder. Ämbetets innehavare måste ha allmänt förtroende. Vår kandidat har varit Gustaf Petrén, som är ställföreträdande JO. När vi var med om att välja honom till denna funktion gav vi uttryck åt att vi har förtroende för honom, och ingenting har ändrats i detta.

Det är en mycket anmärkningsvärd händelse att socialdemokraterna nu vägrar att godta Petrén. Jag beklagar detta djupt. Jag beklagar också att socialdemokraterna har hemfallit åt demonstrationspolitik i en fråga där det inte bör förekomma.

Det är som jag framhållit viktigt att JO-ämbetets innehavare bärs upp av allmänt förtroende. När Alfred Bexelius har förklarat sig beredd att påta sig ett förlängt mandat accepterar vi det som den möjliga lösningen. Han har som JO burits upp av ett allmänt förtroende. Det var enighet om hans val. När vi återväljer honom är det självklart angeläget att markera det allmänna förtroendet för honom. Det kan vi inte göra genom att t. ex. lägga ned våra röster. Ett JO-val är enligt vår mening en fråga som inte lämpar sig för demonstrationer och därmed inte heller för motdemonstrationer.

Herr JOHANSSON i Ljungby (s):

Herr talman! Jag avser icke att tala om person.

Vi har eftersträvat att nå enighet kring den person som skulle ställas upp som kandidat till JO-ämbetet. De nu avgivna deklARATIONERNA visar att moderata samlingspartiet och folkpartiet uppenbarligen har varit beredda att söka genomdriva ett val mot vad jag har uppfattat som en klart uttalad majoritet i riksdagen. Detta är främmande för vårt styrelseskick.

Det behövs ytterligare tid för övervägande och eftertanke. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen är därför ytterst tacksam för att vår tidigare JO, som så väl har ryktat sitt värv, ställer sig till förfogande för att under ytterligare en tid fullgöra detta ämbetes viktiga uppgift.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Valet av justitieombudsman avser tiden från valet till dess nytt val sker

under fjärde året härefter. Valet har beretts av JO-delegationen, som därvid samrått med de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Delegationen har i skrivelse till kammaren föreslagit att förutvarande justitieombudsmannen Alfred Bexelius väljes till justitieombudsman.

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

*Val av justitie-
ombudsman*

Kammaren beslöt att till en riksdagens ombudsman utse Tor Alfred Bexelius.

§ 2 Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

§ 3 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner

- nr 107 till inrikesutskottet,
- nr 108 till näringsutskottet och
- nr 109 till justitieutskottet.

§ 4 Föredrogs och hänvisades motionerna

- nr 1411–1420 till utbildningsutskottet,
- nr 1421 till kulturutskottet,
- nr 1422 och 1423 till utbildningsutskottet,
- nr 1424 till jordbruksutskottet,
- nr 1425–1430 till trafikutskottet,
- nr 1431 till skatteutskottet,
- nr 1432 och 1433 till utrikesutskottet,
- nr 1434 till socialförsäkringsutskottet,
- nr 1435–1438 till lagutskottet,
- nr 1439 och 1440 till försvarsutskottet,
- nr 1441 till konstitutionsutskottet,
- nr 1442 till finansutskottet,
- nr 1443 till justitieutskottet,
- nr 1444–1446 till socialförsäkringsutskottet,
- nr 1447 till skatteutskottet,
- nr 1448 till jordbruksutskottet,
- nr 1449 till finansutskottet samt
- nr 1450 till inrikesutskottet.

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 112 och 113.

§ 6 Utgifterna inom justitiedepartementets verksamhetsområde

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1971/72 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1 – 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Punkten 6

Ersättning för personskador på grund av brott

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:1, bilaga 4, under punkten A 12 (s. 14–17) föreslagit riksdagen att

a) godkänna de grunder som förordats i statsrådsprotokollet för ersättning för personskador på grund av brott,

b) till Ersättning för personskador på grund av brott för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

I motionen 1971:172 av herr Bohman m. fl. yrkades, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att Kungl. Maj:t framlade förslag till ersättning för kroppsskada å polisman, inkluderande ersättning för sveda och värk samt framtida men, i sådan tid att bestämmelserna kunde träda i kraft senast den 1 januari 1972 (yrkande B a).

I motionen 1971:329 av herr Hedlund m. fl. hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde dels att en parlamentarisk kommitté tillsattes för att göra en översyn av hela det skadeståndsrättsliga problemkomplexet i syfte att åstadkomma ett fullgott skydd för alla (yrkande 1), dels att kommittén fick i uppdrag att skyndsamt framlägga nytt förslag i fråga om ersättning av allmänna medel vid skada på grund av brott (yrkande 2).

I motionen 1971:330 av herr Helén m. fl. hemställdes, såvitt nu var i fråga, att riksdagen dels beslutade att ersättning för personskada på grund av brott skulle utgå med belopp som fastställdes av domstol och som motsvarade hela skadan (yrkande 5), dels hos Kungl. Maj:t begärde utredning angående ersättning jämväl vid annan skada på grund av brott än personskada (yrkande 6).

I motionen 1971:331 av herr Hernelius m. fl. yrkades att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning av frågan om vidgad ersättning till offer för brott, omfattande såväl person- som egendoms-skada.

Utskottet hemställde att riksdagen

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen 1971:330 såvitt gällde yrkande 5 godkände de grunder som förordats i statsrådsprotokollet för ersättning för personskador på grund av brott,

2. till Ersättning för personskador på grund av brott för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor,

3. skulle avslå motionen 1971:172 såvitt nu var i fråga,

4. skulle avslå motionen 1971:329, motionen 1971:330 såvitt gällde yrkande 6 och motionen 1971:331.

Reservation hade avgivits

1. beträffande *utredning och vidgad ersättning m. m.* av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Schött (m), Polstam (c) och Petersson i Röstånga (fp), vilka ansett att utskottet under punkterna 3 och 4 bort hemställa, att riksdagen

3. i anledning av motionen 1971:172 såvitt nu var i fråga gav Kungl.

Maj:t till känna vad reservanterna anfört rörande ersättning till polismän för kroppsskada,

4. i anledning av motionen 1971:329, motionen 1971:330 såvitt gällde yrkande 6 och motionen 1971:331 hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning av frågan om vidgad ersättning till brottsoffer i enlighet med vad reservanterna anfört.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! I förevarande betänkande från justitieutskottet behandlas justitiedepartementets huvudtitel jämte motioner i anslutning till den och även ett stort antal fristående motioner. De frågor som utskottet haft att handlägga är av stor betydelse för medborgarna i det här landet. Det gäller polisväsendet och polisens resurser, det gäller kriminalvården, dess resurser och målsättning, och det gäller bl. a. den fråga som ryms under den punkt som nu är föremål för behandling, nämligen frågan om ersättning för skada på grund av brott. De här frågorna har tyvärr under senare år blivit alltmer brännande för människorna, och det är nödvändigt att vi får en lösning av dessa problem som blir tillfredsställande.

Jag vill gärna, herr talman, komma med några allmänna synpunkter på hela betänkandet innan jag går in på den aktuella punkten.

När vi i utskottet har haft att ta ställning till dessa frågor har vi gjort det mot bakgrunden av två i och för sig motstående intressen. Det ena intresset är nödvändigheten, som vi har bedömt det, att vidta kraftåtgärder för att komma till rätta med den allt allvarligare brottsutvecklingen, att ge ordningsmakten sådana resurser att den skall kunna fylla sin övervakande och brottsbekämpande funktion på ett acceptabelt sätt. Det andra är självfallet att också ta hänsyn till de ekonomiska realiteterna.

Vi har i utskottet haft tillfälle till hearing med företrädare för rikspolisstyrelsen, för kriminalvårdsstyrelsen och även för justitiedepartementet, som samtliga har vitsordat att brottsutvecklingen inger oro. Och visst gör den det. Visst är läget i landet allvarligt, när det inte längre finns möjlighet att ge den enskilde det skydd som han har rätt att kräva. När det gäller Stockholm tror jag man kan påstå att i citykvarteren förekommer ett rent terrorvälde. Polisens möjligheter att här kontrollera läget är minimala. Särskilt oroande är ökningen av narkotikabrottsligheten och våldsbrotten.

Vi har blivit ganska immuna mot statistik, som visar den våldsamma ökningen av brottsligheten i det här landet, men det är väl ändå en uppseendeväckande siffra att brottsligheten under år 1970 i jämförelse med 1969 ökade med inte mindre än 17,9 procent. Jag vill erinra om att när vi fick 1969 års siffror, så konstaterade vi att ökningen från föregående år då uppgick till närmare 15 procent, en siffra som då ansågs chockerande. Men den har alltså vida överträffats av den senaste uppgiften.

Checkbedrägerierna, som nära sammanhänger med narkotikamissbruket, ökade med över 50 procent. För Stockholmsområdet är siffran 70,5 procent – en helt otrolig ökning således.

Bank- och postrånen har ökat markant liksom också användningen av skjutvapen i samband med dessa.

Nr 71

Tisdagen den
28 april 1971

Ersättning för personskador på grund av brott

Antalet gripna rattfyllerister har från rikspolisstyrelsens sida beräknats till 17 000 à 19 000 per år, vilket anses utgöra bara 8–10 procent av det verkliga antalet rattfyllerister. Inte mindre än 13 000 à 15 000 fordonsförare som grips här i landet saknar körkort. Polisen säger, att det inte hör till ovanligheterna att man upp till 9–10 gånger per månad griper en och samma människa som saknar körkort. Då undrar man om påföljderna är tillräckligt effektiva för att verkligen stävja detta. Jag föreställer mig att den stora trafikfaran egentligen finns i antalet rattfyllerister och i antalet fordonförare, som saknar körkort, och kanske inte är så mycket att söka i för höga generella fartgränser.

Rymningarna har blivit ett allt större problem, och rymmarna är i regel försedda med vapen. Självfallet innebär då en rymning stora risker för allmänheten.

När det gäller polismisshandeln har den ökat på fem år med inte mindre än 53,5 procent; i Stockholm var den siffran 75 procent.

Brottsutvecklingen får också ses mot bakgrunden av att vi i vårt land har inte mindre än 80 till 100 exilorganisationer, mellan vilka det stundom råder betydande motsättningar, som tar sig våldsamma uttryck.

Vi har helt nyligen i pressen sett att kriminalpolischefen i Stockholm uttryckt djup oro över situationen i vår huvudstad, där den brottsbekämpande verksamheten tycks hålla på att bryta samman.

Människor upplever dagligen det som statistiken med kalla fakta visar, nämligen en skrämmande ökning av brottsligheten över hela landet men framför allt i de tre största städerna med Stockholm i täten. Där var fjolårets ökning av brottsligheten 21,1 procent. Det är skrämmande siffror, och det är ingen engångsföreteelse. Tendensen fortsätter; de senaste siffrorna från första kvartalet i år visar en ökning i förhållande till samma period förra året med 25 procent.

Man kanske också skall uppmärksamma att de siffror som jag har nämnt endast gäller brott, som har kommit till polisens kännedom, och att det s. k. mörkertalet, som avser brott som inte är kända, torde vara stort. Man beräknar att när det gäller misshandelsfallen så är de egentligen dubbelt så många som de som kommer till polisens kännedom.

Narkotikaproblemet ligger i botten på allt detta. Även om det självfallet inte är hela förklaringen till den ökande brottsligheten, så är det en stor del av förklaringen. Vi kan då konstatera att brottsligheten gick ner under början av 1969, när de extraordinära polisinsatserna gjordes för att bekämpa narkotikabrottsligheten. Som en följd härav har tillgången på narkotika blivit sämre, och priserna har stigit. Jag har noterat vad som redovisas i propositionen om förlängning av lagen om telefonavlyssning för att komma till rätta med narkotikabrottsligheten, nämligen att beträffande centralstimulantia kostade 0,3 gram 10 kronor år 1969, och nu får man betala 75 kronor för samma kvantitet. Det är alltså mera lönande nu att smugla och handla med narkotika, och man är beredd att ta större risker. Det är också en förklaring till att brottsligheten fortsätter att stiga. I propositionen anges också att 1 kg fenmetralin i Italien kostar 100 kronor; här i Sverige betingar samma kvantitet ett pris av 200 000 kronor.

Vi har i utskottets presidium haft tillfälle till kontakt med chefen för

den kollektiva trafiken i Stockholm, Helge Berglund, och han och hans kolleger har berättat om de övergrepp som sker mot passagerare och mot tunnelbanepersonal och konstaterat att de har blivit talrikare och allvarligare.

Det tar för lång tid innan polisen hinner komma sedan spärrvakterna slagit larm. De blir utsatta för repressalier, hotade till livet, framtagna dagskassorna. Ölberusade ungdomar och knarkare i hela gäng stormar in genom utgångsgrindarna och förbi spärrvakterna utan att betala. Trafikanter och spärrvakter är rädda. Det är nästan omöjligt att på vissa stationer i dag kunna rekrytera spärrvakter. Slagsmål med blodvite hör till dagordningen, och skadegörelse för tusentals kronor är inte ovanlig. Man konstaterar från det hållet sammanfattningsvis att en förstärkning av polisens resurser är oundgängligen nödvändig.

Herr talman! Jag har alltså gått något utöver det avsnitt som vi nu behandlar, och jag skall innan jag övergår till den aktuella punkten också säga några ord om det som har redovisats från kriminalvårdsstyrelsen.

Man säger där att situationen är allvarlig när det gäller frivården, och ett alldeles speciellt problem är också här narkotikafrågan. Det allra allvarligaste narkomanvårdsproblemet finns bland frivårdsklientelet i Stockholm. Man säger att detta klientel döms till skyddstillsyn, kastas ut i träsket igen, tas in på sjukhus, skickas ut igen för att efter ett par dagar befinna sig i samma bekymmersamma situation. Man förstår att den otillräckliga frivårdspersonalen upplever sin situation som bekymmersam, då frivårdsklientelet på grund av tidigare utskrivning från våra anstalter och en minskad benägenhet från domstolarna att skicka brottslingar till anstalt blir allt gravare och allt svårare att ta hand om. Man förstår också en ansvarig verkschefs bekymmer när han ser att pengar som i dag satsas på anstaltsvård och frivård till viss del blir en meningslös investering på grund av narkotikaproblemen.

Därför, herr talman, vill jag redan nu uttrycka min stora tillfredsställelse över att det varit möjligt att i justitieutskottet uppnå enighet om att bevilja medel till en behandlingscentral för frivårdens narkomaner — ett yrkande som kriminalvårdschefen särskilt betonade under sin hearing i utskottet. Personligen är jag glad över att det samtidigt innebär ett tillgodoseende av det yrkande som vi hade från moderata samlingspartiet. Vi hoppas att detta är ett första steg för att komma till rätta med de bekymmersamma narkotikaproblemen.

Herr talman! Som jag ser det är det ett elementärt krav i ett samhälle att medborgarna skall kunna känna trygghet. Det gäller då inte endast ekonomisk trygghet utan framför allt trygghet till liv och lem. Det måste finnas garantier för att rättsordningen upprätthålles och för allmän rättstrygghet. Den alarmerande utvecklingen, om vilken de kalla siffror som jag har nämnt talar sitt tydliga språk, måste brytas. Och det måste logiskt sett leda fram till att alldeles speciella åtgärder är nödvändiga från statsmakternas sida för att bryta utvecklingen. Vi måste äntligen komma överens om att det är nödvändigt att vi prioriterar detta område.

På denna punkt har vi tyvärr i utskottet stannat i olika meningar. Vi har från de borgerliga partiernas sida — och det är en glädje för mig att kunna konstatera det — kommit överens om att vi måste prioritera

insatserna på den polisiära sidan vida utöver det förslag som finns i justitiedepartementets huvudtitel. Jag skall återkomma till det sedan.

Den brottsutveckling som jag här har redogjort för ger alldeles särskild tyngd åt den reservation som finns fogad till utskottets betänkande nr 5 under punkten 6. Ju mer brottsligheten ökar, ju mer ökar nämligen riskerna för tredje man att drabbas av konsekvenserna av brottsligheten när det gäller skada till både person och egendom. Vi har under många år från de borgerliga partierna — inte minst från det parti som jag hör till — yrkat på att vi skall få förslag om ersättning för skador på grund av brott. Det finns anledning erinra om att första gången en motion väcktes i riksdagen i detta ärende var redan 1947. Men det är först nu som vi har fått ett förslag i ämnet. Det förslag som föreligger från departementet tillgodoser emellertid enligt min mening inte elementära krav på en lösning av den här frågan. Man säger att det endast tar sikte på att tillgodose de socialt mest ömmande behoven och att ersättningsbelopp under 300 kronor inte skall utgå liksom inte heller ersättningsbelopp över 50 000 kronor.

Jag beklagar den mycket knapphändiga redovisning som ärendet har fått i huvudtiteln. Hela detta principiellt viktiga förslag återges på endast två sidor, och där finns heller ingen redogörelse för de olika remissinstansernas synpunkter, som det hade varit värdefullt att få. Remissorganen har nämligen varit mycket kritiska. Landsorganisationen har exempelvis ifrågasatt om förslaget verkligen fyller något egentligt syfte, och de övriga elva remissorganen anser samtliga att förslaget är för restriktivt i olika avseenden.

Det är rätt egendomligt att konstatera att under alla de år, som förslag har väckts av den borgerliga oppositionen om att få en lösning på den här frågan, har förslagen ständigt avvisats under hänvisning till pågående arbete på skadeståndsrättens område. När nu det här förslaget läggs fram i den kortfattade promemorian från justitiedepartementet har man emellertid helt frångått de skadeståndsrättsliga principerna — utom i ett avseende, nämligen när det gäller för staten att tillförsäkra sig regressrätt gentemot den brottslige. Då har man hållit fast vid skadeståndsrättsliga principer. I övrigt har man frångått dem.

Enligt skadeståndsrättsliga principer skall skadeståndet syfta till att försätta den skadelidande i samma situation som han var i innan skadan inträffade. Nu utgår man i stället från en social bedömning, enligt vilken, som sagt, endast de socialt mest ömmande fallen skall kunna få ersättning. Men, herr talman, om man konstaterar att den socialförsäkring som vi har här i landet och det grundskydd som den ger ändå innebär något för medborgarna och samtidigt finner att förslaget förutsätter att skadan skall medföra påtagliga ekonomiska svårigheter för den drabbade, då är det uppenbart vilken obetydlig räckvidd som promemorians förslag i realiteten har, i synnerhet mot bakgrunden av att ersättning för sveda och värk och framtida men, som ju inte alls täcks av socialförsäkringslagstiftningen, inte skall kunna medföra ersättningsrätt.

En viktig sak som inte finns redovisad i propositionen är en tankegång som återfinns i promemorian: man tar avstånd från resonemanget att staten skulle ta på sig ett visst ansvar genom den bristande övervakningen

av ordningen i samhället eller genom otillräckligt förebyggande av brott. Jag tycker att man gör det mycket lätt för sig, om man inte accepterar att ett samhälle som inte lyckas klara av att trygga rättsordningen ändå måste anses ha ett visst ansvar för att medborgarna hålls någorlunda skadeslösa.

I övrigt kanske jag i det här sammanhanget får göra en annan principiell reflexion. Vi har upplevt att när det gäller brott som riktar sig mot staten så vill man verkligen sätta kraft bakom orden för att få de brottsliga näpsta. Ett exempel är ju skattebrottslagen, där man särskilt påpekar statens fiskaliska intressen. Men i fråga om brott som riktar sig mot enskilda är nonchalansen ganska stor från regeringspartiets sida när det gäller att se till att de enskilda hålls skadeslösa. Den lagrådsremiss om skadeståndsrätten som vi nu har fått på riksdagens bord anger ju endast att vållande skall föreligga för att man skall kunna utfå någon ersättning. Här har vi återigen den restriktiva inställningen när det gäller brott som riktar sig mot enskilda.

Jag vill alltså påstå att det förslag som här föreligger endast är en skenlösning, och jag tycker det är värt att notera vad utskottets majoritet har sagt, nämligen att detta får bedömas som en försöksverksamhet. Det ordet finns icke i propositionen, men jag anser att vi bör observera att utskottets majoritet ändå för sin del tycks mena att detta inte är ett förslag som är så pass bra att det kan bli bestående utan att det måste bli fråga om en försöksverksamhet.

Om nu samhället visste att kostnaderna för den omfattande skadegörelse, som följer i brottslighetens spår, i stor utsträckning skulle stanna hos statsverket, skulle man kanske få en mera beslutsam inställning till hela brottsutvecklingen. Men då det inte kostar samhället någonting att tala om när det gäller ersättning för skadegörelser, är det klart att man inte har det trycket på sig.

Vi har också i reservationen påpekat att inte endast personskador bör föranleda ersättning utan även egendomsskador och skador av ideell natur. Sammanfattningsvis har vi yrkat att en utredning med parlamentarisk förankring tillsätts, så att vi kan få ett förslag som bättre tillgodoser de enskilda människornas önskemål. Men vi har accepterat Kungl. Maj:ts förslag i botten i avvaktan på en sådan utredning.

Till slut gäller det frågan om ersättning till polismän för kroppsskada. Det är en gammal historia det också, tyvärr. Redan 1958 begärde en enhälligt riksdag utredning och förslag i detta ärende, och fortfarande efterlyser vi åtgärder.

Nu säger departementschefen att det föreliggande förslaget om ersättning för socialt ömmande fall också skall avse polismän. Antingen menar man då att poliserna har en så dålig ekonomisk situation att de kommer att bli socialt ömmande fall och alltså komma i åtnjutande av sådan ersättning eller också menar man, ifall deras ekonomiska situation bedöms som hyfsad, att de inte kommer att få någon skadeersättning. Jag tycker alltså att detta inte är något svar på riksdagens enhälliga önskan om att polismännen skulle få ordentlig ersättning för de skador som de ådrar sig i sin yrkesutövning, och jag anser att det är nonchalant mot poliskåren och mot riksdagen att man inte har tillmötesgått vår begäran

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

Ersättning för personskador på grund av brott

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

på ett adekvat sätt. Problemet blir ju desto större mot bakgrunden av den starkt ökade brottsligheten, som riktar sig också mot polisen.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationen 1 vid punkten 6 i justitieutskottets betänkande nr 5.

Herr DOCKERED (c):

Herr talman! Det hade varit angenämt om vi från justitieutskottet hade kunnat föregå med gott exempel och kunnat säga att det är tre partier som enigt står bakom den här reservationen. Nu kan vi knappast det på grund av den fastställda debattordningen, och jag måste ta riksdagens tid en smula i anspråk för att understryka allvaret i den dystra bild som utskottets värderade ordförande här tecknade. Vi befinner oss ju i ett allvarligt läge beträffande dessa problem, och vi har under utskottsbehandlingen erfarit att problemen inte minskat utan tvärtom ökat. Vi tjänar väl ingenting på att försöka nonchalera eller bagatellisera den utveckling som vi får bevittna.

Jag tycker inte att jag behöver upprepa vad fru Kristensson här så skickligt har redovisat, utan jag skall försöka att kort och koncentrerat ta upp den reservation som nu föreligger.

Polisens uppgift är ju ömtålig och svår, och vi har från riksdagens sida ansett att polisen måste känna samhällets stöd och människornas förtroende för att klara sin uppgift. Jag tror att vi i viss mån inte har lyckats därvidlag. Jag vet inte om det är samhällets fel, men i varje fall anser vi det vara rätt anmärkningsvärt att riksdagen har skrivit till regeringen och begärt att man skulle få ett förslag om ersättning för kroppsskada å polisman men att detta inte har resulterat i någonting.

Den farliga ställning som polisen har gör ju att många människor – inte bara poliser – tycker att det är synnerligen otillfredsställande att man inte har kunnat säkerställa den trygghet i arbetet som en försäkrad om ersättning för kroppsskada, som kan uppstå när polisen utför sin svåra uppgift, skulle ge. Vi har skrivit om detta i reservationen 1 och även tagit upp det problem som vi anser finns när det gäller det förslag Kungl. Maj:t har framlagt beträffande ersättning för skada genom brott. Det kan inte vara tillfredsställande i ett rättssamhälle att man begär att medborgarna skall försäkra sig för att få ersättning om de blir överfallna. Det är ju detta man pekar på i den kungl. propositionen.

Nu har man föreslagit 1 miljon kronor och omgärdat de här pengarna med sådana restriktioner att LO i sitt remissyttrande ifrågasätter om det är någon som kan komma att få ut ersättning. Och jag tror det är så – detta torde bli resultatet av den försöksverksamhet som utskottets majoritet utgått ifrån att förslaget skulle innebära. Det blir nog pengar över. Det är endast de utförsäkrade pensionärer som blir överfallna som kan få någonting eller också människor i så låg social ställning att de inte omfattas av de restriktioner som pengarna omgärdats med. – Jag vill understryka att vi inte har kunnat godta detta utan begär en ny utredning på området.

För att sedan göra litet vidare utblickar – jag skall emellertid försöka koncentrera mig – är det ju på det sättet att vi i justitieutskottet också har fått ta det ekonomiska ansvaret för vad vi föreslår. Vi har inom den

minoritet som avgivit de olika reservationerna utgått från att rättsvårds- och rättstrygghetsproblemen är så allvarliga att vi, herr talman, måste göra ekonomiska uppoffringar när det gäller insatser på området. Det har vi inte fått stöd för över hela fältet, men jag tror att man så småningom kommer att inse att det inte går att underlåta att med ekonomiskt ansvar följa upp dessa frågor, så att vi får en bättre tingens ordning. Jag tror inte att vi vinner så mycket på att jag ytterligare upprepar vad utskottets ordförande här så skickligt har klargjort, och därför ber jag, herr talman, att helt kort få yrka bifall till reservationen 1.

Herr PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Vi befinner oss för närvarande i ett läge där samhället inte tillfredsställande kan svara för sina medborgares säkerhet till liv och lem. Det har väl samhället aldrig helt kunnat göra, men svårigheterna har aldrig tidigare varit så stora som nu, och aldrig förr har heller detta så klart uttalats från dem som har att svara för rättssäkerheten.

Denna situation är emellertid inte unik för vårt land, utan det är ett konstaterande som man nu gör i land efter land. Det är en internationell företeelse i detta våldets tidevarv. Men – och här är väl den springande punkten – i ett läge då allt fler medborgare utsätts för våld, när förmågan att skilja mellan "mitt och ditt" avtrubbas och när samhället öppet erkänner att det inte kan erbjuda sina medborgare en tillfredsställande trygghet, måste inte samhället då också ta på sig uppgiften att i full utsträckning ge medborgarna ekonomiskt skydd för förlorad arbetsförtjänst och ersättning för sveda och värk samt för framtida men?

Utskottets ordförande fru Kristensson har här motiverat den reservation som finns fogad vid denna punkt i utskottets betänkande, och jag ber att helt få instämma i hennes motivering. Därutöver vill jag bara slå fast att det förslag som nu framlagts om ersättning för personskada på grund av brott ligger långt ifrån det mål som folkpartiet under en rad år har skisserat upp. Vi anser för det första att ambitionsgraden är för låg, och då endast de mest ömmande fallen kommer i fråga kan ersättningen komma att uppfattas som någon form av statlig välgörenhet. Sakskalet talar för att alla personskador i anledning av brott behandlas lika.

För det andra kan slumpartade faktorer spela in i beslut som grundas på behovsprövade åtgärder. Dessutom kan beslut som fattas på departementsnivå i sådana ärenden inte överklagas. Detta innebär att personer som inte lyckas få ersättning kanske uppfattar hela systemet som en brist i rättssäkerheten. Beslut om ersättning bör enligt vår uppfattning fastställas av domstol.

För det tredje bör det utredas om inte också ersättning för annan skada än personskada skall kunna utgå.

Reservanterna har yrkat på förnyad utredning, som bör bedrivas i parlamentariska former och även röra egendomsskador och ideella skador. Det är ett yrkande som folkpartiet helt ställer sig bakom.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande började med en allmän

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

översikt över den problemställning som ligger bakom justitieutskottets förevarande betänkande. Jag skall inte närmare gå in på de resonemangen; vi får väl återkomma till dem under de olika punkter det är fråga om. Men jag skulle i detta sammanhang vilja göra en liten kommentar.

Fru Kristensson sade att vad vi här har haft att väga mot varandra är dels behovet av kraftåtgärder mot den brottsutveckling som utskottet enhälligt ansett vara oroväckande, dels de ekonomiska realiteter vi måste ta hänsyn till. Jag skulle vilja lägga till ett tredje intresse, även om det gäller en fråga som vi inte i detta sammanhang har kunnat penetrera närmare, nämligen att undersöka vad det beror på att det i alla högt industrialiserade stater finns en så framträdande tendens till en ökande brottslighet, en brottslighet som inte tilltar bara i kvantitet utan också tenderar att bli allt grövre. Här är faktiskt utrymme för en framtida forskning. Vi bör ta oss en funderare på vad det är som är galet i det nuvarande samhället, eftersom det tycks vara en så förträfflig jordmån för en ökande kriminalitet.

Jag skall gå över till den punkt vi nu har att behandla, nämligen frågan om ersättning på grund av skada orsakad genom brott. Departementschefen har föreslagit en skadeståndersättning som skall baseras på en bedömning i det enskilda fall, varvid man skall ta hänsyn till ömmande omständigheter som gör det motiverat att utge ersättning. Trots att vi har ett väl utbyggt socialförsäkringssystem här i landet, som från auktoritativt håll i det parti som fru Kristensson tillhör har betecknats såsom varande alltför kostsamt, och trots att landets medborgare i stigande utsträckning har ett försäkringsskydd som väl kan betraktas såsom tillfredsställande när det gäller att skydda sig även mot skador av denna art, kan det uppenbarligen i många fall inträffa att det blir nödvändigt att från samhällets sida ingripa med stödjande verksamhet.

Förslaget baserar sig på en departementspromemoria, som första lagutskottet ganska utförligt redogjorde för i sitt betänkande då vi förra året behandlade motioner av liknande art. Jag skall inte närmare gå in på det. Men när vi i utskottet uttalat att den försiktighet som departementschefen har anbefallt då det gäller tillämpningen av det nya systemet bör tolkas så att man i viss mån skall se detta som en försöksverksamhet, menar vi att om erfarenheterna av det blir goda, så bör systemet kanske byggas ut. Man har ju i England erfarenhet av liknande system, och det har där visat sig att utgifterna på detta konto efter hand har stigit, därför att det tydligen finns ett behov.

Herr Dockered sade att vi med de bestämmelser för utbetalning som har skisserats i förslaget riskerar att få pengar över. Det är ju ett rätt egendomligt resonemang, när man å andra sidan har hävdats att det finns ett så oerhört stort behov av ersättning till människor som oförskyllt drabbas av skada i sådana här sammanhang. Jag tycker inte att det är någon logik i det.

Fru Kristensson sade att det föreligger en uppenbar brist på konsekvens mellan det allmännas sätt att bedöma brott som begås mot samhället, t. ex. skattebrott, och den nonchalans som visas när det gäller brott mot enskild person. Jag tycker inte att man i vårt väl utvecklade rättssystem kan tala om nonchalans när det gäller brott mot enskild

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

person – samhället har ett väl utbyggt nät av möjligheter att lagföra och komma till rätta med människor som begår brott gentemot enskilda medborgare här i landet. Vad vi i dag diskuterar är möjligheten att hålla medborgarna skadeslösa för skador som de råkar ut för på grund av brott; man kan visserligen på rättslig väg utdöma skadestånd men det går ofta inte att få ut skadeståndet från vederbörande, och det är då som denna enda utväg skall kunna tillgripas.

Det har vidare ansetts att frågan om ersättning till polismän skulle brytas ut ur detta sammanhang för särskild behandling. Att polismännen löper särskilt stor risk kan man hålla med om, även om poliserna inte utgör den enda yrkeskår som utsätts för allvarliga risker i sin yrkesutövning. Men detta är väl ändå en fråga som bör noggrant övervägas. Det gäller här mycket invecklade problem som inte kan lösas i en handvändning. Därom vittnar den långa historia som denna fråga har bakom sig.

Utskottet har vid flerfaldiga tillfällen haft anledning att yttra sig över motioner i detta syfte. Jag vill i sammanhanget påpeka att man i reservationen 1 gjort sig skyldig till ett litet minnesfel när det gäller riksdagens tidigare behandling av frågan. Reservanterna säger att riksdagen gjort en beställning på förslag om bestämmelser i sådan tid att reglerna skulle kunna träda i kraft den 1 juli 1968. Så är nu inte fallet. Det förelåg år 1967 en reservation som riksdagen följde. Den reservationen innehöll visserligen ett ganska klart uttalande om att riksdagen önskade att frågan skulle finna sin lösning. Men det var ingen direkt beställning, och reservationen innehöll heller ingen tidsangivelse. Frågan återkom året därpå, alltså 1968, och då gjorde utskottet enhälligt ånyo ett starkt uttalande, vari det sades att detta är en angelägen fråga som bör lösas. Men samtidigt påpekades att det förekommit delade meningar huruvida frågan borde lösas lagstiftningsvägen eller avtalsvägen. Bl. a. avtalsverket har framhållit att detta borde betraktas som en avtalsfråga, och utskottet uttalade för sin del att det borde överlämnas till Kungl. Maj:t att avgöra på vad sätt frågan skulle lösas – avtalsvägen eller förhandlingsvägen. Detta uttalande antogs av riksdagen.

Utskottsmajoriteten har funnit att det är att hälsa med tillfredsställelse att vi nu fått detta förslag och att man bör följa vad reformen i framtiden kan leda till. Blir erfarenheterna goda bör vi gå vidare. Det gör att utskottsmajoriteten inte heller kunnat ansluta sig till tanken att man nu omedelbart när denna reform skall träda i tillämpning och innan man vet hur den kommer att verka skulle begära en ny utredning. Ännu mindre anser utskottet det lämpligt att följa det förslag som framlagts i motionen 329, där det begärs en utredning av hela det skadeståndsrättsliga ansvaret i syfte att skapa ett fullgott skydd för alla. Jag vill erinra om att vi i dagarna fått lagrådsremissen rörande skadeståndslag, vilket lagförslag baserar sig på ett långvarigt och omfattande utredningsarbete. Vi har ännu inte hunnit studera detta omfattande lagförslag närmare, men jag förmodar att vi däri kan finna åtskilligt som kommer att hjälpa oss att lösa många av de problem som vi brottas med i dagens situation.

Herr talman! Jag ber med vad jag nu anfört och med hänvisning till vad som anförs i utskottsbetänkandet att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit under punkten 6 i justitieutskottets betänkande nr 5.

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Bergegren säger att vi skall avvakta erfarenheterna av det här förslaget för att se om vi så småningom kan finna anledning att överpröva förslaget och framlägga ett nytt förslag. För min del fruktar jag att dagens förslag, som alltså inte siktar till att ersätta de verkliga skador som kan uppkomma – sveda och värk samt framtida men – inte kommer att få någon praktisk betydelse. Jag tror att människor kommer att uppleva detta som en reform på papperet och inte som en reform vilken de har någon praktisk nytta av och att vad remissinstanserna – LO och andra – sagt skall besannas, nämligen att reformen inte kommer att tjäna något egentligt syfte.

När det gäller den olika bedömningen av brott mot staten och brott mot enskilda har det varit en allmän tendens att vi i det senare fallet skulle sträva efter en avkriminalisering och försöka minska straffen för brott.

I fråga om brott som riktar sig mot staten har vi upplevt en motsatt tendens. Jag vill inte gå in ytterligare på detta. Det finns många exempel att nämna, men en repliktid medger inte det. Jag skall ändå sluta med att säga någonting speciellt om ersättning åt poliser, som jag tycker egentligen är den mest upprörande frågan av alla.

Det är riktigt, som vice ordföranden här säger, att det föreligger ett feltryck i reservationen. Det var inte 1967 års riksdag, som i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om förslag, utan det var faktiskt redan 1958 års riksdag som gjorde det. På det viset erkänner jag gärna att det är ett fel. Men den enhälliga hemställan från riksdagen resulterade i en utredning, som godtogs av remissinstanserna. Det finns alltså en utredning att presentera i form av ett förslag till riksdagen. Det behövs inte någon ny omfattande utredning, utan den är redan klar.

Vad som behövs är ett initiativ från departementets sida och en uppskattning av poliserna för deras jobb. Det är inte rätt som fröken Bergegren säger, att avtalsverket har påstått att det här gäller en förhandlingsfråga. Avtalsverket har skickat frågan till civildepartementet och sagt att den skall lösas i civilrättslig ordning. Departementet har skickat den till avtalsverket och sagt att det här närmast är en förhandlingsfråga. Så har frågan bollats från den ena instansen till den andra. Under tiden tar poliserna allt större risker i sin yrkesutövning.

Vi skall observera att det som skiljer poliserna och vanliga människor är att poliserna i sitt jobb är skyldiga att ta risker, annars sköter de inte sitt arbete på ett tillfredställande sätt. Det är mot denna bakgrund jag tycker det är upprörande att man inte äntligen kan få ett förslag när det gäller att på ett sätt som kan upplevas såsom tillfredställande ersätta poliserna för de risker de tar i sin yrkesutövning.

Herr DOCKERED (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Fröken Bergegren tyckte att det var konstigt att jag kunde tro att det skulle bli pengar över när vi ansåg att det fanns så stora och angelägna behov. Nu är jag ju i det fallet enig med LO. Även LO säger sig tro att det föreslagna systemet inte kommer att få det avsedda syftet. Det skulle

vara mycket intressant för mig och även för kammaren att få höra vice ordföranden lämna ett exempel på en skada, som hon själv tror skulle bli bedömd såsom ersättningsberättigad enligt detta system.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag skall här bara beröra den punkt som vi diskuterar, nämligen ersättning för brottsskador, och ber att beträffande andra frågor, som särskilt fru Kristensson tog upp, få återkomma senare.

Jag vill gärna börja med att säga att jag tycker att detta är ett viktigt både ömmande och socialt problem och att jag känner stark sympati och medlidande med de människor som oförskyllt blir offer för brottsligheten i samhället och drabbas av lidanden och ekonomiska förluster genom brottsliga handlingar. Men detta får inte skymma blicken för att den fråga om ekonomisk ersättning till brottsoffer som vi nu diskuterar utgör endast en del av ett större problem. Ytterst gäller det frågan om vilka åtgärder samhället bör vidta för att lösa skadeersättningsproblemen över huvud taget. Framför allt när det gäller personskador tror jag inte någon vill bestrida att dessa problem i ett modernt samhälle i första hand bör ses ur social synvinkel, dvs. som en fråga hur man på det sätt som bäst tillgodoser sociala behovs- och trygghetssynpunkter skall bereda ekonomisk gottgörelse åt dem som drabbas av skador till liv och lem.

Med ett sådant synsätt står det även klart att man inte kan göra en åtskillnad baserad på vad som i de enskilda fallen har varit orsaken till den inträffade skadan. Lidandet och det socialt motiverade ersättningsbehovet för den som t. ex. har förlorat synen är ju i och för sig detsamma vare sig skadan har tillfogats den drabbade genom ett brott eller genom ett rent olycksfall.

Mot denna bakgrund har regeringen hittills ansett det vara viktigast att skadeersättningsproblem tas upp till en samlad bedömning inom ramen för det arbete på en allmän skadeståndslag som har bedrivits under de senaste åren i justitiedepartementet och vars resultat sedan bara någon vecka föreligger i form av en lagrådsremiss med förslag till skadeståndslag. Det har ansetts att man i det längsta bör undvika att bryta ut enskilda frågor och gå fram med dellösningar på speciella områden som sedan kanske visar sig svåra att infoga i ett större sammanhängande system.

Att regeringen trots detta redan i årets statsverksproposition lagt fram det nu aktuella förslaget sammanhänger givetvis med att frågan om ersättning till brottsoffer bedömts vara i särskilt trängande behov av en lösning men också med att arbetet på lagrådsremissen i höstas var långt framskridet och att regeringen redan då kommit fram till den helhetssyn på skadeersättningsfrågorna som gjorde det möjligt för oss att ta ställning till den aktuella frågan utan att föregripa en framtida utveckling.

I lagrådsremissen med förslag till skadeståndslag diskuteras ingående de olika medel som står till samhällets och medborgarnas förfogande när det gäller att bereda ekonomisk ersättning för skador. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med en detaljerad redogörelse för de resonemang som förs i denna fråga. Låt mig bara i korthet sammanfatta några i detta sammanhang viktiga slutsatser.

Av flera olika skäl är skadeståndsrätten ett ofullkomligt instrument

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

Ersättning för personskador på grund av brott

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

när det gäller att åstadkomma ett socialt rättvist och ekonomiskt effektivt ersättningssystem. Jag behöver bara erinra om de svårigheter som ofta föreligger för den skadelidande att bevisa att skadevållaren varit vårdslös eller försumlig. Man bör därför också undvika att vidareutveckla skadeståndsrätten — man bör i stället satsa på andra typer av ersättningsanordningar. I ett samhälle som vårt, med ett redan högt utvecklat allmänt och enskilt försäkringsväsende, kan betydligt bättre resultat uppvisas genom försäkringsanordningar som verkar direkt till de skadelidandes förmån. Parallellt med en fortsatt utbyggnad av socialförsäkringen bör man därför pröva möjligheterna att inrätta kompletterande ersättningsanordningar i form av privata olycksfalls- eller liknande försäkringar, framför allt i grupp-försäkringens form. Här kan framför allt organisationerna på arbetsmarknaden men även andra intressesammanslutningar spela en betydelsefull roll. Genom aktiva insatser av olika organisationer och myndigheter kan man sannolikt komma mycket långt på vägen mot ett avsevärt förbättrat ekonomiskt skydd vid skadefall för mycket stora grupper av skadelidande.

Men det kommer alltjämt att finnas vissa grupper som av olika skäl inte kan väntas få sina ersättningsbehov tillgodosedda genom försäkringar av detta slag och för vilka skadeståndsrätten inte heller fungerar som ett fullgott instrument antingen därför att det över huvud taget inte finns något skadeståndsansvar eller därför att det ansvar som finns är ekonomiskt värdelöst. Här kan visserligen i många fall privata, individuella försäkringar fylla behoven, men en hänvisning till ett system som helt bygger på den enskildes frivilliga medverkan kan inte godtas som samhällets svar på dessa speciellt illa ställda gruppers krav på förbättringar av skyddet vid personskada.

Till dessa grupper hör de som drabbas av skador genom brott. Som det har påpekats i statsverkspropositionen är situationen för dessa skadelidande praktiskt taget undantagslöst den, att deras rätt till skadestånd av den brottslige är ekonomiskt värdelös, och detta också i de fall där gärningsmannen har en ansvarsförsäkring, eftersom en sådan försäkring inte täcker och inte heller kan täcka uppsåtliga handlingar. I det avseendet står brottsoffren i en ofördelaktig särställning i jämförelse med flertalet av dem som på annat sätt än genom brott tillfogas en skada som ger rätt till skadestånd av annan person. Visserligen har den s. k. skadeståndsförsäkringen, som i dag ingår i praktiskt taget samtliga hem- och villaförsäkringar och som bereder ett ekonomiskt skydd just mot skador genom våldsbrott, en mycket stor utbredning i det här landet. I själva verket torde betydligt över 2 miljoner svenska hushåll och därmed troligen bortemot 80 procent av medborgarna i dag skyddas av skadeståndsförsäkringen. Men det kommer att finnas fall då försäkrings-skydd saknas, och enbart möjligheten att teckna sådan försäkring kan som jag tidigare har antytt inte utgöra ett skäl för det allmänna att undandra sig ansvaret för att de som drabbas av våldsverkares och andra brottslingars ogärningar inte lämnas helt utan möjlighet att i den mån sociala hänsyn gör det motiverat få en ekonomisk gottgörelse för sina förluster. Någon annan möjlighet att tillgodose det ändamålet lär inte stå till buds än att det allmänna direkt träder in med stödåtgärder.

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Det är mot den bakgrund som jag här har tecknat som regeringens aktuella förslag skall ses. Att som reservanterna i utskottet har förordat införa lagregler om en skyldighet för staten att undantagslöst ikläda sig fullt skadeståndsansvar för de s. k. brottsskadorna skulle rimma illa med den allmänna målsättning för det fortsatta reformarbetet på skadeersättningsområdet som jag här har skisserat. Denna måste enligt min mening grundas på sociala rättvis- och trygghetssynpunkter och inte på förlegade skadeståndsrättsliga tankegångar, som ursprungligen har sin upprinnelse i ett vedergällningstänkande som är främmande för vår tid. Att gå på reservanternas linje skulle dessutom innebära att man på ett oberättigat sätt prioriterade en viss grupp av skadelidande framför andra, vilkas anspråk på förbättrat ekonomiskt skydd kan te sig minst lika behjärtansvärda. En sådan politik skulle föra oss i fel riktning. Vad det här gäller är tvärtom att utjämna de från sociala synpunkter omotiverade och oacceptabla skillnader som i dag råder mellan olika grupper av skadelidande på grund av ofullkomligheter i de hittillsvarande ersättnings-systemen.

Men det kan med ett sådant betraktelsesätt inte heller bli fråga om att över huvud taget tillskapa juridiskt fasta ersättningsregler, avpassade för en sådan domstolsprövning som reservanterna föreslår. Det måste här bli fråga om en fri och obunden värdering av omständigheterna i de enskilda fallen utifrån sociala behovssynpunkter vilken kan ske endast vid en prövning i administrativ ordning.

Om man ser dessa ersättningsproblem ur social synvinkel är det svårt att förstå de kritiker av förslaget som vill införa ett skadeståndsrättsligt uppbyggt ersättningsystem också när det gäller egendomsskador. Jag har svårt att finna en tänkbar motivering för en ordning som innebär att det allmänna skall uppträda som ett slags garant eller försäkringsgivare för att skydda medborgare mot förluster genom skador på deras egendom, vare sig dessa vållats genom brott eller på annat sätt. Här kan sociala skäl sällan åberopas, och det ligger betydligt närmare till hands att när det gäller saksador och förmögenhetsskador hänvisa medborgarna till att själva skydda sig genom försäkring. Att det i något enstaka fall kan vara särskilt behjärtansvärt att samhället träder in med en hjälpande hand, motiverar inte att man inför ett generellt verkande system av det slag reservanterna har förordat. Jag vill också framhålla att det mig veterligt inte ifrågasatts i något annat land där man har ett liknande system att ersättning skulle utgå också för egendomsskador. Här vill jag gärna inskjuta att ett system sådant som det vi föreslår i Europa endast finns i England och därutöver endast i ett par delstater i USA. Ingenstans omfattar de bestämmelser man har egendomsskador.

Också när det gäller kritiken mot förslaget, som går ut på att det föreslagna anslagsbeloppet, 1 miljon kronor, är alltför lågt och inte medger en tillräckligt generös tillämpning av det nya systemet, finns det anledning att göra jämförelser, i första hand med förhållandena i Storbritannien. Det belopp som där anvisades för det första året 1964–1965, under vilket det engelska systemet tillämpades, svarar mot ungefär 800 000 svenska kronor, om man tar hänsyn till folkmängden i båda länderna. I själva verket är det av regeringen nu föreslagna beloppet

generösare tilltaget, om man beaktar att socialförsäkringen i Sverige ligger på en betydligt högre nivå än i Storbritannien och att det där veterligt över huvud taget inte finns någon motsvarighet till den här i landet vitt utbredda skadeståndsförsäkringen.

Jag kan inte dela herr Dockereds och fru Kristenssons pressimistiska skildringar av systemet i dess praktiska tillämpning. Det är klart att ett förslag som detta, som har försökskaraktär under det första året, måste vara omgärdat med vissa restriktioner innan man kan få någon uppfattning om storleken av de krav som kan komma att ställas. Jag tror inte att någon av oss här i kammaren kan säga om 1 miljon kronor är för mycket eller för litet eller om det är tillräckligt. Vi har i varje fall visst stöd i erfarenheterna från England som säger oss att det rimligtvis inte bör vara ett för litet belopp. Herr Dockered, som föreställer sig att detta belopp skall stå ograverat kvar om ett år, kan vara lugn för att så inte blir fallet. Jag hoppas att vi skall kunna använda dessa pengar för de ändamål de är avsedda och med en tillämpning som skall få stor betydelse för de människor som det här är frågan om. Men omfattningen av de fall i vilka ersättning inte kan utbetalas i dag vet vi egentligen ytterst litet om. När vi om ett år kanske åter diskuterar den här frågan är det mycket möjligt att vi kan säga att det belopp som i dag har föreslagits har visat sig vara tillräckligt, men det kan också mycket väl tänkas att det har visat sig att det inte har varit tillräckligt, och då har vi ju en erfarenhet att bygga vidare på i fortsättningen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag har på en avgörande punkt gjort en helt annan bedömning än herr statsrådet. Jag anser som självklart att staten har ett ansvar när det gäller att åtminstone försöka ersätta människor för de skador som de drabbas av genom att staten inte kan avdela tillräckliga resurser för att trygga ordningen och rättssäkerheten i det här landet. Men på den punkten har vi alltså olika uppfattning, och det är bara att konstatera det.

Herr statsrådet hänvisar dessa personer till att teckna privata försäkringar för att de åtminstone skall kunna klara sin situation på ett hyfsat sätt. Herr statsrådet säger även att sociala rättvisesynpunkter skall göra sig gällande här och inte ett primitivt vedergällningstänkande. Det var vad som stod i promemorian. Jag kan konstatera att på en punkt håller också herr statsrådet fast vid detta primitiva vedergällningstänkande, nämligen när det gäller att tillförsäkra staten regressrätt mot den som har begått ett brott. Ibland är alltså principerna bra att ha även för herr statsrådet.

Statsrådet Geijer säger vidare att det måste vara en målsättning att utjämna skillnaden mellan olika grupper. Det betyder alltså att konsekvenserna av brottsligheten och brottsutvecklingen blir en i en lång rad av utjämnande faktorer som vi skall ha i detta samhälle. Inte heller den uppfattningen delar jag.

Herr statsrådet säger också att i inget annat land har man föreslagit att ersättning skall ges för egendomsskada. Vi brukar inte vara så rädda i detta land att vara föregångare, och varför skulle vi inte kunna vara föregångare i det här fallet?

Till slut vill jag bara konstatera att såvitt jag kunde uppfatta sade herr statsrådet inte ett enda ord om polisen särskilt, utan man menar alltså att även polisen skall bedömas efter de här utgångspunkterna och att de också skall vara ett led i utjämningspolitiken.

Jag tycker att justitiedepartementet som arbetsgivare för poliskåren i landet inte är särskilt mycket att gratulera till en god arbetstagarinställning. Man talar om att man skall förbättra arbetsmiljön för människor i vårt land, men när det gäller polisen gör man faktiskt tvärtom. Man nonchalerar polisens berättigade krav på en hyfsad arbetsmiljö.

Herr DOCKERED (c):

Herr talman! Jag vill understryka vad fru Kristensson sade om polisen. Men jag får också tolka justitieministerns anförande som om han i dag inte är så restriktiv som framgår av andan i propositionen. Jag vill notera det till kammarens protokoll. Detta kan ju ge oss en viss förhoppning att man eventuellt skall få någon mera nytta av detta anslag än både jag och LO har trott.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är ju så, herr Dockered, att i mitt anförande riktade jag mig mot den utomordentligt mörka och pessimistiska bild som herr Dockered och fru Kristensson gav om tillämpningen av föreliggande förslag. Den överensstämmer — tycker jag — inte med den skrivning som vi har i statsverkspropositionen, och den överensstämmer inte med tankegångarna bakom det här förslaget. Jag vill ännu en gång understryka att vi inte kan under första året ha regler som så att säga innebär ett fritt fram. Med hänsyn till ovissheten om storleksordningen på ersättningsbelopp det kan bli fråga om måste vi begära av riksdagen, när vi får dessa pengar, att vi skall kunna göra en prövning som måste stå i förhållande till de pengar vi här har begärt av riksdagen. Men det är ju skrivet på ett sådant sätt att det ger oss möjligheter att använda hela beloppet under året, om det nu kommer in ansökningar som går upp till det.

Jag vill bara framhålla för fru Kristensson, som gör gällande att det över huvud taget knappast skulle kunna bli fråga om ersättning vid lyte eller annat stadigvarande men, att så är det ju inte skrivet. Förslaget är försett med förbehåll. Det står att i vissa fall skall ersättning kunna utgå också för ideell skada, dvs. sveda och värk och lyte eller annat stadigvarande men. Där har vi en möjlighet att pröva i de enskilda fallen.

Vad sedan gäller polisen så är den en del av den allmänhet som kan få ersättning genom detta förslag. Jag vet inte om man verkligen kan, i det här sammanhanget, sära ut polisen och säga att den i alldeles speciellt hög grad skulle ha råkat ut för brottsskador som kan föranleda ersättning utöver det som utgår från de allmänna försäkringarna. Men det finns sådana fall som vi har haft att pröva under de gångna åren och där det hittills, efter ganska snäva regler, har kunnat utgå ersättning. Nu får vi ju med detta förslag möjligheter att något mindre restriktivt ta upp även framställningar som kommer från polisen.

Onsdagen den
28 april 1971

*Lokala polisorga-
nisationen, m. m.*

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Med anledning av vad herr statsrådet senast framhöll vill jag bara säga, att man tidigare har brutit ut frågan om ersättning till polis för egendomsskada. Den har alltså bedömts lämplig att lösa separat. Varför skulle då inte ersättning för kroppsskada, som polis drabbas av, kunna lösas separat? Det är den fråga som vi här i riksdagen fortfarande ställer oss och som vi bara har fått negativt svar på.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 och 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 6 mom. 3 och 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	165
Nej	—	154
Avstår	—	1

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 8

Lokala polisorganisationen, m. m.

Kungl. Maj:t hade under punkten B 6 (s. 27–31) föreslagit riksdagen att till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 883 800 000 kronor, varav 203 300 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

I motionen 1971:172 av herr Bohman m. fl. yrkades såvitt nu var i fråga att riksdagen dels till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 895 800 000 kronor, varav 204 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen (yrkande A 2), dels i skrivelse till Kungl. Maj:t gav till känna vad i motionen i övrigt anförts angående polisväsendet (yrkande B c delvis).

Onsdagen den
28 april 1971

*Ang. ökningen av
den grövre krimi-
naliteten, m. m.*

I motionerna 1971:328 av herr Hedlund m. fl. och 1971:330 av herr Helén m. fl. hemställdes såvitt nu var i fråga att riksdagen under punkten B 6 Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit anvisade 10 125 000 kronor, avseende 225 polistjänster (yrkande 1 respektive yrkande 2).

Utskottet hemställde att riksdagen

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1971:172 såvitt gällde yrkandet A 2, 1971:328 och 1971:330, båda såvitt nu var i fråga, till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 883 800 000 kronor, varav 203 300 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,
2. skulle avslå motionen 1971:172, i vad gällde yrkandet B c såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits

2. beträffande *medelsberäkningen* av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Schött (m) och Polstam (c), vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1971:172, såvitt gällde yrkandet A 2, 1971:328 och 1971:330, båda såvitt nu var i fråga, till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 895 300 000 kronor, varav 206 000 000 kronor att avräknas mot automobilskatte-medlen.

Herr TALMANNEN yttrade:

Debatten rörande denna punkt må omfatta även punkterna 9 och 13, men yrkanden beträffande sistnämnda punkter framställs först sedan desamma föredragits.

Herr justitieministern GEIJER, som meddelat att han vid behandlingen av denna punkt i ett sammanhang ämnade besvara dels herr Wiklunds i Stockholm (fp) den 13 april framställda interpellation, nr 102, angående ökningen av den grövre kriminaliteten, dels herr Turessons (m) i kammarens protokoll för den 16 april intagna fråga, nr 194, angående den brottsbekämpande verksamheten i Stockholm, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat mig om jag vill lämna en närmare redogörelse för den senaste tidens ökning av den grövre kriminaliteten, vilka slutsatser jag drar rörande orsakerna till denna ökning och vilka ytterligare åtgärder jag avser att vidta för att förhindra en fortsatt ökning av den grövre brottsligheten. Herr Turesson har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta med anledning av den krissituation som har uppkommit i fråga om den brottsbekämpande verksamheten i Stockholm. Jag hemställer att få besvara interpellationen och den enkla

Onsdagen den
28 april 1971

*Ang. ökningen av
den grövre krimi-
naliteten, m. m.*

frågan i ett sammanhang.

Såsom framgår av den statistik som redovisas i interpellationen har vi i vårt land liksom i andra jämförbara länder under de senaste åren haft en oroande utveckling av brottsligheten. Under år 1970 uppgick antalet brottsbalksbrott, som kom till polisens kännedom, enligt den preliminära statistiken till omkring 530 000 vilket innebär en ökning med 18,8 procent i förhållande till motsvarande siffror för år 1969. Ca 480 000 av dessa brott var förmögenhetsbrott, varav ca 380 000 utgjordes av stölder, rån och andra brott mot 8 kap. brottsbalken och ca 60 000 av bedrägeri- och andra oredlighetsbrott. Vad avser våldsbrotten kan jag nämna att totala antalet fall av misshandel under år 1970 ökade från föregående år med ca 1 000 till ca 17 400 och att antalet rån under samma tid ökade från ca 1 200 till ca 1 450. Antalet fall av grov misshandel minskade däremot från 811 till 755.

När det gäller år 1971 föreligger för närvarande preliminär statistik över antalet brottsbalksbrott endast för januari och februari. Denna visar en ökning på ca 30 procent i jämförelse med motsvarande tid föregående år. Det är emellertid för tidigt att dra några generella slutsatser av dessa siffror.

Vi har under de senaste åren förstärkt rättsväsendets resurser för brottsbekämpning i betydande utsträckning. Under en femårsperiod har statens utgifter för polisväsendet fördubblats. En närmare redogörelse för de åtgärder som har vidtagits lämnas i justitieutskottets betänkande som behandlas av riksdagen i dag. Jag hänvisar till detta betänkande och vill särskilt framhålla att det – förutom de personella och materiella förstärkningarna – har drivits ett mycket intensivt rationaliseringsarbete inom polisväsendet i syfte att förbättra bl. a. organisationen och vissa arbetsrutiner. I januari i år har jag till statens avtalsverk överlämnat en promemoria med förslag till en i vissa delar väsentligt ändrad organisation för hela polisväsendet. Förslaget innebär bl. a. att Stockholms polisdistrikt kommer att få en helt ny organisation. Antalet vakt-distrikt minskar från 13 till 6. De nya vakt-distrikten kommer att få en sådan organisation att de har möjlighet att utan förstärkningar klara de arbetsuppgifter som normalt förekommer inom området. Detta underlättar planeringen av verksamheten vid varje vakt-distrikt och ger möjlighet till ett rationellare utnyttjande av tillgängliga resurser. Den yttre polisverksamheten kommer likaså att få en kraftigt förstärkt ledning. En ny spaningsorganisation skapas också. Omorganisationen syftar även till att frigöra polispersonal från sådana arbetsuppgifter som lämpligen kan utföras av annan personal. I fråga om övriga polisdistrikt vill jag särskilt understryka den förstärkning som sker beträffande ledningen av den yttre verksamheten, tillskapandet av en ny spaningsorganisation och en ny uppbyggnad av kriminalavdelningarna. Organisationsförändringarna möjliggör ett effektivare utnyttjande av tillgängliga resurser och torde komma att medföra en väsentligt förbättrad situation inom polisväsendet. Organisationen kommer att genomföras så snart som möjligt efter det att de pågående avtalsförhandlingarna har avslutats. För Stockholms del kan emellertid vissa lokalproblem något fördröja genomförandet av den nya organisationen.

Men ytterligare ansträngningar måste göras för att komma till rätta med de svårigheter som finns i dag. För att kunna bedöma vilka åtgärder som i första hand bör komma i fråga är det naturligtvis viktigt att söka reda på orsakerna till den ökade brottsligheten. Enligt min mening måste man därvid beakta det samband som torde finnas mellan brottsutvecklingen och den allmänna tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen. Befolkningsomflyttningar, den snabba tillväxten av storstäderna, det hårda arbetstempot och rationaliseringarna i företag och på arbetsplatser är några av de faktorer som utsätter människorna för en allt hårdare press. Många är på grund av brister i sin ekonomiska och sociala situation inte rustade att klara den pressen. För dem som stöts ut ur produktionslivet och ur samhällsgemenskapen kan vägen till brottslighet vara kort. Det moderna industrisamhällets utveckling understryker nödvändigheten att angripa sociala brister och orättvisor. En sådan politik bör kunna ge förutsättningar för ökad förståelse mellan människorna och därmed också ökad respekt för medmänniskors liv och hälsa, integritet och rättigheter. Därmed skapas den grund varpå mera direkta brottsbekämpande insatser måste byggas.

Vid sidan av detta brottsförebyggande arbete som polisen svarar för – och vari en effektiv polisövervakning utgör ett viktigt led – krävs således åtgärder på ett allmänt förebyggande plan för att skapa gynnsammare betingelser för barn, ungdom och föräldrar i samhällsmiljön. Den uppsökande verksamhet som socialvården fullgör, de ökade insatserna för elevvård i skolorna och bättre ekonomiskt stöd till barnfamiljerna, är exempel på sådana åtgärder. Jag vill här också nämna de ökade anslagen till ungdomsorganisationernas fritidsverksamhet. Organisationernas insatser är omistliga i strävan att skapa en god fritids- och kulturmiljö för de unga.

Det förebyggande arbetet bör också inriktas på sådana grupper som kan antas vara speciellt utsatta för risk att glida in i kriminalitet och asocialitet, t. ex. genom särskilda insatser för fritidsaktiviteter och genom fältverksamhet av barnavårdsorgan och polis. Som ett led i strävandena att förebygga brottslighet bland ungdom har regeringen nyligen tagit initiativ till ett intensifierat samarbete mellan barnavårdsnämnd, skola och polis.

Det är också angeläget att vinna ökad kunskap om vilka behandlingsmetoder som kan vara ägnade att förhindra återfall och fortsatt bristande anpassning hos de personer som redan har blivit föremål för samhällsinsingripande i någon form. Ett utredningsarbete med inriktning på ökade insatser för behandlingsforskning har inletts. Det av förra årets riksdag beslutade s. k. Sundsvalls-projektet inom frivården har startat och kommer att följas upp vetenskapligt under ledning av kommittén för kriminologisk behandlingsforskning. Ett motsvarande försök inom anstaltsvården övervägs inom kommittén.

Utvecklingen i det moderna samhället bl. a. på det kommersiella området skapar ökade risker för brottslighet. Detta gäller inte minst de nya formerna för detaljhandeln och den ökade användningen av checkar som betalningsmedel. När det gäller att komma till rätta med dessa problem vill jag hänvisa till att 1968 års brottmålsutredning har lagt fram

Onsdagen den
28 april 1971

*Ang. ökningen av
den grövre krimi-
naliteten, m. m.*

förslag till åtgärder mot bl. a. butikssnatterierna och till att rikspolisstyrelsen har träffat överenskommelse med företrädare för kreditväsendet om begränsning av användningen av checkar som betalningsmedel. När det gäller åtgärder på längre sikt vill jag särskilt peka på det utredningsarbete som sedan någon tid bedrivs av åtalsrättskommittén. Detta arbete syftar bl. a. till att åstadkomma förenkling och rationalisering av polisens utredningsverksamhet. Samtliga dessa åtgärder ingår som led i strävandena att koncentrera rättsväsendets insatser på den grövre brottsligheten. Polisens resurser framför allt för bekämpning av den grövre brottsligheten kommer som hittills att förstärkas successivt.

Vad särskilt angår den aktuella situationen i Stockholms polisdistrikt vill jag framhålla att polischefen i Stockholm i en skrivelse till rikspolisstyrelsen har tagit upp vissa frågor om bl. a. förlängning av en del göromålsförordnanden, anlitande av pensionerade polismän för utredningsarbete och ett utvidgat utnyttjande av icke-polisiär personal för viss vakthållning. Rikspolisstyrelsen överväger nu dessa frågor och kommer enligt vad jag har erfarit att göra framställning till Kungl. Maj:t om vissa åtgärder med anledning av polischefens skrivelse.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för det utförliga och snabba svaret på min interpellation.

Jag har vid rätt många tillfällen här i riksdagen sökt att i inlägg och motioner utveckla min allmänna syn på rättstrygghetsproblemet — jag har gjort detta i andra kammaren och senast i remissdebattens avsnitt om kriminalpolitiken i denna kammare. Jag skall därför försöka begränsa mig till att anföra endast några synpunkter, särskilt som jag i min interpellation har främst tagit sikte på en viss typ av grov brottslighet, nämligen bank- och postrån.

En central ingrediens i min syn på hur den mer direkta och speciella brottsbekämpningen bäst bör bedrivas är att upptäcktsrisken genom bättre resurser på polissidan blir väsentligt större. Polisen gör kanske sin bästa insats bara genom att finnas till. Detta har jag ofta betonat. Polisen måste i varje fall få personalresurser för att i större utsträckning än nu och som en huvuduppgift kunna bedriva även *preventiv* verksamhet. Under alltför många år har nämligen polisen nästan enbart måst ägna sig åt direkt brottsbeivrande uppgifter.

Utom vikten av en ökad upptäcktsrisk (eller större uppklaringsprocent — som bekant har denna procent på senare år i stort sett varit oförändrat låg) har jag framhållit betydelsen av att samhällets åtgärder vid konstaterad misstanke om brott — det må vara straffpåföljd, annan behandlingsreaktion enligt någon vårdlag eller åtalsunderlåtelse — att alltså samhällets reaktion mot brottet sätter in mycket snart efter det att detta har upptäckts, så att det psykologiskt gynnsamma tillfället för samhällsreaktionen inte försitts.

Jag har slutligen framhållit att det sannolikt skulle löna sig rent samhällsekonomiskt att satsa betydligt mer än nu på polissidan än på vård- och behandlingssidan, hur angeläget det än är att höja kvaliteten och resurserna på vårdsidan. "Prevention is better than cure", säger

engelsmännen i sjukvårdspolitiska resonemang. Vi kan också säga att brottsprofylax är bättre än aldrig så skicklig lagföring, straffmätning och verkställighet av påföljder som ger tämligen osäkra och ibland t. o. m. rent negativa resultat.

Jag beklagar att mina försök att intressera justitieministern för en forskning om förhållandet mellan kostnaderna för polisresurser å ena sidan och de samhällsekonomiska förlusterna genom brottsligheten å andra sidan hittills inte har vunnit något gensvar. Möjligen beror det på att man kört in sig så hårt på kriminologisk behandlingsforskning, dvs. på de problem som uppkommer då brott redan har begåtts och beivrats. Det skulle som sagt sannolikt vara samhällsekonomiskt lönande och kanske mer att vinna på att satsa kraftigare på brottsförebyggande verksamhet genom fullgoda polisiära insatser – som därigenom alltmer skulle kunna få formen av en gärna vänlig och positivt bedriven medborgarservice – än på att ägna ökat intresse åt den i och för sig viktiga behandlingen av lagöverträdare. Man skall givetvis ägna sig åt att göra brottspreventiva framsteg, så långt sådana är möjliga, både inom polisverksamheten och på behandlingsområdet.

Att polisresurserna är otillräckliga är ju påtagligt när brottsligheten i nästan alla former stiger och ökningen är kraftig och därtill ihållande inte minst i fråga om den grova brottsligheten. Detta mörka perspektiv går helt enkelt inte att förbise.

Alla partier skulle säkert vilja slippa ägna uppmärksamhet åt denna dystra sida av samhällsutvecklingen för att i stället enbart ägna sig åt att med olika samhällsreformer bygga upp det goda samhället. Att komma till rätta med brottslighet och annan asocialitet genom speciella åtgärder inom polis- och rättsväsendets ram får nämligen lätt en negativ, improduktiv färgning över sig, beroende på att de psykologiska effekterna av dessa åtgärder – sannolikt sammanhängande med våra begränsade kunskaper om orsaksfaktorerna – ofta är diskutabla och just – negativa. Kring de kriminalpolitiska frågorna uppstår därför inte sällan en beklaglig polarisering, där man spelar ut allmän social reformvilja mot det rimliga kravet att trygga rättssäkerhet och skydda liv och egendom. På sina håll menar man att de som – åtminstone i nuläget – ställer ett sådant krav just inte alls skulle vara intresserade av att förändra sådana samhällsförhållanden som kan visas klart medverka till ökad brottslighet, och sådana förhållanden finns självfallet. Samhällsreformatorer spelas ut mot samhällsbevarare eller samhällsförsvare.

Tyvär visar, herr talman, erfarenheten att brottsligheten inte enbart är en miljöfråga utan också hänger samman med personliga svårigheter med samhällsanpassningen, dessa svårigheter må sedan bedömas eller förklaras såsom sjukliga eller inte, såsom konstitutionella eller på ett eller annat sätt förvärvade. Sådana svårigheter tycks behärska en viss grupp människor i varje samhälle – åtminstone så länge vi inte kommit längre med en mycket tidigt insättande brottsprofylax t. ex. i de tidigaste barnaåren, en aspekt som för närvarande med allt fog är föremål för den kriminologiska forskningens särskilda intresse.

Justitieministerns utförliga svar hänvisar endast i begränsad mån till allmänt socialpolitiska reformer såsom medel att bekämpa brottsligheten

på kort sikt. Svaret är därför enligt min mening välgörande realistiskt. För att inga missförstånd skall uppkomma vill jag, då jag nu särskilt tar upp polisfrågorna och brottsbekämpningen i mera speciell mening, samtidigt kraftigt understryka vikten och värdet på längre sikt av en aktiv ungdomspolitik, fritidspolitik, bostadspolitik och kulturpolitik såsom led i det allmänt brottsförebyggande arbetet.

Det är så mycket mer naturligt för mig att ta upp polisresurserna som jag – såsom jag tidigare sade – i min interpellation särskilt haft i tankarna det på senare år starkt ökade antalet post- och bankrån, dvs. en speciell form av akut och grovt hot mot liv och egendom med påtaglig tendens att öka. I och för sig är det ingen verklig lösning på detta akuta problem att kräva ökad polispersonal. Man måste dock för rättssäkerhetens trygghet och för att skydda liv göra detta ändå.

Man säger ofta att polisen på senare år har tillförts väsentligt ökade både personella och materiella resurser. Justitieministern har också starkt framhållit detta i interpellationssvaret. Påståendet är riktigt, men likväl inte ett godtagbart besked, då ju brottsligheten fortsätter att öka och uppgklaringsprocenten inte hittills har kunnat nämnvärt påverkas uppåt och alltså inte blivit bättre.

Vad beträffar post- och bankrån, dvs. mycket grova och för allmänhet och personal riskabla aktioner, eftersom vapenhot ofta förekommer vid dessa brott, utgjorde de fram till den 13 april i år, då jag väckte min interpellation, 22 stycken och torde ha ökat med ytterligare minst ett par grova brott av denna typ sedan dess. Det betyder att redan i år mer än ett bank- eller postrån begåtts per vecka. År 1970 var totalsiffran, enligt uppgifter jag har fått, minst 50, och vi är alltså uppe i siffran 24 för i år.

De statistiska uppgifter jag har lämnat i min interpellation avser, såvitt kan bedömas, *värnade* bank- och postrån. Siffrorna har jag fått under hand från polisen, och de kan av vissa omständigheter att döma t. o. m. vara för låga.

Reservanterna i justitieutskottets betänkande nr 6 säger att personalökningen för polisen enligt regeringens förslag inte ens motsvarar arbetskraftsbortfallet, som inträder den 1 januari 1972 på grund av arbetstidsförkortningen. Det är inte första gången detta påpekande görs då justitiehuvudtiteln behandlas i riksdagen. Liksom flera år tidigare blir det inte någon reell personalförstärkning nu heller. Det vore, herr talman, välgörande om vi slapp diskussioner här i riksdagen och t. ex. mellan polisledningarna och departementet om så uppenbara fakta som dessa och mera kunde ägna oss åt hur vi skall få prioriteringarna tillräckligt stora, dvs. hur vi skall i reell mening få bättre tillgång på personal på polissidan. Vi kunde då också mera resonera om vad justitieministern hänvisar till, nämligen att personalbrist kan kompenseras genom rationaliseringar och organisatoriska förändringar, som nu för övrigt förbereds, och fortsatt överföring av inte utpräglat polisiära uppgifter till annan personal. Sannolikt kan mycket vinnas på sådana vägar.

Jag tycker att justitieministern på någon punkt i interpellationssvaret kanske tar ut litet av vinsten på rationaliseringar i förskott, t. ex. vad gäller nyorganisation av Stockholms polisdistrikt. Det heter: "Antalet vakt-distrikt minskar från 13 till 6. De nya vakt-distrikten kommer att få

Onsdagen den
28 april 1971

*Ang. ökningen av
den grövre krimi-
naliteten, m. m.*

en sådan organisation att de har möjlighet att utan förstärkningar klara de arbetsuppgifter som normalt förekommer inom området." Detta är, tycker jag, en litet väl kategorisk utfästelse. Vad menas för övrigt med "normalt" i detta sammanhang, när brottsligheten, inte minst den grövre, och behovet av t. ex. ambassadbevakning ständigt tycks växa?

Behovet av ännu större personal är väl också påtagligt och väldokumenterat med tanke på de allt klarare beskeden om att den grova brottsligheten nära hänger samman med narkotikamissbrukets (och för övrigt även alkoholmissbrukets ökning), och med tanke på nödvändigheten att tillse att de skärpta bestämmelserna om olaga vapeninnehav, som nyligen föreslagits, kommer i fullt tillfredsställande tillämpning — för det måste väl ändå vara meningen.

På försäkringshåll sammanfattar man i en tidningsartikel de mera påtagliga och för dagen lätt iakttagbara orsakerna till brottslighetens ökning i dagens samhälle på följande sätt. Jag väljer detta tidningscitat därför att ju försäkringsbolagen har — ungefär som polisen — den mycket nära, breda, påtagliga och handgripliga kontakten med brottskadorna. Man har satt in orsakerna under fem punkter enligt följande.

För det första: *Narkotikaproblemet skapar brottslighet.* Knarkare tvingas till inbrott och stöld för att få pengar till narkotikan. — Det är faktiskt försäkringsbolagen som finansierar narkotikan, eftersom vi får ersätta inbrottsskadorna.

För det andra: *Det har blivit för lätt att göra inbrott.* Portvaktssystemet är på avskrivning och allmänheten vill inte "lägga sig i". Det är inte lätt för t. ex. en äldre dam att hindra ett ungdomsgång som härjar uppe på en vind eller i något annat utrymme.

För det tredje: *Den yrkesverksamma brottsligheten har ökat.* Internationella ligor arbetar med export och import av stulna bilar. Ligorna kalkylerar kallt med risk och förtjänst. Numera stjäls inte bilar enbart för att skjutsa en flicka en lördagskväll.

För det fjärde: *Det är för lätt att sälja stöldgods.* Ett ordinärt hem innehåller flera värdefulla saker: TV-apparater, stereoanläggningar, kameror m. m. Dessa är svåra att identifiera och därför lätta att sälja.

Och för det femte: *Polisens resurser är otillräckliga.* Den hinner inte utreda alla brott. Allt fler lagöverträdelse blir därför aldrig beivrade. Detta medför en ökad frestelse att begå stölder. Det är en ond cirkel som kan göra hyggliga människor till brottslingar.

Den sista synpunkten finns, tycker jag, uttryckt med nästan samma ord i justitieministerns svar på min interpellation.

Man slutar alltså de fem punkterna med vad jag tidigare berört, nämligen polisbristen. Man kan inte nog ofta understryka att det nutida samhället ju är så förändrat till sin allmänna struktur, bl. a. i fråga om säkerhetskrav, att ett ganska starkt och successivt växande personalbehov på polissidan inte är någonting som man kan förvåna sig över, en naturlig konsekvens av strukturförändringarna, inte minst med tanke på bilismen, den ökade rörlighet som därmed följer och de växande internationella kontakterna.

Även om jag är medveten om att man inte — jag har sagt det förut — löser de stora problem vi här uppehåller oss vid enbart med tillskott av

Onsdagen den
28 april 1971

*Ang. ökningen av
den grövre krimi-
naliteten, m. m.*

ytterligare några hundra polistjänster, kan jag i dagens läge inte göra annat än ställa mig bakom reservationen under punkten 8 i justitieutskottets betänkande nr 5. Jag yrkar alltså bifall till denna reservation.

Jag vill, herr talman, gärna till sist ställa en direkt fråga till justitieministern. I organisationsplanerna på längre sikt ingår att inrikta polisverksamheten mera på den grova brottsligheten, och det tycker jag är riktigt. Är det med tanke på den akuta ökningen av post- och bankrånen att vänta en snabb och kanske tidsbegränsad omdisposition av polispersonal redan nu för att effektivare bekämpa speciellt dessa brott, liknande den omdisposition som skedde för ett par år sedan, då 600 man sattes in på narkotikabekämpande verksamhet, en omdisposition som jag för övrigt på grund av narkotikamissbrukets fortsatta härjningar beklagar inte blev mera permanent?

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Även jag ber att få tacka justitieministern för det svar som i dag avgivits på min enkla fråga och herr Wiklunds i Stockholm interpellation.

Justitieutskottets ordförande inledde debatten kring detta betänkande med en överblick över situationen på det område som interpellationen och den enkla frågan gäller och berörde därvid en rad av de problem som man som frågeställare naturligtvis skulle kunna kommentera, när man tackar för svaret. Jag skall inte upprepa detta men vill ändå göra några randanmärkningar till svaret.

Jag föreställer mig att vanliga människor – och jag räknar mig själv dit – reagerar ganska hårt mot den här utvecklingen i vårt land, som alltid har betecknats som ett rättssamhälle. Rättssamhällets uppgift måste ju vara att skydda medborgarna till liv och lem och egendom, och när samhället inte kan klara den uppgiften frågar sig människor vart vi är på väg – om vi är på väg bort från rättssamhället. Och det är allvarligt.

I Stockholm ökade brottsligheten från 83 000 brott 1969 till 105 000 1970. Det var en ökning med 22 000 brott eller 26 procent, och ökningen har fortsatt i något snabbare takt under de månader i år som har gått. Om man räknar behovet av personal hos kriminalpolisen i förhållande till den personal man tidigare har haft där, så skulle ökningen av brott under 1970 ha motiverat 38 nya tjänster. Man fick en. Detta gör naturligtvis att personalsituationen hos Stockholmskriminalen är utomordentligt besvärlig. Av tio rotelchefer är för närvarande tre långtidssjuka på grund av överansträngning, och man tvingas bedriva verksamheten på sparlåga. Situationen är sådan att det omdöme som förekom i pressen i samband med kriminalpolischefens larmrapport är motiverat; man sade där att brottsbekämpningen i Stockholm hotar att bryta samman.

I interpellationssvaret berör justitieministern en hel rad frågor. Bl. a. erinrar han om vad som gjorts i fråga om polisens upprustning. Det är givetvis bra i och för sig att man har skaffat mer materiel och teknisk utrustning. Justitieministern säger att kostnaderna under en femårsperiod har fördubblats. Men verkligheten säger att det inte räcker. Eller också är vi inne på fel väg.

Vidare nämner justitieministern en rad orsaker till den ökande

brottsligheten, bl. a. det hårda tempot i arbetslivet. Jag vill inte bestrida att det kan ha betydelse. Men å andra sidan kan jag inte undgå att göra den reflexionen att narkotikabrottslingarna och en hel rad av de dagdrivare som uppträder på Stockholms gator och torg och bland vilka brottsligheten är mycket hög näppeligen kan vara särskilt besvärade av något hårt arbetstempo; mig veterligen arbetar de inte alls.

Sedan talar statsrådet också om olika åtgärder för att förebygga brottslig verksamhet, och det är intressant. Säkerligen är också en hel del av de uppslag som prövas av värde. Men justitieministern säger inte ett ord om att det kan finnas ett samband med bristen på fostran av de unga människorna här i landet. Vi får ju inte ens använda ordet fostran i grundskolans läroplaner. Barn och ungdomar skall inte fostras, och då går det naturligtvis lätt på sned om de inte får lära sig ens de enklaste normer för hur man skall uppträda i samhället i relationerna till andra människor.

Givetvis finns det också andra orsaker till den ökade brottsligheten än de som justitieministern nämnt och som jag här har kommenterat. När knappt en fjärdedel av alla brott klaras upp, när chansen att klara sig om man begår ett brott alltså är tre mot ett, när tre bovar av fyra går fria, så skapar det lätt en uppfattning hos svaga själar att brott lönar sig. Och då är vi inne i den onda cirkel som herr Wiklund i Stockholm talade om.

Jag tror också att den slapphet varmed man i massmedierna ofta ser på och kommenterar brottsligheten är en bidragande orsak till att människor i vårt land, kanske också i världen i övrigt, får minskad respekt för lagarna och en ökad benägenhet att begå brott. Jag såg häromdagen ett TV-program, där man intervjuade en intern. Man bagatelliserade hans brott och sade att det var ju beklämmande att han hade kommit in på brottets bana på grund av en sådan obetydlig förseelse som att ha stulit en moped. Man kanske kan tycka att det brottet inte är så märkvärdigt, men för den människa från vilken vederbörande stal mopeden — och det är ju den människan som bedömer det s. k. rättssamhällets sätt att fungera — är det en mycket väsentlig sak att bli fränstulen den moped som han med vissa uppoffringar har skaffat sig.

Vi får därför inte slå oss till ro med den situation som råder och med de åtgärder som justitieministern säger sig vilja vidta, utan vi måste angripa detta problem från roten, vi måste se till att den onda cirkeln bryts, vi måste göra klart för presumtiva brottslingar att brott inte får löna sig.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm frågade om polisen har möjlighet att göra en omDisposition av resurserna och inrikta dem mot befarade bank- och postrån såsom man tidigare har gjort när det gällt narkotikan. Det är väl klart, herr Wiklund, att polisen gör vad den kan på detta område och försöker att använda tillgängliga resurser på det mest rationella sättet. Men jag fruktar att en storsatsning av den typ som herr Wiklund berörde knappast skulle vara meningsfull här på samma sätt som satsningen när det gällde narkotikabrottsligheten var.

Jag skall inte — utöver vad jag har gjort i interpellationssvaret — fördjupa mig i frågan om polisresurserna. Det räcker att erinra om att

Onsdagen den
28 april 1971

*Ang. ökningen av
den grövre krimi-
naliteten, m, m.*

polisen fått 3 000 nya tjänster sedan förstatligandet och om att en omorganisation pågår som vi väntar oss mycket av. Vi kan naturligtvis diskutera om det behövs ytterligare 300 polistjänster, som man har föreslagit i en reservation, eller dubbelt så många, eller tre gånger så många, eller fyra gånger så många. Det måste ju ändå göras en avvägning, det måste finnas en gräns för vad vi kan göra på detta område i förhållande till de satsningar som görs på andra områden inom samhällslivet. Det är ändå en betydande satsning vi har föreslagit i årets statsverksproposition, om man jämför med vad som har kunnat satsas på att tillföra andra områden personal.

Jag tror inte heller att man bör låta de påstående rörande upplklaringsprocenten som ofta görs i debatten stå oemotsagda. De beror i allmänhet på att man inte läser tabellerna ordentligt. Jag hörde nu senast herr Turesson säga att upplklaringsprocenten skulle vara 25 procent eller något sådant. Jag vet inte vad han avser med den siffran, vilken typ av brott han syftar på eller varifrån han har hämtat den. Det finns ju i statsverkspropositionen vissa uppgifter om detta, och där kan man finna att det finns någonting som kallats för upplklaringsprocent, som för samtliga brott som kommit till polisens kännedom är omkring 30 till 33 procent. Den siffran är givetvis i och för sig riktig, men den ger inte sanningen, av det enkla skälet att den avser under året upplklarade brott i relation till de brott som har anmälts samma år. Brott som klarats upp senare inräknas alltså inte. Vidare ger siffran inte heller någon uppfattning om upplklaringsprocenten i fråga om den typ av brott som av naturliga skäl tilldrar sig störst uppmärksamhet, nämligen våldsbrotten, framför allt de grövre våldsbrotten. Det är ju mord, dråp och grov misshandel som vi måste ha skydd emot. Om man ser på polisens insatser på det området finner man att upplklaringsprocenten — om man tar hänsyn även till de brott som klarats upp senare än det år då brottet begåtts — för grövre våldsbrott under de senaste åren ligger på mellan 60 och 90 procent, beroende på brottets art. I varje fall ligger upplklaringsprocenten för dessa våldsbrott på över 60 procent, medan vi däremot — det skall jag gärna erkänna — för checkbedrägerier, snatterier och sådana brottstyper har en upplklaringsprocent som kanske ligger betydligt under 30 procent; den ligger i vissa fall ända nere vid 10 procent.

Men det är ju rimligt att polisen sätter in sina ansträngningar på dessa grövre brott. Svaret på dessa frågor är alltså — jag har i viss mån redan gett det — att vi när det gäller brott av typen butikssnatterier och checkbedrägerier nu har fått ett förslag från en statlig utredning om att vi bör överväga att befria polisen och domstolarna från att ta hand om dessa brott. Därmed har vi inte på något sätt sagt — det vill jag mycket starkt understryka — att samhället skulle upphöra att reagera på sådana brott. Jag menar alltså inte att samhället skall underlåta att reagera om någon snattar t. ex. en burk kaviar. Men man bör fråga sig, om vi har vårt polisväsende och rättsväsende för att ta hand om den typen av brottslighet. Vi anser att det när det gäller sådana brott finns andra möjligheter för samhället till en lämplig och adekvat reaktion.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar justitieministern för det kompletterande svaret. Jag avsåg självfallet inte en så stor satsning som när det gäller narkotikabekämpningen. Jag drog bara parallellen att man i fråga om narkotikabrottsligheten gjorde en omdisposition och därav fick ett påtagligt och snabbt resultat. Jag tycker att det är ett utmärkt belägg för att man genom en koncentrerad polisinsats kan komma till rätta med en viss typ av brottslighet — eller i varje fall påtagligt tränga den tillbaka. Man är tydligen också i departementets planering inne på att det skall finnas möjlighet till snabba omdisponeringar, allteftersom brottsligheten visar ökning t. ex. i viss del av landet eller när det gäller en viss typ av brottslighet.

Jag brukar för min del inte ofta tala om ”uppklaringsprocent”. Jag tycker att det är bättre att tala om upptäcktsrisken, eftersom man då mer associerar med preventionen, förebyggandet. Man tänker då mera på att nå en effekt på ett stadium innan ett brott har begåtts. Polisen kan öka upptäcktsrisken, om den har tillräckligt med personal.

Visst kan jag medge att regeringen i år gjort en ganska stor satsning när det gäller ökningen av polispersonalen, om man jämför med andra områden. Men ett faktum är fortfarande att arbetskraftsbortfallet på grund av arbetstidsförkortningen äter upp denna personalökning. Vi anser att man borde komma ett litet stycke därutöver. Jag medger att det inte blir något stort stycke, om polisen får 300 man ytterligare. Jag tror att vi måste gå mycket längre, men det får naturligtvis bli en sak på litet längre sikt.

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom justitieministern berörde uppklaringsprocenten, som även jag snuddade vid, och gjorde det på ett sätt som om han ville göra gällande att jag hade sagt någonting som var felaktigt och inte ägde samband med verkligheten, vill jag gärna säga att den siffra jag nämnde — 25 procent, alltså ett brott av fyra klaras upp — hänför sig till Stockholm. Vi kan ju säga att det om inte annat är ett uttryck för de otillräckliga resurser som kriminalpolisen i Stockholm har i förhållande till den brottsliga verksamhetens omfattning.

Brott som klaras upp året efter det de har begåtts räknas in i statistiken för det år då de klaras upp; de faller således inte på något sätt utanför statistiken. Rent matematiskt och statistiskt jämnar det därför ut sig. Man kan inte säga att det är någonting som ger en felaktig statistik.

Slutligen vore det naturligtvis intressant att veta hur samhället skall reagera mot småbrott av den typ justitieministern nämnde, exempelvis stöld av en kaviarburk.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Även om herr Turessons statistik hänför sig till Stockholm och det skulle vara så att bara ett brott av fyra blir upptäckt, gäller ju min invändning i alla fall; i statistiken ingår ju då också den där kaviartuben och alla checkbedrägerier, som sannerligen har dragit ned statistiken i allra högsta grad. Men låt oss inte tvista om det. Jag vill bara

än en gång framhålla att vad som är positivt i detta ju är att upplklaringsprocenten i fråga om de allvarliga grövre brotten i själva verket är, får man säga, mycket hög, när man kommer upp till siffror på mellan 60 och 80 procent.

Jag skulle egentligen svara på herr Turessons fråga om vilken samhällsreaktion vi skall ha, om vi nu skall avkriminalisera en hel rad av sådana här relativt obetydliga brott mot brottsbalken. Det har ju framlagts förslag om detta från brottsmålsutredningen, som nyligen har överlämnat förslaget om avkriminalisering av butiksnätterna. Vi har också berört det i direktiven till åtalshelftergiftskommittén, som tillsattes vid årsskiftet, och menat att man särskilt när det gäller unga lagöverträdare — vilket det i hög grad är fråga om vid denna typ av brott — skall genom kontakter med andra samhälleliga organ söka att komma dessa lagöverträdare så in på livet att man får möjlighet att påverka dem till ett annat levnadssätt. Vi tror att det skall finnas möjligheter att med stöd och hjälp av andra samhällsorgan kunna göra detta på ett bättre sätt än genom att de "släpas inför domstol" för ett litet butiksnatteri med all den uppståndelse, offentlighet och kanske för den enskilde ganska obehagliga psykiska press det kan medföra.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det måste självfallet vara en källa till glädje för oss, som har brottats med de här frågorna i justitieutskottet, att notera att dessa frågor har rönt intresse och aktivitet också från andra kolleger utanför utskottets väggar. Möjligen kan man tycka att det är litet beklagligt att, när utskottsledamöterna nu äntligen tar till orda, debatten i viss mån har förlorat sin bouquet. Jag skall, herr talman, försöka begränsa mig mycket hårt i detta anförande, dels med hänvisning till vad jag i mitt tidigare anförande sagt, dels med hänvisning till den debatt som alldeles nyss har ägt rum i anledning av interpellationerna.

Jag vill under denna punkt framhålla att det i rikspolisstyrelsens petita hävdades att det inte vore möjligt att med nuvarande resurser ge den enskilde medborgaren ett tillfredsställande skydd till person och egendom. Det var mot den bakgrunden som man begärde 800 nya polistjänster. Sedan den tiden, då rikspolisstyrelsens petita framlades, har utvecklingen obestridligen blivit försämrad. Vi har i den reservation vid denna punkt som finns fogad till betänkandet gjort en sammanfattning av detta och konstaterar, exempelvis när det gäller tunnelbanan i Stockholm, att det finns allvarliga krav från de ansvarigas sida på en kraftig förstärkning av de polisiära insatserna. Vi konstaterar också att våldsmentaliteten har tagit sig nya uttryck i ökat antal bank- och postrån — något som också herr Wiklund i Stockholm var inne på tidigare — och att de terrordåd med internationell anknytning som vi nu, i de yttersta av dessa dagar, har upplevt också ställer krav på ökade polisiära insatser. Vi skulle önska att inte endast reaktionerna från utlandet gör att man inom justitiedepartementet vidtar snabba och effektiva åtgärder, utan att också synpunkter och önskemål från oss på hemmaplan — i riksdagen och bland medborgarna i det här landet — kan påverka departementet i dess ställningstaganden i dessa viktiga frågor.

Vi har slutligen nämnt läget på narkotikafronten, som jag tidigare var inne på; jag vill bara återigen understryka att detta är en fråga som vi måste ta itu med på ett effektivt sätt — annars får vi aldrig någon ordentlig lösning på problemet med den totala brottsligheten.

Jag vill också med tillfredsställelse notera att herr statsrådet i sin huvudtitel har gått vidare på tanken att bygga ut TV-övervakningen. Detta är ju en sak som varit föremål för livlig debatt, inte minst under valrörelsen, men jag konstaterar nu med glädje att herr statsrådet delar den uppfattning vi inom moderata samlingspartiet hyser, att detta är en rimlig väg att gå och att man bör ha TV-övervakning på särskilt utsatta platser.

Herr statsrådet var i sin debatt med herr Wiklund inne på frågan om uppklaringsprocenten av begångna brott. Det är klart att man kan bryta ner statistik på olika sätt. När det gäller tillgreppsbroten, kan konstateras att inte mindre än 80 procent av dem förblir ouppklarade. Samtidigt noteras att man hela tiden talar om antalet *anmälda* brott och att, som jag sade tidigare, det s. k. mörkertalet torde vara betydande.

Självklart är också att man får utgå från att brottsligheten ökar i samma mån som riskerna för upptäckt minskar; detta var också herr Wiklund inne på. Därför är ett tillräckligt antal poliser en spärr emot en utökning av brottsligheten. Om den som tänker begå ett brott kan påräkna risk för upptäckt är det klart att motståndet mot eller det avhållande momentet mot att begå brottet blir större.

Reservanterna i utskottet har stannat för den bedömningen, att vi åtminstone måste se till att det blir något nettotillskott till polisens resurser. Nu sägs det i utskottets utlåtande — och detsamma har också herr statsrådet sagt här tidigare — att förslaget från departementets sida innebär en stark prioritering av polisens resurser. Vi reservanter bestrider detta påstående. Jag skulle vilja säga att om man tar hänsyn till den arbetstidsförkortning som vi har genomfört successivt under de senare åren har vi inget nettotillskott utan tvärtom en minuspost.

Den 1 januari 1968 fick vi en förkortning av arbetstiden från 45 till 42,5 timmar som rent matematiskt slukade 450 helårstjänster. Den 1 januari 1970 fick vissa grupper polismän inskränkt arbetstid från 42,5 timmar till 40 timmar, vilket motsvarar ett bortfall på 100 helårstjänster. Det betyder att det återstående tillskottet under fyraårsperioden från budgetåret 1967/68 till 1971/72 innebär bara ett tillskott på 700 tjänster, alltså 1 250 polismanstjänster minus de här 550 tjänsterna. Enligt vad jag och de sakkunniga bedömare som jag har haft tillfälle att kontakta förstår motsvarar en ökning med 400 polistjänster icke den brottsutveckling som vi har upplevt, utan vi har här en minuscifra.

Då säger man: Men nu föreslår ändå statsrådet en förstärkning med 400 polistjänster. Det måtte väl ändå vara något! Vi befinner oss emellertid åter i dag i det läget att vi kommer att få en arbetstidsförkortning, som rent matematiskt slukar över 600 polismanstjänster. Här har vi alltså ett minus på 200 tjänster. Mot den bakgrunden måste jag självfallet, herr talman, säga, att det förslag som de borgerliga representanterna i utskottet enats om, en förstärkning med 325 tjänster, i och för sig inte är vad man skulle önska sig. Men vi menar att man någon gång måste bryta

Onsdagen den
28 april 1971

Lokala polisorganisationen, m. m.

den nedåtgående kurvan. Någon gång måste man börja med att successivt verkligen förstärka polisens resurser, och det vi föreslår är således ett nettotillskott.

Beträffande påståendet att utgifterna under de senaste fem åren skulle ha fördubblats vill jag säga att också detta är en sanning med mycket stor modifikation. Det totala anslagsbeloppet för budgetåret 1965/66 var 535 miljoner. Men om man avräknar bidragen till kommunerna, som utbetalades för sista gången under det budgetåret, kvarstår av den siffran bara 473 miljoner. Anslaget för budgetåret 1970/71 uppgår till 993 miljoner, men från det beloppet skall man dra 170 miljoner för hyror och lönekostnadspålägg, som påfördes i budgeten 1969/70 men som tidigare inte redovisats under detta anslag. Kvar blir endast 823 miljoner. Om man sedan tar hänsyn till penningvärdeförsämringen, som bör beräknas till 20 procent för den här tiden, kvarstår endast 658 miljoner. Då blir ökningen inte en fördubbling utan mindre än 40 procent.

Herr talman! Den här utläggningen är kanske lite tröttande, men jag har med siffror velat belysa att vi bör ta uppgiften om en fördubbling av anslaget med en stor nypa salt och konstatera att ökningen vid en riktig matematisk beräkning inte ens uppgår till 40 procent. Jämför man denna ökning med brottsutvecklingen, förstår man att satsningen från justitiedepartementets sida inte varit tillfredsställande. Det är heller inte tillfredsställande att Stockholmspolisen nu inte längre inom preskriptionstiden hinner utreda ens rätt grava brott där gärningsmannen är känd. Man får finna sig i att t. o. m. sådana brott blir preskriberade, trots att man vet vem gärningsmannen är. Detta är allvarligt.

Egentligen skulle jag väl inte kommentera statsrådets interpellationsvar, men jag vill ändå göra det på ett avsnitt, där interpellanten själv inte har några synpunkter. Herr statsrådet sade: "Det moderna industrisamhällets utveckling understryker nödvändigheten att angripa sociala brister och orättvisor." Ja, det kan vara riktigt. Men jag sätter ett stort frågetecken för att statsrådet för in den diskussionen när vi talar om brottsbekämpning. Jag känner igen formuleringen från det anförande som statsminister Palme höll i en interpellationsdebatt för ett år sedan med herr Hedlund. Skulle det vara så att social ofärd är lika med ökad brottslighet, då har vi inte haft en välfärdsregering här i landet. Eftersom brottsligheten i synnerhet under den senare tiden har ökat så kolossalt, måste det vara något fel på regeringens sociala välfärdspolitik. Eller också stämmer inte det resonemang som förs, och jag tror mera på den senare förklaringen.

Herr talman! Kanske borde jag gjort det något tidigare men låt mig få konstatera att den belastning under vilken poliserna arbetar i sin yrkesutövning inte blir mindre av att de tvingas att i så stor utsträckning tjänstgöra på övertid. Vi har konstaterat att 2,1 miljoner övertidstimmar fullgjordes förra året. Det kostar 49 miljoner kronor och motsvarar 1 000 polismän. Av dessa 2,1 miljoner övertidstimmar hänför sig inte mindre än 125 000 till de narkotikabekämpande enheterna.

Herr talman! Vi har alltså från den borgerliga sidan markerat att den trend som har varit måste vända, vi måste få ett nettotillskott av polismän. Det är det vi för fram i vår reservation under punkten 8. Till

den synpunkten hör självfallet också logiskt en förstärkning av anslagen till motorfordon och till utrustning som är upptagna under punkterna 9 och 13. Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till reservationen 2 vid punkten 8.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I det avsnitt som vi nu behandlar, polisväsendets lokala organisation, föreligger två reservationer som är gemensamma för folkpartiets, centerns och moderata samlingspartiets ledamöter i justitieutskottet. Fru Kristensson har redovisat motiven för reservationerna, och jag kan därför här begränsa mig till en del kompletterande synpunkter.

Vi har hört flera gånger i dag och vi vet sedan länge att brottsligheten oavbrutet har ökat under hela 1960-talet. Det väckte därför en del uppmärksamhet när brottsligheten de tre första kvartalen år 1969 visade en minskning eller åtminstone en stagnation – siffrorna är ju ännu endast preliminära – men de förhoppningar som då väcktes byttes i besvikelse när siffrorna för det sista kvartalet år 1969 och för år 1970 i stället visade en osedvanligt stor ökning av brottsligheten.

Man har diskuterat orsaken till fenomenet med minskningen eller stagnationen av brottsligheten de tre första kvartalen år 1969. Vi är väl nu överens om att den väsentliga orsaken var den kampanj mot narkotikabrottsligheten som rikspolisstyrelsen startade i början av år 1969 med en insats av bl. a. 600 polismän. På kort sikt uppnådde man goda resultat. Narkotikalangningen trängdes tillbaka, och med all sannolikhet minskade också rekryteringen till narkotikamissbrukarnas skara vilket inte är minst väsentligt. Härutöver minskade också eller i varje fall stagnerade brottsligheten i allmänhet. Det gällde då främst förmögenhetsbrotten.

Orsakssammanhanget är väl rätt klart. När narkotikamissbruket i viss mån trängdes tillbaka minskade också en del av drivkraften för narkotikamissbrukarna att begå förmögenhetsbrott för att på det sättet skaffa medel till inköp av narkotika.

Det är verkligen att beklaga att polisens resurser inte räckte till för att fortsätta denna omfattande kampanj mot narkotikalangarna. Man hade inte resurser att fortsätta, och resultatet lät heller inte vänta på sig. Vi vet att brottsligheten därefter fortsatt att stiga extra snabbt.

Denna erfarenhet visar klart att en ökning av polisens resurser kan ge resultat i brottsförebyggande syfte. Erfarenheten visar också att det måste vara fråga om långsiktiga, personalkrävande åtgärder. Slutsatsen kan inte bli annan än att det är nödvändigt att öka polisväsendets resurser i sådan grad att det på ett tillfredsställande sätt kan fylla de uppgifter som samhället har lagt på det.

Nu har ju brottsligheten nått en sådan omfattning – det tycker jag vi kan vara överens om – att det är nödvändigt att samhället äntligen samlar sig till motåtgärder som ger resultat. Bland dessa åtgärder är en viktig faktor just en ökning av polisens resurser för brottsbekämpning och brottsförebyggande verksamhet.

Jag frågar mig ibland om man inte, som herr Wiklund i Stockholm framhöll, också skulle beakta de rent samhällsekonomiska aspekterna. De

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

Lokala polisorganisationen, m. m.

brott som begås vållar inte bara andra människor lidande, de är också en samhällsekonomisk belastning av stora mått. Det kan väl hända att finansdepartementet vid de överläggningar som föregår budgeten skulle vara mera lyhört för sådana här ekonomiska överväganden, som ju tillhör det departementets specialområde. En gemensam beredning mellan justitiedepartementet och finansdepartementet, där man gjorde en kalkyl på vad det kostar att ha denna brottslighet i förhållande till vad det skulle kosta att möta den med adekvata och resultatgivande åtgärder, kanske skulle kunna ge en annan utdelning i budgeten.

Man kan en smula drastiskt illustrera våra åtgärder mot brottsligheten med en bild av en eldsvåda som sprider sig från den ena byggnaden till den andra. Man sätter in ett antal brandsoldater med vattenslangar men alltför få för att hindra spridningen av elden. Visst gör vi en hel del. Vi skaffar fram slangar och brandsoldater. Det är bara det att vi gör det inte i sådan omfattning att vi kan hindra branden från att fortsätta att sprida sig. Ett sådant förfarande kan inte betecknas som särskilt rationellt. Var och en skulle säga att ni måste väl ändå se till att skapa fram resurser så att ni åtminstone stoppar brandens utbredning för att till sist få den släckt. Men när det gäller brottsbekämpningen är sådana resonemang tydligen inte aktuella. I varje fall ger de inte utslag i samhällets åtgärder, ty det är att märka att vi under tio år och mer har hört från regeringens sida vilka åtgärder man vidtar. Visst vidtar man en hel del åtgärder, men eftersom brottsligheten fortsätter att öka kan det enkelt konstateras att åtgärderna är otillräckliga.

Dessutom är polisens arbetsbelastning och arbetsförhållanden sådana att det är rent otillständigt att en arbetsgivare utnyttjar en grupp på detta sätt utan att vidta resoluta åtgärder för att ge den erforderliga resurser. Det har talats här om övertidsarbetet, och justitieministern är också medveten om den stora sjukskrivning som förekommer bland polismännen efter betydande övertidsarbete.

Ett exempel till som visar att en insats i polispersonal kan ha betydelse just för brottsförebyggandet, som kanske är ännu viktigare än brottsbekämpandet, är de försök med omfattande trafikövervakning som gjordes och där resultatet kom i form av sparade människoliv, i form av sparade svåra personskador. Jag tycker att det också är en faktor som man måste ta hänsyn till.

När justitieministern säger att man har satsat mycket personellt och även i andra avseenden på polisväsendet så är det riktigt. Men i förhållande till ambitionsnivån, som lägst bör vara att motverka ökningen av brottsligheten – medan en höjd ambitionsnivå bör vara att minska brottsligheten till rimlig omfattning – så har ändå satsningen uppenbarligen varit för liten, år efter år. Därför är det inte godtagbart att hänvisa till vad man har gjort. Man måste också visa att vad man gjort har lett till ett godtagbart resultat. Och har det visat sig år efter år att det inte gör det, måste regeringen komma med förslag som åtminstone har utsikt att ge det äsyftade resultatet.

Om vi räknar med arbetstidsförkortningarna som har skett efter förstatligandet av polisväsendet och om vi till detta lägger ökningen av antalet brott och mot detta sätter den ganska begränsade ökningen av

polisväsendet, då är det i realiteten en allt mindre satsning som gjorts mot brottsbekämpningen på polisväsendets område.

Vi tror givetvis inte att de ytterligare något mer än 300 polismans-tjänster som vi föreslår löser problemet, men vi har flera år i rad ansett att utbyggnaden måste ske i hastigare takt än regeringen föreslår, och det är den ståndpunkten vi vidhåller. Vi kan inte ta igen allt med en gång, men den uppfattning vi år efter år har givit uttryck för är att utbyggnadstakten i fråga om polisväsendets resurser är oroande långsam. Det är därför som vi även i år återkommer med en reservation om ökade anslag till polisväsendet.

Jag ber, herr talman, med dessa ord, eftersom vi nu endast får ställa yrkanden beträffande punkten 8, att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Jag vill i likhet med fru Kristensson säga att det gläder oss inom utskottet att det är så många utanför utskottet som är intresserade av de här frågorna. Den här debatten har kanske, som det har framhållits, fått en något sned inriktning genom att den i stort sett kom att föras i anslutning till interpellationssvaret. Jag skall i alla fall försöka att på något sätt komplettera det som har sagts här och försvara den inställning vi har inom centerpartiet.

Vi har väckt en partimotion, nr 328, där vi yrkat på ytterligare 225 polismanstjänster för den lokala polisorganisationen. Det var väl närmast det budgetpolitiska läget som avhöll oss från att då gå längre. Emellertid har ju sedan motionstidens utgång i januari månad i år rikspolisstyrelsens preliminära statistik för 1970 blivit känd. Enligt vad statsrådet Geijer sade för en stund sedan har antalet brott ökat med 18,8 procent, medan rikspolisstyrelsen uppgav 17,9 procent. Jag vet inte vilket som är det rätta. Ökningen skulle i alla fall totalt röra sig om mellan 80 000 och 81 000 brott. Det totala antalet brottsbalkbrott är enligt rikspolisstyrelsens uppgifter exakt 532 021.

De grova brotten har ju ökat mest, och det har framhållits tidigare. Jag skall bara nämna att antalet kassaskåpsbrott ökade med 52,8 procent, grova rån med användande av skjutvapen med 68,4 procent och checkbrott med 51,2 procent. Det är sant att det också finns glädjeämnen: narkotikabrotten – de kända, får man väl säga – har minskat med 31,1 procent liksom förfalskningsbrotten med 47,4 procent. Det finns i alla fall någon glädjande statistik. Fallen av grov misshandel har också minskat med 80 eller 6,3 procent, men detta uppvägs av att den ringa misshandeln har ökat med ungefär samma siffror.

Om jag hänvisar till den utveckling som skett i tunnelbanan i Stockholm – det har ju nämnts här att utskottet skriftligen har uppvaktats om detta av AB Storstockholms lokaltrafik med dess chef i spetsen – liksom den politiska terrorverksamhet som vi på ett så makabert sätt blivit påmind om för kort tid sedan har jag kanske tillräckligt motiverat varför även vi i centerpartiet ansett oss tvingade att i utskottsbehandlingen gå längre än vad vi gjort i vår partimotion och hemställa om en ökning av antalet polismanstjänster med 325 i stället för 225 i förhållande till vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Vi har alltså anslutit

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

*Lokala polisorga-
nisationen, m. m.*

oss till den gemensamma borgerliga reservationen på denna punkt.

Om man ser på fördelningen av den totala ökningen, om reservationen skulle bifallas, dvs. de i propositionen föreslagna 400 och därtill de nämnda 325 tjänsterna, på de 119 polisdistrikten finner man, att det blir i genomsnitt sex tjänster per distrikt. Det innebär – åtminstone med den fördelningsprincip som angivits av rikspolisstyrelsen och även av Kungl. Maj:t – att åtskilliga distrikt inte kommer att få en enda mans polisförstärkning. Trots detta genomförs en arbetstidsförkortning, och den måste på något sätt kompenseras.

De tjänster som nu finns och de som är äskade skall i stort sett användas för trafikövervakning, för utredningsarbete, för yttre övervakning och för spaning. Statsrådet Geijer tog själv upp omorganisationen i sitt interpellationssvar. Personligen hoppas jag att den skall leda till att en del redan befintliga tjänster skall kunna frigöras för rent polisiära uppgifter. Hade inte denna omorganisation gjorts, så torde antalet nya tjänster ha behövt vara mycket större.

En fråga som kan tas upp här är behovet av ökad hastighetsövervakning på vägarna, när bashastigheten sänks till 70 kilometer i timmen. Varifrån skall man ta den personalen? Rikspolisstyrelsen har varit tyst när det gäller sänkningen av bashastigheten, och det har tolkats så att rikspolisstyrelsen varit motståndare till sänkningen. Det är väl förståeligt med hänsyn till det rådande personalläget. Hur blir det för övrigt med laglydnaden, om en någorlunda effektiv övervakning inte kan ske? Jag hade velat fråga statsrådet Geijer, men han är inte närvarande nu, om detta spørsmål har penetrerats mellan justitiedepartementet och kommunikationsdepartementet, innan frågan om bashastigheten avgjordes. Och hur har man i så fall sett på det problemet?

En annan fråga, som har ventilerats tidigare i dag, är förhållandet polis—allmänhet. Jag skulle vilja säga att där har man faktiskt lyckats åstadkomma en betydande förbättring genom det arbete som utförts under ett antal år med brottsförebyggande verksamhet i skolorna plus den trafikundervisning som letts av polismän. Trafikundervisningen har i huvudsak bedrivits av lärarna, men polismän har kommit till skolorna och uppträtt i uniform inför eleverna. Det har skapats ett mycket gott förhållande där, som nog är av mycket större betydelse än vad vi i förstone tror. Det finns hem med en viss negativ inställning till polismännen och till polisverksamheten över huvud taget. Nu kommer eleverna hem från skolan och har haft en personlig kontakt med polismän och fått en annan bild än den som kanske har tecknats i hemmen – givetvis inte i alla hem men i vissa. Därför är denna kontakt mellan eleverna och polismännen mycket värdefull. Det är bara synd att polispersonalen inte räcker till för detta utan kan stå till förfogande i betydligt mindre omfattning än vad som erfordras.

Jag tycker inte att man bara skall vara negativ. I sådana här debatter drar man gärna fram det mest negativa, men man får ju ändå erkänna att det, som statsrådet har sagt, har skett betydande förbättringar sedan staten övertog huvudmannskapet för polisväsendet. 3 000 tjänster är ju bra, även om det inte är tillräckligt – det måste man i alla fall konstatera. Att det måste göras en avvägning av resurserna är fullt förklarligt, och det

har jag full förståelse för. Men resurserna är ändå, som sagt, för små.

Med säkerhet kommer det senare i debatten att nämnas någonting om rekryteringen och att de äskanden som vi nu gör inte kommer att kunna klaras rekryteringsmässigt. Det är mycket möjligt att förhållandet är så, eftersom rekryteringen just nu är besvärlig; det är vi fullt medvetna om. Men här är det fråga om löneförhandlingar som ändå bör kunna ge så pass mycket till rekryteringstjänsterna och till befordringstjänsterna så att polisyrket blir mera attraktivt. Då kanske de kvalificerade sökandena kommer. Ni skall väl inte se alltför negativt och pessimistiskt på detta.

Att vi måste ha mera folk tyder också, som nämnts, övertiden på. Den är ytterligt pressande för polismännen i dag.

Sedan skulle jag vilja säga något om polisbåtarna. Jag har väckt en motion i den frågan i år liksom förra året, och det är bara att konstatera att utskottet gjort en ganska välvillig skrivning, som också jag anslutit mig till. Utskottet har talat om omdisponering av båtar från andra polisdistrikt till de distrikt som nu är utan. Jag tänker då på ostkusten; från Nyköping—Oxelösund ända till Karlskrona finns inte en enda polisbåt, vilket innebär att Östgötaskärgården, Arkösunds och Tjusts skärgårdar, Västerviks skärgård och hela Kalmarsund inte har någon som helst polisbevakning per båt. Jag kommer inte att yrka bifall till min motion, men jag hoppas att utskottets skrivning resulterar i att i varje fall periodvis en omdisponering kan ske av båtarna så att även ostkusten söder om Nyköping och ner till Karlskrona någon gång kan få bevakning.

Därmed, herr talman, skall jag inte uppehålla tiden längre utan ber att få yrka bifall till reservationen 2 i utskottets betänkande nr 5, som vi just nu behandlar.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Debatten här i kammaren har hitintills i dag rört sig om polisväsendet även vad gäller svaret på interpellationen och frågan. Helt naturligt är det så att åtskilliga av de saker som jag från början hade tänkt framföra redan har blivit omnämnda, och därför finns det inte någon anledning för mig att återkomma till dem. Jag hoppas att jag till fromma för kammarens tidsprogram skall kunna undvika att gå tillbaka till sådana saker som redan diskuterats.

Jag vill faktiskt anknyta till vad herr Petersson i Röstånga sade i ett anförande på förmiddagen. Han sade ungefär att det inte bara är här hemma hos oss som vi har problem med brottsligheten, utan det är någonting som finns också på andra håll i världen, och vi kan säkert förena oss och tillägga — tyvärr. Jag tror att det är oerhört viktigt att vi kommer ihåg att så är fallet. Det gör inte saken bättre i och för sig för oss, och vi skall inte heller falla tillbaka på detta och underlåta att vidtaga åtgärder. Men jag tror det är av största vikt att vi kommer ihåg att vi är knutna till ett skeende, som har motsvarigheter i andra länder. Jag anser att det är fel att måla ut förhållandena så som om vi vore brottslighetens hemort i världen. Jag tror att det skadar hela debatten om vi gör på det

viset — vi snedvrider den.

Man har här också försökt att — i varje fall i någon mån — analysera orsakerna till att vi har kommit i detta läge. Justitieministern berörde dem i sitt interpellationssvar, och jag vill i anslutning till det ta upp ett par aspekter.

Vårt samhälle ser annorlunda ut i dag än det gjorde förr. Vi har varuhus, massor med bilar och mycket annat — för att inte tala om checklönesystemet. Innan allt detta fanns, fanns inte heller möjligheterna att därigenom bli inlockad på brottets väg t. ex. med småsnatterier, checkbedrägerier etc. Kanske inte alla här i kammaren men några eller t. o. m. ganska många har säkert i sin ungdom varit med om att "nalla" ett äpple eller ett päron i grannens trädgård. Det är också snatteri. Man kanske inte tog så hårt på det då man gjorde det, men den som i dag "nallar" ett äpple från en frukthandel eller ett varuhus och blir upptäckt gör sig skyldig till snatteri. Med det har jag inte på något sätt velat försvara snatteriet — jag har velat poängtera vad som har skett i samhället, att det nya samhället i sig självt skapar möjligheter till brott. Därför får vi också en väldig ökning av brottsstatistiken, en ökning som är avskräckande.

Statistik över de grövre brotten har redovisats av flera talare. Vi är skrämda inte bara av ökningen av bank- och postrån utan också av våldsbrotten — överfall etc. Jag tror jag vågar säga att vi alla i denna kammare, företrädarna för alla de partier som finns i riksdagen, är överens om att vi för att få ett tryggare samhälle undan för undan måste vidtaga åtgärder för att försöka förbättra förhållandena. Vi var också överens om detta när vi i utskottet behandlade propositionen.

Tag t. ex. förslagen till utökning av antalet polistjänster och anslag för detta ändamål nu i år! Det har föreslagits en ökning med 400 polistjänster och 170 andra tjänster samt anslag i förhållande härtill. I utskottet är vi överens om att det skall bli en ökning — det är bara så att en del anser att den är för liten och borde vara större. Det är naturligt att önska sig detta liksom så mycket annat, men som herr Polstam nämnde måste man ta hänsyn till andra omständigheter: Finns det pengar att tillgå? Vi måste prioritera.

Jag kan inte underlåta att erinra om att när riksdagen i fjol behandlade frågan om antalet polistjänster fanns det ett yrkande från moderata samlingspartiet om fler polistjänster. Det fanns också ett yrkande framfört i en reservation från centerpartiet och folkpartiet om fler polistjänster. Men det var inte så oändligt många fler som man skulle kunna tro av herr Ernulfs anförande; det rörde sig i mittpartireservationen om 55 à 60 tjänster. Man tillade i reservationen litet försiktigt att man hade önskat sig fler tjänster men att man var tvungen att ta hänsyn till de ekonomiska förhållandena och stanna vid denna ganska begränsade ökning. Så sade man i fjol, och år efter år står vi inför samma val: Hur mycket vågar vi prioritera på detta område och på detta? Hur mycket har vi kvar på andra håll?

Det har inte förnekats här att det har skett ökning av antalet polistjänster sedan staten övertog polisverksamheten. Jag kan mycket lätt gå förbi de sakerna sedan herr Polstam har yttrat sig. Herr Polstam är

fackman på detta område — han är polisman till yrket — och han har själv talat om att det har skett väsentliga ökningar. Jag förmodar att det för framtiden också kommer att bli ökningar, eftersom jag inte har sett på något ställe i propositionen att utbyggandet av polisen skall stoppas. Jag har fattat det så, att det här är en sak som skall föras vidare och som man skall komma igen med, och det är helt naturligt när det rör sig om en sådan verksamhet som polisens.

Jag skulle naturligtvis här kunna redovisa en del sifferuppgifter om polisverksamhetsutveckling efter förstatligandet, men jag tror inte att det är nödvändigt med hänsyn till att sådana uppgifter redan har anförts i denna debatt. Jag vill dock säga ett par ord om rekryteringen, som herr Polstam också var inne på. Vi vet att det har varit svårigheter under det senaste året med rekryteringen. Man fick 300 nya polistjänster för ett år sedan — det gäller alltså det här budgetåret — och det har varit svårt att besätta dem. Jag hoppas innerligt att man skall få fram lämpliga sökande till de tjänsterna och även till de 400 som föreslås i årets proposition och som utskottet har tillstyrkt. Men det finns problem här, och om man ser dessa svårigheter framför sig när det gäller rekryteringen kanske det också finns skäl att avvakta litet grand och inte begära anslag för fler tjänster än vad man i verkligheten kan få fram sökande till.

Det finns också en annan sak som kan vålla problem, nämligen utbildningen. Jag har visserligen fått det svaret från en hög befattningshavare i rikspolisstyrelsen att man kan klara utbildningen — det vill jag ärligt erkänna här — men ändå är det nog ganska svårt att på utbildningssidan ta emot 400 plus eftersläpningen från det här budgetåret och dessutom den rekrytering som är en följd av normal avgång med pension eller av andra orsaker. Det är fråga om en väldigt stor och omfattande utbildning, och jag tror att det också av det skälet är av mycket stort värde att vi inte rusar i väg och ökar rekryteringen från det ena budgetåret till det andra med 500 — från 300 till 800. Då kanske vi skapar oss nya problem i stället.

Herr talman! Jag ber att få stanna här och yrkar bifall till utskottets hemställan under punkten 8.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larfors kommenterade mitt yttrande att folkpartiet liksom de andra oppositionspartierna år efter år har begärt högre utbyggnadstakt än vad regeringen har föreslagit därför att vi har ansett det nödvändigt med hänsyn till de uppgifter polisen har att fylla. Han anmärkte på att vi förra året inte begärde fullt så stor ökning i förhållande till regeringens förslag som andra år, och det är riktigt. Förra året förelåg, som jag nämnde i mitt tidigare anförande, glädjande rapporter om att kampanjen mot narkotikabrottsligheten hade lett till resultat i form av minskat antal brott. Med hänsyn till det ekonomiska läget var vi då angelägna om att inte begära större ökning än vad som var nödvändigt — men vi kunde inte godta regeringens förslag då heller, för det var helt otillfredsställande.

Utvecklingen sedan dess har väl med all skärpa understrukit angelägenheten — om man inte redan tidigare trodde på den — av att polisen

Onsdagen den
28 april 1971

*Ang. den brottsbe-
kämpande verksam-
heten i Stockholm*

verkligen får resurser att klara de uppgifter som samhället ålägger den. Vi har fått uppleva politiska terrordåd. Vi har kraven på personal för ambassadbevakningen. Vi har de uppmuntrande resultaten av en intensifierad trafikövervakning — i form av sparade människoliv och sparade personskador. Allt detta motiverar verkligen att vi höjer utbyggnadstakten litet mer än vad vi tidigare har gjort.

Jag fattar herr Larfors' inlägg som ett ytterligare skäl för reservationen. Det kan hända att vi skulle ha varit litet mer anspråksfulla förra året. Men att vi måste vara det i år tycker jag att erfarenheten med all skärpa har understrukt.

Herr LARFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ernulf talade här om att öka ambitionerna, och det är faktiskt någonting som har skett även från justitieministerns sida i årets statsverksproposition. Det har skett en ökning av antalet begärda tjänster från 300 förra året till 400 i år, och det sker också en ökning av möjligheterna att få polismän frigjorda från annat arbete till rent polisarbete genom att man begär 150 tjänster som inte är polismanna-tjänster.

När man talar om en ökning av ambitionerna skall man inte glömma bort vad som har understruktits av herr Polstam, nämligen den rationaliseringsverksamhet som pågår. Även andra åtgärder vidtas för att öka effektiviteten i polisarbetet. Sverige har t. ex. som det första landet i världen, om jag inte är felunderrättad, tagit ADB i sin tjänst för att underlätta uppdragandet av brott och för användning över huvud taget inom polisverksamheten. Det är också ambitioner som vi skall komma ihåg.

När jag talade om folkpartiets och centerpartiets reservation i fjol rörande antalet polistjänster, påminde jag om att mittenpartierna då gjorde ett tillägg med hänsyn till det ekonomiska läget, där man sade att en ytterligare vidgning av anslaget inte kan tillstyrkas för närvarande. Sådana bedömningar måste vi alltid göra. Mittenpartierna gjorde det i fjol, och utskottsmajoriteten har gjort det i år. Det är bara det jag vill framhålla — att detta hänsynstagande till de ekonomiska möjligheterna, som mittenpartierna ansåg vara riktigt i fjol, inte heller är felaktigt i år.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larfors påstod att årets budgetförslag i fråga om polisväsendet innebär en höjning av ambitionsnivån. Jag försökte i mitt första anförande påvisa att i själva verket är det tyvärr en sänkt ambitionsnivå vi rör oss med. Varför? Jo, därför att den ökning av antalet tjänster man föreslår i stort sett bara motsvarar arbetstidsförkortningen. Om man därtill lägger att brottsligheten har ökat från det ena året till det andra med 15 à 20 procent, så kan inte de rationaliseringar man talar om ge så stora resultat på ett år att de motsvarar dessa 15 à 20 procent. En sådan ökning av brottsligheten och en i stort sett oförändrad reell personaltillgång ger beklagligtvis som slutresultat en sänkt ambitionsgrad i stället för den höjning som behövs.

Onsdagen den
28 april 1971

Lokala polisorganisationen, m. m.

Herr LARFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Det bör kanske här tilläggas ytterligare en sak så att det blir klart vad reservationen innebär.

Man har begärt 325 nya tjänster utöver vad som finns med i propositionen. Men reservanterna säger också att det kan räcka med en ökning med 11,5 miljoner kronor, därför att det i budgeten redan finns anslag för övertidstjänstgöring som skulle tas i anspråk för resterande täckning. I realiteten måste detta innebära att den ökning som föreslås i förhållande till propositionen endast svarar mot drygt 200 nya tjänster.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Ernulf anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag vill börja med ett par ord om herr Polstams inlägg, där det fanns flera positiva inslag.

Herr Polstam påpekade bl. a. vilken betydelse det kan ha att polisen får lov att komma till skolorna och där göra propaganda för polisen och polisens arbete. Jag vill helt instämma i uttalandet om betydelsen av den verksamheten. Vi har haft överläggningar med rikspolischefen om detta, och det finns en mycket positiv inställning där också. Det är emellertid det vanliga, naturligtvis, att det gäller att disponera över knappa personalresurser. Men så långt möjligheter finns vill man försöka att fortsätta med denna synnerligen betydelsefulla uppgift, som ju hos barnen grundlägger en uppfattning om vad polisen är i samhället och vad den betyder.

Herr Polstam frågade också om sänkningen på en del vägar av hastighetsgränsen från 90 till 70 km/tim hade föregåtts av överläggningar med kommunikationsdepartementet. Det har givetvis varit sådana överläggningar. Nu vill jag säga att i och för sig kan det inte vara svårare att övervaka hastigheten om den är 70 km/tim på en väg än om den är 90 km/tim. Jag kan emellertid samtidigt göra den reservationen, att det är ju möjligt att det blir flera överträdelser, när man sänker hastighetsgränsen på en del vägar. Men det får vi väl försöka motarbeta med upplysning och propaganda.

Fru Kristensson, utskottets ordförande och företrädare för reservanterna, hade en hel del synpunkter i sitt inlägg som jag inte delar och som jag åtminstone på de viktigaste punkterna skall försöka bemöta.

Först vill jag bara säga att jag inte finner det så märkvärdigt att rikspolischefen som verkschef i petitaarbetet liksom alla andra verkschefer försöker lägga ned så mycket arbete som möjligt för att få sina önskemål tillgodosedda. Lika naturligt är det att alla verkschefer får acceptera att det i denna trängsel, med den ambitionsgrad som det är i det här samhället, måste bli avvägningar som i de enskilda fallen kan förefalla kraftiga men som av ekonomiska skäl är ofrånkomliga.

Nu vill fru Kristensson särskilt trycka på att här borde man ändå prioritera mera än på andra områden, där det framkommer önskemål om ökade samhällsinsatser. Fru Kristensson har beträffande brottslighetens ökning framhållit att man ju inte bara kan ta hänsyn till det antal brott

Onsdagen den
28 april 1971

Lokala polisorganisationen, m. m.

som anmäls till polisen, utan det finns också brott som inte anmäls – fru Kristensson använde uttrycket mörkertalet. Det går väl heller inte att bestrida att så är fallet. Men jag skulle tro, fru Kristensson – och där undrar jag om vi inte är överens – att detta gäller företrädesvis de obetydliga brotten. Beträffande de grövre och svårare brotten kan man med större säkerhet gå efter de uppgifter som finns över anmälda brott.

Sedan snuddade fru Kristensson vid propositionen om skärpning av straffen för olaga vapeninnehav, och bakgrunden till den propositionen behöver jag här inte uppehålla mig vid. Fru Kristensson frågade om straffskärpningen bara tog sikte på utländska medborgare. Det gör den inte. Vi har i propositionen uttryckligen framhållit att det också bland svenska medborgare finns alldeles för mycket illegala vapen i omlopp. I vilken utsträckning det förekommer känner vi inte särskilt väl till, men propositionen – som vi senare får tillfälle att behandla – syftar till att ge polisen möjligheter att ingripa precis lika mycket när det gäller illegala vapen bland svenskar som bland utländska medborgare.

Vad sedan gäller frågan hur man skall räkna resursförstärkningseffekten av de förslag vi lagt fram i år och tidigare, så vidhåller jag att vi har gjort mycket stora satsningar just på polisområdet inom ramen för våra ekonomiska möjligheter. Till det, och utöver vad herr Larfors sade, vill jag lägga att när vi nu föreslår 400 nya polistjänster och 150 biträdestjänster, så är det meningen att man tack vare de sistnämnda 150 tjänsterna skall kunna lösgöra ett antal poliser från sådant arbete och låta dem gå ut i direkt polisverksamhet. Vi har räknat med att det skall innebära ett 60-tal utöver de 400 nya polistjänsterna.

Anslaget till polisväsendet har fördubblats sedan förstatligandet. Där kan man nu räkna på flera olika sätt, och fru Kristensson gjorde också en räkneoperation, vars siffror jag inte vill bestrida i och för sig. Hon kom fram till att den verkliga ökningen skulle vara 40 procent eller, rättare sagt, hon sade "inte ens 40 procent". Men fru Kristensson kan väl ändå medge att 40 procent är en ganska hygglig och rund siffra. Det väsentliga ligger emellertid i att man i denna debatt enligt min mening alltför ensidigt har tagit sikte bara på tillskottet av människor som skall syssla med polisverksamhet och underskattat de vinster som ligger i rationaliseringarna. Dessa kan emellertid inte mätas på samma sätt i antal ytterligare tjänster. Det går naturligtvis inte. Men det förslag som nu skall genomföras har ändå mötts med stort positivt intresse från bl. a. Polisförbundet, där man har uppfattat det så att det kommer att ge stora rationaliseringsvinster.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare ingå på dessa frågor utan vill bara avslutningsvis säga att det är en faktor till som vi här skall observera, nämligen den att vi nu har gott hopp om att lösa polisens löne- och anställningsvillkor på ett hyggligt sätt. I varje fall bör vi kunna uppnå att man inom polisorganisationerna – jag säger inte att man skall vara nöjd, det är man aldrig vid en förhandling – nu åtminstone bör kunna ge det erkännandet att uppgörelsen skall medföra bättre förhållanden. Och vad det innebär med bättre löneförhållanden – där kommer också arbetstidsförkortningen in i bilden – skall man inte underskatta. Därmed ges också en bättre grund för ännu mera effektiva insatser av polispersonalen i dess svåra arbete.

Herr POLSTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja passa på tillfället att tacka justitieministern för det svar jag fick på mina frågor. Det var för mig speciellt glädjande att höra att statsrådet har denna positiva inställning – jag hade knappast väntat mig något annat. Jag hoppas bara att det här går igenom och att vi skall kunna använda dessa resurser så mycket som möjligt när det gäller kontakten mellan skolbarnen och polisen, och de resultat vi uppnår där bör kunna borga för en bättre framtid.

Det är naturligtvis inte svårare att övervaka efterlevnaden av bestämmelserna om man har 70 km som bashastighet än det är att övervaka efterlevnaden av en begränsning till 90 km. Det är bara det att vi får betydligt fler vägsträckor som fartbegränsas till 70 km. För att skapa respekt för trafikbestämmelserna måste vi då också öka övervakningen. Annars är det risk för att man inte alls följer bestämmelserna, och då har det inte varit någon mening med en sänkning av bashastigheten till 70 km/tim.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt och i varje fall inte menat att det skulle vara konstigt att en verkschef försöker att få fram alla medel han kan för att kunna sköta sitt fögderi på ett riktigt sätt. Jag tycker inte heller det är konstigt att den slutliga prioriteringen görs av de politiska instanserna, statsrådet och oss andra. Jag konstaterar bara att vi i just den här frågan har olika bedömningar av vad vi skall prioritera. Det har jag talat om tidigare, och jag behöver inte upprepa det.

Statsrådet sade att mörkertalet när det gäller de grövre brotten troligen är mycket litet. Ja, det skulle bara fattas annat. Det är väl rätt naturligt. Det är också mycket naturligt att uppklaringsprocenten när det gäller de grövre brotten är större än när det gäller andra brott. Det vore ju uppseendeväckande om så inte vore fallet.

När det gäller vad jag sade om propositionen om skärpt straff för olaga vapeninnehav måste väl ändå herr statsrådet ha missförstått mig. Jag utgår självfallet från att lagen gäller både svenska medborgare och andra. Vad jag tillät mig säga var att det skulle vara önskvärt att inte bara reaktioner från utlandet mot våra missförhållanden beträffande brottsbekämpningen leder till aktiviteter från departementet, utan att också reaktioner från svenska medborgare gör det.

Ja, herr talman, att 40 procent är en ganska rund siffra kan jag hålla med om. Men vad jag försökte säga var att skillnaden mellan en höjning på 40 procent och en fördubbling av anslaget i alla fall är ganska stor. De 40 procenten i anslagsökning svarar icke mot den brottsutveckling vi har upplevt och mot de anspråk på en förstärkning av anslaget som den borde leda till. Jag konstaterar alltså att herr statsrådet intar en attityd som närmast ger intryck av att man mer eller mindre har givit upp kampen mot brottsligheten. Man intar en försvarsposition och låter sig åtnöjas med att vi inte får någon förstärkning av resurserna netto, utan att man bara gör vad som är möjligt inom budgetens ram. Vi har från de borgerliga partiernas sida konstaterat att detta icke är någon stark satsning. Någon sådan påstår vi inte att vi föreslagit från vår sida heller.

Men vi har åtminstone framlagt förslag som innebär en nettoförstärkning, och det är det som är den stora skillnaden.

Till sist, herr talman, vill jag uttrycka min glädje över att statsrådet tror att det nu skall finnas möjlighet att åstadkomma hyfsade löne- och anställningsvillkor för polisen. Jag önskar att så blir fallet.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att komplettera debatten ur en alldeles speciell synvinkel: regeringens allmänna ansvar för en brottsutveckling, som djupt oroar oss här i kammaren men kanske i ännu högre grad de enskilda människorna ute i landet.

Mitt parti, moderata samlingspartiet, har blivit beskyllt – och beskylls fortfarande, i varje fall ute i buskarna – för att tro sig kunna bromsa brottsutvecklingen enbart genom att öka antalet polistjänster. Att enbart kräva lag och ordning, att vädja till den breda opinion som reser samma krav och att ropa på fler poliser, löser självfallet inte rättstrygghetens och den växande kriminalitetens problem i och för sig. Men det är obestriddligen på det sättet att en starkare ordningsmakt ger ett starkare skydd åt de många människor runt om i landet som i dag utsätts för övergrepp av olika slag – övergrepp till person, övergrepp till egendom. Det är framför allt människor som inte kan hänföras till de starka, till de stora i samhället. De mest utsatta – eller de som känner sig mest utsatta – är framför allt gamla, ensamstående människor eller handikappade på ett eller annat sätt, som inte har styrka eller råd att försäkra sig om det skydd andra kan få. Gå bara tvärs över gatan och titta efter vad slags människor det är som på kvällarna får de hårdaste knuffarna, de värsta glåporden i och utanför tunnelbanestationen vid Sergels torg.

Vi har självfallet aldrig påstått eller ens antytt att brottsutvecklingen är en direkt följd av regeringens politik, även om brotts- och våldskurvan oavbrutet stigit under den period socialdemokraterna suttit vid makten. Vi kan iaktta motsvarande tendenser utomlands – det är alldeles klart. Men den skillnaden bör ändå uppmärksammas, att brottskurvans utgångsläge i glesbygdlandet Sverige – utan de inbyggda sociala och andra latenta motsättningar som präglat kontinentens täta, befolkningsmässigt och språkligt ofta splittrade stater – var väsentligt gynnsammare än på andra håll och att försämringen med hänsyn härtill är långt mer allvarlig hos oss än annorstädes.

Urbaniseringsprocessen, uppbrottet från förutvarande miljöer, brytningen med tidigare gemenskaper och i samband därmed upplösningen av det förflutnas värderingar och normer har i hög grad bidragit till de oroande tendenser som präglar dagens samhälle. Att den utvecklingen sammanfaller med den socialdemokratiska maktutövningen kan självfallet – jag upprepar det – inte i och för sig läggas regeringspartiet till last. Men det borde å andra sidan inskräpa regeringens ansvar för att begreppet rättssamhälle inte förlorar sin innebörd. Det är kanske betecknande att i det interpellationssvar, som justitieministern nyss lämnade, fanns det ingenting medtaget om värderingarnas och normernas betydelse i detta hänseende. Man fick en känsla av att bedömningarna i mycket stor utsträckning var gjorda från mer ”tekniska” utgångspunkter. Det talades

om ökning av antalet självbetjäningsaffärer, checklönekontonas ökning osv. Därmed förbigicks det som kanske är mest väsentligt och som ligger i botten, nämligen människornas grundsyn, respekten för andra människor och andra människors egendom.

Statsmakterna kräver för att viktiga samhällsfunktioner skall kunna upprätthållas – det må gälla på beskattningens, trafikens, pris- och hyresregleringens område för att bara ta några områden där samhället självt kan sägas vara part – laglydnad av medborgarna och ställer upp hårda repressalier i de fall sådan laglydnad inte kan vinnas. Justitieu-skottets ordförande fru Kristensson pekade särskilt på de hårda krav som samhället ställer då det rör samhällets *egna* intressen. Om de medborgare, som berörs av sådana regler och gentemot vilka samhället reser sådana krav, anser sig inte finna samma grad av målmedvetenhet, samma vilja att garantera lagstiftningens efterföljd på andra viktiga områden – då det rör övergrepp mot enskilda – undergrävs snabbt respekten för rättssamhället. Och det är i det hänseendet som jag tycker att det finns anledning att rikta kritik mot regeringen. Den har i själva verket visat ett påfallande svagt intresse för att bryta de nuvarande allvarliga utvecklingstendenserna med aktiva, kraftfulla motåtgärder över *hela* fältet. Regeringen har tvärtom, som jag ser det, ådagalagt en alldeles obestridlig passivitet och brist på intresse då det gäller att angripa även de mest överhängande problemen. Det har varit oppositionen, herr justitieminister, och framför allt moderata samlingspartiet som har drivit på. Regeringen har bromsat eller förhalat och har synbarligen blundat för vad som pågår, blundat – för säkerhets skull – med båda ögonen.

Har regeringen sökt göra klart för sig om – jag säger om – och i så fall i vilken utsträckning det finns ett samband mellan den allmänna kriminaliteten och våldstendenserna ute i samhället samt de djupt antidemokratiska proteströrelser som i dag tar i anspråk ett mycket stort utrymme på kulturområdet, i TV och radio och ibland även i pressen. Ett demokratiskt samhälle förutsätter garantier för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna: yttrandefrihet, åsiktsfrihet, individuell handlings- och rörelsefrihet samt säkerhet till liv och egendom. Då vissa grupper, som ju fallet är i dag i Sverige, målmedvetet söker riva ner det bestående samhället, därför att det inte motsvarar deras bild av hur mänsklig samlevnad skall gestaltas, och i sin aktivitet sätter sig över dessa grundprinciper för den demokratiska rättsstatens bestånd, då tycker jag att rättsstatens neutralitet, om jag får använda det ordet, också skall upphöra. Om det skall kallas för indoktrinering att värna sig mot den åsiktsförföljelse och den skadegörelse i begreppets vidaste bemärkelse som dessa minoritetsgrupper sysslar med, då betraktar jag indoktrinering som ett honnörssord, framför allt därför att den aktivitet som jag nu talar om är riktad just mot det demokratiska samhälle som vi alla ställer oss bakom.

Jag har bl. a. frågat förut, herr talman, om inte känslan för de demokratiska värdena i längden kan undermineras genom upprepade sympatityttringar eller solidaritetsuttalanden för olika klart antidemokratiska system ute i världen. Jag har också frågat om man inte möjligen skulle kunna dra vissa paralleller mellan å ena sidan den otvivelaktigt

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

*Lokala polisorga-
nisationen, m. m.*

växande bristande hänsynen till annans integritet och egendom och å den andra sidan regeringspartiets målmedvetet bedrivna uppluckring av den enskilda äganderätten och den enskilde arbetstagarens rätt att fritt förfoga över resultatet av sitt arbete. Det vore ju egentligen rätt besynnerligt om inte så småningom den mera spontant reagerande unga generationen, i varje fall undermedvetet, tog ett visst intryck av den socialdemokratiska grundsynen på förhållandet mellan individ och samhälle. Polisutredningar som sökt klargöra motiven för handlandet i vissa fall har visat att sådana slutsatser inte utan vidare kan uteslutas. Som vi alla vet är begreppet "privat område" i dag inte särskilt populärt.

Jag påminde nyss, herr talman, om att de allmänna tendenser som döljer sig bakom det växande antalet brott är en följd av djupgående förändringar i samhället och av brytningen med tidigare normer utan att några nya positiva värderingar satts i deras ställe. Det är i första hand i hemmen, i familjerna, vilkas berättigande som bekant på många håll i dag börjar ifrågasättas, och i andra hand i skolan som den nya generationen skall bibringas förståelse för de regler för mänsklig samlevnad som karakteriserar och bygger upp ett civiliserat kultursamhälle. Har statsmakterna – den frågan kan man också ställa sig – gjort vad på dem ankommer för att stödja eller garantera den påverkan, den fostran eller den "indoktrinering" i ordets rätta bemärkelse som detta förutsätter? Hemmets och familjens roll är självfallet svårare att påverka. Men det borde ändå vara möjligt att genom allmänna politiska åtgärder ge dessa enheter, familjeenheter, ett bättre stöd än för närvarande i utövandet av de betydelsefulla, samhällseliga funktioner som jag här har talat om. Denna aspekt har tyvärr spelat en undanskymd roll i den familjepolitiska debatten. Och vad skolan angår kan väl i dag kort och gott konstateras att bristerna numera framstår som så påtagliga att allt fler har börjat tänka om.

Det vore också intressant att få klarlagt vilken betydelse miljöfaktorerna utanför hemmet och skolan har för brottsutvecklingen. Det kan i varje fall inte uteslutas att här föreligger ett klart samband med de i många hänseenden sterila stadsmiljöer som har tillkommit under den socialdemokratiska bostadspolitikens årtionden. Nog hade omgestaltningen av det svenska samhället även under urbaniseringsprocessens mest hektiska årtionden kunnat ske med betydligt större känsla och med mera hänsynstagande till stadsmiljöns betydelse för mänsklig gemenskap och friktionsfri samvaro människor emellan. Att tunnelbanestationerna i storstäderna skall behöva spela den roll för den kontaktsökande unga generationen och göra det på det sätt som nu är fallet vittnar väl, enbart det, om stadsbyggnadspolitikens totala misslyckande. Även om kommunerna och kommunalpolitikerna har att bära sin del av ansvaret, ligger ändå huvudansvaret på den starkt centraliserade och styrda statliga bostads- och byggnadspolitikerna.

Respekt för lagen kräver insikt om att samhället kommer att ingripa vid lagöverträdelser. Att brott skall beivras är ett krav, betingat inte enbart av direkt hänsyn till den förfördelade och ur synvinkeln att brott icke får löna sig. Lika väsentligt är det för det allmänna rättsmedvetandet på längre sikt. Statsmakterna skall därför inte utfärda bestämmelser,

vilkas efterföljd de inte kan kontrollera och garantera. Varje avsiktlig överträdelse av gällande lagregler är ägnad att undergräva respekten för lagstiftningen som sådan. Och ju mer sådant förekommer, desto mer förödande för rättssäkerheten och rättsvärden blir konsekvenserna.

Har inte justitieminister Geijer någon gång tagit upp en samvetsdebatt, åtminstone med sig själv, om hurvida det kan vara rimligt att straffbelägga i den utsträckning som nu sker exempelvis på trafikområdet, där han för egen del dagligen måste ha konfronterats med mängder av människor som öppet visar sin totala brist på laglydnad och respekt för bestämmelserna.

Det finns någonting som kallas "röda gubbar" – även utanför de politiska kraftfälten. Jag vågar påstå att i varje fall här i Stockholm två fotgängare av tre struntar i förbudet att gå emot dessa röda figurer. Och kvar står där på trottoaren den ensamme, laglydige, och känner sig alltmer fånig – för att använda ett målande uttryck – låst av en, skall vi säga "konservativ" uppfattning att lagar är till för att lydast. Finns det någon av kammarens ledamöter som inte någon gång har gått emot en röd gubbe, skulle ni kunna räcka upp en hand? Ingen! Såvitt jag ser.

Vi har inte poliser som kan svara för kontrollen, svaras det när man diskuterar detta. Nej, det har vi inte, och vi kommer säkert inte heller att få det. Poliserna bör ha annat att syssla med än att kontrollera de här röda gubbarna som befolkar vår stad. Ändra bestämmelserna – vare sig det åvilar justitieministern eller kommunikationsministern – på det sättet att de uppfattas av de enskilda trafikanterna som så meningsfulla och så förnuftiga att det inte kommer att stå i strid med förnuftet och rättsmedvetandet – som borde vara samma sak – att följa dem.

Och, herr statsråd, Ni kan inte rimligen vara omedveten om i vilken utsträckning bilister i dag kör emot rött ljus – med risk, inte bara för laglydnaden, utan också för människoliv! Det torde inte krävas några mera djupgående studier för att få klarlagt att detta inte bara beror på den bristande övervakningen utan också i stor utsträckning på själva trafikljussystemet med dess mellanliggande neutrala gula ljussignaler, som av flertalet bilister – det vågar jag påstå – utnyttjas för en extra acceleration för att de skall hinna passera innan det röda ljuset tänds. I alltför många fall – kanske i de allra flesta – hinner man inte över, utan kör mot rött ljus.

Hur många trafikanter tillämpar i dag strikt hastighetsbegränsningarna? Herr Geijer har visst inte körkort, eller hur? Men håll själva, ni andra, föreskriven hastighet och räkna de omkörande! Då får ni se hur det förhåller sig med laglydnaden.

Nu kommer som bekant nya hastighetsgränser på landets vägar. Man vet redan då de införs – eller borde i varje fall veta det – att man inte har resurser att kontrollera efterlevnaden och att även de nya bestämmelserna i växande utsträckning kommer att överträdast. Herr Polstam var ju inne på dessa frågor. Ju lägre bashastigheten görs, desto svårare blir det att anpassa hastigheten på den speciella vägsträckan efter bashastigheten och förnuftet, efter den egna uppfattningen om vad vägen och säkerheten tål. Desto mera frestande blir det för föraren att sätta sig över bestämmelserna. Och de kommer inte att kunna kontrolleras.

Onsdagen den
28 april 1971

Lokala polisorganisationen, m. m.

Nej, herr talman! Innan nya förbud införs, se först till att samhället har möjlighet att reagera och att reagera med kraft. Välj annars andra vägar att lösa problemen! Det borde, herr justitieminister, vara straff på att införa straffbestämmelser som inte efterlevs. För det rättsmedvetande och den respekt för lagstiftning och lagtillämpning som utgör en nödvändig förutsättning för friktionsfri mänsklig samlevnad är den hittillsvarande massproduktionen av icke upprätthållna lagregler helt enkelt förödande.

Hur skall – för att ta ett exempel till – den ungdom kunna förmås att i framtiden respektera gällande normer, vilken här utanför riksdagshuset vid Sergels torg i Stockholms kärna, obekymrad och ostörd kan slänga ölflaskor och burkar omkring sig, syssla med narkotika och så småningom ge sig hem med tunnelbanan ofredande och ibland misshandlande medpassagerarna? Det är samhällets skyldighet – för ungdomens skull, för de ofredades skull och för hela samhällssystemets skull – att tillse att effektiva motåtgärder av olika slag över hela fältet vidtas för att förekomma den här utvecklingen. Varför jag vänder mig till regeringen är därför att samhället i det här sammanhanget företrädes av den socialdemokratiska regeringen. Det är regeringen som har bollen, för att uttrycka mig litet mera populärt.

Redan förra året, herr talman, pekade jag på att den humanisering av fängvården, om vars berättigande vi alla är helt överens, kan befaras öka Sveriges attraktivitet för den grova, yrkesmässiga internationella brottsligheten. Det finns tendenser som tyder på det. Det vore ju ödets ironi – gjorde jag gällande – om samtidigt som den ekonomiska politiken i vårt land leder till att kapital, vetande, arbetsskicklighet och arbetsamhet emigrerar, sipprar brottslighet in i landet. Det slaget av kommunicerande kärll har vårt land verkligen inget intresse av. Det finns mot den bakgrunden anledning att fråga, om det har förts några internationella överläggningar som syftar till att nå en motsvarighet till de nordiska reglerna och låta dömda utläningar avtjäna sina straff i respektive hemländer?

Jag återkommer, herr talman, till polisen. Den har inte blivit förstärkt i den utsträckning som motsvarar behoven; det har andra talare från oppositionen redan understrukt. Det har gjorts gällande att rekryteringsläget är besvärligt. Det är möjligt att det är så. Men har regeringen vidtagit alla de åtgärder som behövs för att förstärka polisens ställning i själva samhället? Kan regeringen påstå att tjänstgöringsförhållandena, löneförmånerna och polismännens ställning över huvud taget är så tillfredsställande att de garanterar rekryteringen av den poliskår som krävs för att ge den enskilde den rättssäkerhet som han eller hon med fog kräver av ett rättssamhälle? Varför har inte frågan om polisens rätt till ersättning för kroppsskador i tjänsten fått den fullständiga lösning som riksdagen en gång begärde? Jag återkommer till den frågan. Vi har redan diskuterat den men den har inte tillfredsställande besvarats.

Ja, herr talman, jag har här mycket översiktligt berört vissa företeelser i det svenska samhället som påverkar eller kan befaras påverka den oroande brottsutvecklingen i landet. Det finns självfallet andra företeelser, som utövar och kan utöva motsvarande påverkan. Min slutsats är nu

liksom tidigare att tiden verkligen är mogen för en allmän analys, utförd i samråd med företrädare för de direkt berörda myndigheterna – rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Sveriges Radio för att nämna några – i syfte att vinna en helhetssyn och dra upp riktlinjer för en samlande, målmedveten, brottsbekämpande och trygghetsskapande politik på lång sikt.

I ett annat betänkande som kommer att behandlas om en stund uttalas en viss förståelse för en sådan samlad politik. Även departementschefen har ju i sitt nyss upplästa interpellationssvar uttalat, om jag hörde rätt, sympati för åtgärder av det slaget. Vad som emellertid är anmärkningsvärt är att utskottsmajoriteten tar avstånd från att knyta riksdagen, parlamentariker, till det arbete som det är fråga om. Anser verkligen riksdagsmajoriteten att rättsområdet inte är tillräckligt betydelsefullt?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Bohman har i sitt anförande rört sig över ett mycket stort avsnitt. Hans inlägg knöt väl närmast an till mitt interpellationssvar till herr Wiklund i Stockholm. Det är bara synd att herr Bohman antingen inte tycks ha hört på när jag läste upp interpellationssvaret eller också har han, om han har läst det, gjort det mycket illa.

Från regeringens sida framhålles nämligen att kampen mot brottsligheten måste föras över ett vidsträckt fält, där polisen är en mycket viktig men dock endast en del i denna kamp. När jag i mitt interpellationssvar pekade på att vi måste föra denna kamp på många områden så tog jag också upp de områden som herr Bohman här efterlyser. Han säger nämligen att jag över huvud taget inte har berört frågan om normer och värderingar bland den ungdom som han själv inte gillar. Men, herr Bohman, i mitt interpellationssvar har jag just framhållit att vi måste börja vår kamp mot brottsligheten redan när barnen är mycket små. Jag har sagt att det är utomordentligt betydelsefullt att skapa gynnsammare betingelser för barn, ungdom och föräldrar i samhällsmiljön. Jag har pekat på vad man kan göra i skolorna, jag har pekat på ungdomsorganisationerna. Bakom allt detta ligger den uppfattningen att det är under denna period, i barnaåren, som man grundlägger de normer som sedan blir utslagsgivande för hur man fungerar ute i samhället. Det finns inte någon anledning att här, vare sig från vårt partis sida eller från något annat partis sida, säga annat än att vi tycker att detta är alldeles självklart. Herr Bohman slår därför in öppna dörrar när han tar upp dessa frågor.

Nu kommer herr Bohman naturligtvis med exempel på vad som kan iakttas på gator och torg. Bland annat nämnde han vad som utspelas på Sergels torg som ligger mitt emot det hus vi befinner oss i. Det är klart att vi alla tar illa vid oss av ett otrevligt uppträdande hos en del ungdomar. Men det är väldigt ytligt att begagna det som intäkt för den kritik som herr Bohman här har framfört mot vad vi har åstadkommit på andra områden med vår uppfostran av ungdomen. Det är, herr Bohman, inte några typiska exponenter för den svenska ungdomen som vi möter på

dessa utsatta ställen i Stockholm. Om man går till ungdomsorganisationerna och de ideella organisationerna så får man en riktigare bild av den ungdom som har vuxit upp i den nya tid som vi lever i. Nu är det ju så, herr Bohman, att väldigt många av de värderingar, som herr Bohman och jag fick inpräntade när vi var barn och när vi gick i skolan, delas inte av ungdomen i dag. Man säger att ungdomen har fått en alltför fri uppfostran, men det är ju inget fel i det, herr Bohman, att den är fri, under förutsättning att det är en uppfostran. På den punkten kan det inte råda några delade meningar mellan vare sig herr Bohman eller någon annan i denna kammare och mig. Därför tycker jag att herr Bohman här skjuter helt och hållet över målet.

När det gäller det som vi här närmast har att ta ställning till, nämligen poliskåren, så vågar jag påstå att vår poliskår står sig bra internationellt sett, vare sig man mäter det personellt, i antalet anställda inom polisväsendet, eller i materiel och organisation. Det är ju inte något speciellt för vårt land att man måste göra avvägningar hur mycket man kan satsa härvidlag. Det finns många andra områden där vi också skulle behöva satsa mer än vad vi satsar på polisen därför att vår ambitionsgrad är så hög att den går långt utöver vad vi har möjligheter till.

Herr Bohman kom vid sidan om sina allmänna samhällsfilosofiska spekulationer också in på några mera triviala vardagsproblem. Han reagerade emot att vi i våra lagar och förordningar har en hel del föreskrifter som många människor bryter emot. Det är möjligt att jag på grund av den tjänst jag har är en av de ytterst få som är laglydiga när det gäller röd gubbe. Jag står kvar, även om det inte finns en bil inom synhåll, medan människor strömmar förbi mig över gatan. Jag medger det gärna. Men tror inte herr Bohman ändå att det har en viss betydelse att det i bakgrunden ligger en liten risk för dessa människor att poliserna då och då gör razzior även beträffande de röda gubbarna? Nog tror jag att det medför att människor i varje fall iakttar en viss försiktighet innan de bryter mot föreskrifter av denna typ. Jag vet inte om herr Bohman menar att vi skulle avskaffa bötesstraffet för att gå emot röd gubbe eller vad det egentligen är som herr Bohman på denna punkt är ute efter, men jag tror inte det är betydelselöst att det där finns en uttalad samhällsreaktion.

Sedan frågade herr Bohman om vi inom regeringen hade några planer på att åstadkomma en vidgning av nuvarande regler att personer som döms för brott inom de nordiska länderna skall kunna få avtjäna straffet i något av de andra länderna. Jag trodde att herr Bohman som en mycket intresserad och aktiv ledamot av Europarådet kände till att det pågår ett arbete där på att skapa en sådan konvention och att vi har engagerat oss mycket positivt i det arbetet.

Herr talman! Jag skall inte ge mig längre in på någon allmän debatt. Jag har redan i interpellationssvaret till herr Wiklund i Stockholm försökt ange regeringens syn på dessa problem.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Justitieministerns svar till mig gav delvis uttryck för tongångar som jag helt kan ansluta mig till, och jag vill uttala min tillfredsställelse över dem.

Jag skall inte här ta upp en debatt om dagens ungdom och modern ungdom över huvud taget. Jag delar justitieministerns grundsyn i det hänseendet och i fråga om de positiva egenskaper ungdomen av i dag företräder. Det är inte de företeelserna jag åsyftar när jag säger att vi här i kammaren bara behöver gå ut på Sergels torg för att studera hur dåligt respekten för gällande lagar upprätthålles och hur den ungdom, som det där är fråga om, öppet trotsar samhället – både där och på den vidare färden hem till sina bostadsområden under ofredande av andra människor. Det är möjligt att det är en liten grupp det gäller, men den uppfattas tyvärr som representativ för Stockholms city. Och av de människor som drabbas av deras gärningar betraktas sannerligen inte problemen som små.

Vad görs för att komma till rätta med det som pågår där nere stundligen och dagligen? Har samhället tillräckliga resurser för att se till att rättsapparaten fungerar eller har det det inte? Vad är man beredd att göra för att rätta till det som är sjukt?

Jag kritiserade interpellationssvaret därför att jag tyckte att hänvisningen till de normer och värderingar, som i mycket stor utsträckning bör reglera umgänget mellan människorna, saknades. Jag tycker fortfarande vid en andra genomläsning att justitieministern har tagit ett mera "tekniskt" grepp på problemet. Det gäller, säger han, att angripa "sociala brister och orättvisor" för att därmed lösa problemet. Men de människor som det här är fråga om behöver liksom vi andra regler för hur de skall umgås med varandra. Man må kalla reglerna för kristna normer eller vad man vill, men det som krävs är allmängiltiga regler för mänsklig samvaro som möjliggör för det demokratiska samhället att fungera. Det hade varit värdefullt om det hade funnits litet mer av sådana "filosofiska" betraktelser i interpellationssvaret.

Jag tycker att det är upprörande, herr statsråd, att justitieministern Lennart Geijer skall stå och vänta på en trottoar framför en "röd gubbe" och se trafikanterna runt om sig springa tvärs över gatan oberoende av att de gör sig skyldiga till lagbrott. Där står alltså landets justitieminister och registrerar att majoriteten av trafikanterna blankt struntar i de regler som vi har antagit här i riksdagen. Jag skulle, om jag vore justitieminister, omedelbart gå hem och fundera över om det inte är något fel på reglerna som sådana eller på samhällsreaktionen. Jag skulle se till att det infördes andra bestämmelser, som motsvarade människornas rättsmedvetande. Ty bryter de mot lagen när de går mot rött ljus och när de överskrider hastighetsbegränsningar – vilket de gör – ligger det nära till hands att bryta mot lagen även i andra sammanhang.

En regel som Lennart Geijer och jag lärde oss när vi läste juridik en gång i tiden var att skall man ha lagstiftning, skall man också se till att lagreglerna efterföljs. Man skall vara övertygad om att de blir så utformade att det blir naturligt för de enskilda människorna att *följa* dem och inte, som fallet är på de områden jag här har tagit upp, så att det blir naturligt för de enskilda människorna att *bryta* mot dem. Det förhåller sig inte på det sättet för justitieministern och inte för mig – jag vågar inte handla så – men jag vill gärna ha sagt, att reglerna inte står i överensstämmelse med mitt sunda förnuft och mitt rättsmedvetande.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
28 april 1971

Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 8 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	165
Nej	–	151
Avstår	–	3

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 9 och 10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11

Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m.

Kungl. Maj:t hade under punkten B 4 (s. 26) föreslagit riksdagen att till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 35 300 000 kronor.

I motionen 1971:640 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. yrkades att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställde att den del av säkerhetspolisens organisation som innebar inblandning i inrikespolitiken upplöstes och att alla dess politiska register brändes samt att i enlighet därmed anslaget till särskild polisverksamhet reducerades.

Utskottet hemställde

att riksdagen dels skulle avslå motionen 1971:640 såvitt gällde säkerhetspolisens organisation och register, dels med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen 1971:640 i övrigt till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 35 300 000 kronor.

Reservation hade avgivits

4. beträffande *säkerhetspolisens register*, m. m. av herr Hagberg (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen dels i anledning av motionen 1971:640 såvitt gällde medelsanvisningen skulle avslå Kungl. Maj:ts föreliggande förslag till anslag för budgetåret 1971/72 till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet m. m., dels med bifall till samma motion i övrigt hos Kungl. Maj:t hemställde att den del av säkerhetspolisens organisation som innebar inblandning i inrikespolitiken upplöstes och att alla dess register brändes under allsidig kontroll ävensom gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten i övrigt anfört rörande medelsanvisningen.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Vid riksdagen i år har väckts en motion, nr 640, vari yrkas att den politiska åsiktsregistreringen skall upphöra. Den polisiära säkerhetstjänsten i Sverige har tydligen två huvuduppgifter, dels att bekämpa spionage mot Sverige och liknande verksamhet, dels att i de inrikes förhållandena värna om det borgerligt kapitalistiska samhället genom att registrera och kontrollera vänstermänniskor här i landet.

De människor som har en socialistisk uppfattning, de som demonstrerar mot USA:s folkmord i Vietnam, de som oroar kapitalisterna med att kräva makt åt det arbetande folket betraktas enligt SÄPO som säkerhetsrisker, och enligt SÄPO-chefen lägger man ner all kraft för att klargöra hur det förhåller sig med dessa. Man nöjer sig inte med bara misstankar, man gör tydligen ingående analyser av vederbörande personer, allt enligt SÄPO-chefen. Skillnaden måste vara hårfin mellan en registrering och en misstanke, som så ingående analyseras. I realiteten måste det innebära samma sak.

Att i det här läget hävda att en politisk åsiktsregistrering upphört, som utskottet vill göra gällande, ter sig synnerligen tveksamt. De svävande formuleringar som utskottet använder stärker bara misstankarna att åsiktsregistreringen finns kvar. "Anteckning i registret får icke göras enbart av det skälet att någon genom tillhörighet till organisation eller på annat sätt givit uttryck för politisk uppfattning", anför utskottet. Vad har då ordet "enbart" för innebörd? Man blir antecknad i registret, och enligt vad SÄPO-chefen säger i ett uttalande tycks det innebära att man blir ingående analyserad på grund av sina åsikter. Är det inte så att också de som står i SÄPO:s analysregister kommer att betraktas som opålitliga, när de statliga arbetsgivarna kontrollerar pålitligheten ur säkerhetssynpunkt, som vissa statliga verk gör?

Utskottet anför vidare att en del uppgifter skall avföras ur registret "så snart det kan ske", men i vilken takt detta skall ske sägs det ingenting om. När det gäller säkerhetspolisen kan man erfarenhetsmässigt anta att "så snart det kan ske" betyder i en mycket avlägsen framtid, om nu uppgifterna någonsin kommer att försvinna ur registret.

SÄPO-chefen säger i en intervju i Svenska Dagbladet den 25 januari: "När det gäller att konstatera om en person ägnar sig åt samhällsomstörtande verksamhet lägger vi samma intensitet i arbetet för att klargöra

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet m. m.

Onsdagen den
28 april 1971

*Särskild polisverk-
samhet för hind-
rande och uppdä-
gande av brott
mot rikets säker-
het m. m.*

om det verkligen förhåller sig så.” Vilken innebörd ger SÄPO ordet ”samhällsomstörtande”? Varje socialist vill ju störta det kapitalistiska systemet – det är för oss en politisk ståndpunkt. Om man kontrollerar och analyserar från en sådan utgångspunkt, blir det en åsiktsregistrering.

Med den inriktning och ledning som SÄPO har i dag driver man en säkerhetspolitik för det maktägande fåtalet i det kapitalistiska systemet.

Det har även i dagarna framkommit i en bok, skriven av journalisten Mert Kubu, att den militära säkerhetspolisen under det senaste kriget registrerade tiotusentals svenska arbetare, i huvudsak socialister, som hade viktiga poster inom industrin, i den s. k. kuppberedskapsplanen. Försvarsministern förnekade i torsdagens frågestund förra veckan att denna kuppberedskapsplan fanns kvar. All registrering som försiggår, sade försvarsministern, handhas av säkerhetspolisen. Dessa register och den s. k. kuppberedskapsplanen förstördes efter kriget, sade också försvarsministern. I dag kan man fråga sig om SÄPO övertagit den delen av verksamheten genom att eventuellt ha tillgång till källmaterialet. Man kan inte utesluta att samma sak förekommit som hände 1945 och 1948, när SÄPO:s register skulle avvecklas. 1948 återupptogs registreringen och då fanns källmaterialet kvar.

Det kan också i det här sammanhanget vara värt att påpeka att den förutvarande SÄPO-chefen Vinge numera är anställd inom Sveriges industriförbund, ett förhållande som inte bara kan vara en slump. Framtiden kommer nog att visa att kuppberedskapsplanen finns kvar. Sammankopplingen mellan näringsliv, SÄPO och militär är alltför intim för att man skall kunna utesluta detta.

Vi inom vänsterpartiet kommunisterna kan inte medverka till att säkerhetspolisen beviljas anslag för en verksamhet, som är en inblandning i den svenska inrikespolitiken och som har till syfte att bevara det nuvarande samhällssystemet med polisiära medel. Vi har därför föreslagit, att SÄPO:s organisation, som innebär inblandning i inrikespolitiken, upplöses och att dess politiska register brännes under allsidig kontroll.

Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen 4.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag tänker inte bemöta de insinuationer som herr Hagberg kom med i sitt anförande – jag vill endast kort konstatera några fakta.

I personalkungörelsen, som trädde i kraft den 1 oktober 1969, anges att i detta register anteckning icke får göras enbart av det skälet att någon genom tillhörighet till organisation eller på annat sätt givit uttryck för en politisk uppfattning. Sakläget är således helt klart, och herr Hagbergs försök att misstänkliggöra detta bedömer jag som fruktlösa.

Vidare vill jag konstatera att det nu pågår en gallring av registret och att man beräknar att den skall kunna vara avslutad troligen under 1971. De uppgifter som skall gallras ut men som fortfarande finns kvar får inte utnyttjas. För övrigt är det helt klart att ingen upplysning lämnas ut från detta register utan att den lekmannavalda styrelsen ger sitt tillstånd. I den finns representanter för de fyra demokratiska partierna här i riksdagen. Och till yttermera visso: Skulle oenighet uppstå mellan ledamöterna är

det slutligen Kungl. Maj:t som fattar avgörandet.

Vi måste väl ändå vara förenade i den målsättningen att vi skall ha en sådan organisation att det är möjligt att avslöja samhällsomstörtande planer och uppdaga brott som riktar sig mot hela landet. Det kan ju, herr Hagberg, inte vara rimligt att man under en politisk täckmantel skall få begå brott. Det är alltså inget fribrev att tillhöra en politisk organisation – det må vara vänsterpartiet kommunisterna eller någon annan organisation.

Jag vill med detta, herr talman, endast yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det är just ordet "enbart" i kungörelsen som är kontroversiellt i denna fråga. Vad betyder det ordet i detta sammanhang? Man har tydligen kvar samma inriktning som tidigare, nämligen att se till vänsterelementen. I en intervju sade chefen för säkerhetspolisen Holmér klart ut att man analyserar och ser efter. Det betyder just att man sätter åt dessa människor. Jag frågar än en gång: De som blir analyserade är väl i realiteten enligt SÄPO en säkerhetsrisk? Kärnpunkten i det hela är just att man har viss uppmärksamhet riktad på vänstermänniskor – och det förnekar man inte.

Vilka gäller den här utgallringen som skall vara klar under 1971? Det är klart att en och annan dör och att en utgallring därför måste göras, men man har inga garantier om vilka personer som i övrigt gallras ut och inte heller i vilken form utgallringen företas. Vi hävdar att åsiktsregistret fortfarande finns kvar och kan inte inse att det har skett någon förbättring bara för att nya metoder – bl. a. genom att man gått över till datateknik – har börjat tillämpas. Åsiktsregistret finns enligt vår mening kvar.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 294
Nej – 19
Avstår – 4

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet m. m.

Onsdagen den
28 april 1971

*Ersättning åt
domare, vittnen
och parter*

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 22

Ersättning åt domare, vittnen och parter

Kungl. Maj:t hade under punkten E 1 (s. 52) föreslagit riksdagen att till Ersättning åt domare, vittnen och parter för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 26 750 000 kronor.

I motionen 1971:174 av fru Lindberg och fröken Bergegren yrkades att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till åtgärder som tillgodosåg medborgarnas önskan om borgerlig begravning, varvid särskilt beaktades behovet av officianter och för ändamålet lämpliga lokaler.

I motionen 1971:330 av herr Helén m. fl. yrkades såvitt nu var i fråga att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till regler om ersättning till förhörsvittnen vid förundersökning i brottmål (medborgarvittnen).

Utskottet hemställde att riksdagen

1. till Ersättning åt domare, vittnen och parter för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 26 750 000 kronor,
2. skulle avslå motionen 1971:174,
3. skulle avslå motionen 1971:330 såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits

6. beträffande *medborgarvittnen* av herrar Ernulf och Westberg i Ljusdal (båda fp), vilka ansett att utskottet under 3 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1971:330 såvitt nu var i fråga hos Kungl. Maj:t begärde förslag till regler om ersättning till förhörsvittnen vid förundersökning i brottmål (medborgarvittnen).

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Enligt rättegångsbalkens regler om förundersökning i brottmål skall det vid förhör, som polisen håller, om möjligt finnas ett trovärdigt förhörsvittne närvarande. Orsaken till detta är bl. a. att man vill skapa en garanti i rättssäkerhetens intresse för att förhöret sker i enlighet med reglerna. Man kanske också kan säga att det tjänar till att skydda polisen mot obefogade angrepp för att oriktiga förhörsmetoder skulle användas. Till sist kan det i en rättegång vara av värde, om det uppstår tvivel rörande vad som förekommit vid förhör, att få höra detta trovärdiga vittne vid domstolen.

Det är alltså fråga om en lagregel som skall följas – det skall om möjligt finnas ett förhörsvittne närvarande. Men det märkliga är att statsmakterna inte har vidtagit några egentliga åtgärder för att den regeln skall vinna efterföljd. Det står att förhørsledare skall anmoda en person att vara trovärdigt vittne. Men att utan vidare fråga en medborgare om han vill sitta med vid polisförhör för att vara vittne utan att få någon ersättning är kanske inte särskilt realistiskt.

Resultatet har därför blivit att man i viss mån använder polismän som förhörsvittnen. Det kan vara en viss utbildning för dem att höra en äldre

förhørsledare leda ett förhör, men det kan ju inte fylla den funktion som avses i lagen. Dessutom har polisen så mycket att göra att man i regel inte hinner ta polispersonal i anspråk för detta. Därför blir det ofta så att förhör får ske utan det förhörsvittne som stadgas i lagen.

I Göteborg har man tyckt att detta inte är tillfredsställande, och redan 1957, när polisväsendet var kommunalt, startade man en verksamhet med kommunalt avlönade förhörsvittnen, s. k. medborgarvittnen. Jag var med i den kommunala utredning som förberedde denna verksamhet, och de förhoppningar vi ställde på institutionen tror jag har infriats. Polismästaren i Göteborg säger själv att det har varit utomordentligt betydelsefullt också för polisen att man har den här kåren av trovärdiga personer, som är närvarande i de fall där den hörde själv begär att få ha ett vittne till hands eller där förhørsledaren finner det vara önskvärt.

År 1965 övertogs ju polisväsendet av staten, och jag motionerade 1967 om att staten också skulle överta institutionen med medborgarvittnen och svara för kostnaden. Det blev inget resultat. Förslaget har kommit igen, nu senast i folkpartiets partimotion.

Första lagutskottet var vid behandlingen 1967 positivt till det hela och framhöll att man hade fäst särskilt avseende vid de positiva uttalanden som polismästaren i Göteborg hade gjort. Utskottet ansåg att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang borde ta upp spørsmålet till prövning.

I folkpartiets motion framhålls att det kan vara lämpligt nu efter tre år, att Kungl. Maj:t prövar saken på nytt. Vi har därför yrkat att riksdagen skulle påminna om den här frågan. Det vill inte majoriteten vara med om, men herr Westberg i Ljusdal och jag har reserverat oss och yrkar att riksdagen skall framhålla den tid som har gått sedan utskottet rekommenderade en lösning av frågan och göra en påminnelse till Kungl. Maj:t.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 6.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! I anslutning till vad herr Ernulf sade vill jag också stryka under att vi alla i utskottet varit positiva till den här frågan. Men utskottsmajoriteten har ändå inte ansett att frågan var förtjänt av något direkt initiativ från utskottets sida. Vi ansluter oss alltså till det uttalande som tidigare första lagutskottet gjorde och menar att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang bör aktualisera frågan.

Jag skulle ändå vilja säga att jag tror att det stöter på stora praktiska problem att leva upp till den målsättning som herr Ernulf har, att man skall ha medborgarvittnen i de fall som är avsedda. Under det senaste året var antalet brottsbalksbrott över en halv miljon, och förhör skall ju hållas i de allra flesta av dessa mål. I många av målen skall det vara förhör upprepade gånger, och jag undrar om det inte stöter på personella och ekonomiska problem av betydande mått att kunna tillgodose det här i och för sig angelägna önskemålet. Såvitt jag vet har man i Göteborg haft positiva erfarenheter av den här institutionen, men man konstaterar samtidigt att de 60 kommunalt valda förhörsvittnena inte på långt när räcker till för att fylla behovet ens i den staden, där man verkligen har haft ambitionen att tillgodose det här önskemålet.

Onsdagen den
28 april 1971

*Kriminalvårds-
styrelsen*

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Ernulf och Westberg i Ljusdal, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 23

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24

Kriminalvårdsstyrelsen

Kungl. Maj:t hade under punkten F 1 (s. 56–58) föreslagit riksdagen att till Kriminalvårdsstyrelsen för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 17 544 000 kronor.

I motionen 1971:172 av herr Bohman m. fl. yrkades såvitt nu var i fråga att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gav till känna vad i motionen anförts angående kriminalvården.

I motionen 1971:330 av herr Helén m. fl. yrkades såvitt nu var i fråga att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om parlamentarisk utredning angående kriminalvårdens framtida utformning.

I motionen 1971:468 av herr Hedlund m. fl. hemställdes såvitt nu var i fråga att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde en översyn av kriminalvårdens anstaltssystem och de behandlingsformer som tillämpades för att möjliggöra en övergång till öppnare vårdformer och frivård.

I denna punkt hade även behandlats motionen 1971:643 av fru Jonäng m. fl.

Utskottet hemställde att riksdagen

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1971:643 såvitt nu var i fråga till Kriminalvårdsstyrelsen för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 17 544 000 kronor,

2. skulle avslå motionerna 1971:172, 1971:330 och 1971:468, samtliga såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits

7. beträffande *utredning rörande kriminalvårdens utformning m. m.* av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Schött (m), Polstam (c) och Petersson i Röstånga (fp), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:172, 1971:330 och 1971:468, samtliga såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställde om tillsättandet av en parlamentarisk utredning rörande kriminalvården i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Debatten rörande denna punkt må omfatta även punkterna 25–32 men yrkanden beträffande sistnämnda punkter framställes först sedan desamma föredragits.

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

*Om förstärkning
av övervakarorga-
nisationen*

Herr justitieministern GEIJER, som meddelat att han vid behandling-
en av denna punkt ämnade besvara herr *Börjessons* i Falköping (c) den 10
februari framställda interpellation nr 46, om förstärkning av övervakar-
organisationen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr *Börjesson* i Falköping har frågat mig om jag är
beredd att medverka till åtgärder för att bl. a. förstärka kriminalvårdens
övervakarorganisation personellt och ekonomiskt så att frivården ges
bättre förutsättningar att arbeta i enlighet med statsmakternas beslut och
intentioner.

Frivården arbetar i dag under ledning av 40 skyddskonsulenter med
var sitt skyddskonsulentdistrikt. I dessa distrikt finns totalt 200
handläggande tjänstemän samt 131 biträden och övrig personal. I årets
statsverksproposition begärs en ökning med två skyddskonsulenter, 13
skyddsassistenter, 25 biträden och tre vårdare. För att ge en antydan om
takten i den utveckling som under den senaste tioårsperioden ägt rum på
området kan jag nämna, att frivårdspersonalen sedan budgetåret 1961/62
ökat från 87 till 371 heltidsanställda tjänstemän.

Men frivårdsorganisationen består inte huvudsakligen av tjänstemän.
Den är baserad på ett system av enskilda lekmannaövervakare. Deras
antal uppgick vid senaste årsskifte till mer än 11 000 personer. Det är här
uteslutande fråga om frivilliga krafter som i sin egenskap av övervakare
generellt sett gör en betydande och värdefull samhällsinsats.

Flertalet av de frågor herr *Börjesson* berör i sin interpellation har
ingående studerats och övervägts av 1966 års utredning om de enskilda
övervakarna inom kriminalvården. De sakkunniga redovisade sitt uppdrag
i ett betänkande (Ds Ju 1967:8), som låg till grund för 1968 års
riksdagsbeslut i ämnet (1968:I bil. 4, s. 82, SU 1968:2, rskr. 1968:2).
Riksdagen tog därvid ställning till frågan om övervakarnas ersättning för
sina uppdrag liksom till frågorna om övervakarnas rekrytering och
utbildning och om det lämpliga antalet uppdrag per övervakare.

Beträffande frågan om antalet uppdrag per övervakare vill jag i
sammanhanget särskilt framhålla följande. Det är beträffande det stora
flertalet ärenden i allmänhet ganska lätt att anskaffa lämpliga övervakare.
Men det ökade antalet mycket svåra och tidskrävande frivårdsfall har
inneburit att tjänstemännen inom frivårdsorganisationen i stigande
utsträckning blivit tvungna att själva ta på sig även det omedelbara
övervakaransvaret för dessa personer. Det förekommer alltså inte längre
någon massövervakning genom enskilda. De övervakare som i statistiken
redovisar 20 uppdrag eller flera, och åtskilliga av dem som redovisar ett
mindre antal övervakningsfall utgörs av tjänstemän, anställda inom
frivården eller närstående organisationer, såsom skyddsföreningar o. d.

De enskilda övervakarnas intressen tillvaratas av lokala övervakarföre-
ningar, organiserade i ett riksförbund, som sedan ett par år tillbaka
åtnjuter statsbidrag för sin verksamhet.

Ytterligare åtgärder kan självfallet vidtas för att förbättra de enskilda

Onsdagen den
28 april 1971

*Om förstärkning
av övervakarorga-
nisationen*

övervakarnas förhållanden och för att göra dem ännu bättre skickade att utföra sina ofta krävande uppdrag. Men jag bedömer det med hänsyn till det aktuella läget och utvecklingen inom frivårdsklientelet som för närvarande allra angelägnast att tillgängliga resurser satsas på förstärkningar inom skyddskonsulentorganisationen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att till herr justitieministern få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Svaret innehåller i stort sett en redogörelse för frivårdens organisatoriska uppläggning, vilken inte synes ha undergått några större förändringar sedan vi senast diskuterade dessa frågor här i riksdagen. Det finns förvisso, detta vill jag gärna framhålla, vissa positiva inslag i statsrådets svar, som jag anser tillfredsställande. Dit hör utan tvivel statsrådets påpekande att det inte längre förekommer någon massövervakning genom enskilda övervakare. Detta är i och för sig att notera som en positiv utveckling. Emellertid verkar det som om skyddskonsulenterna alltmer har fått överta övervakningsärenden och att en avsevärd anhopning där har skett. Därmed har man ju inte eliminerat de uppenbara negativa sidorna i övervakningssystemet. Ty vad är det som säger att en enskild skyddskonsulent vid sidan om sina administrativa göromål har så mycket större möjligheter att ägna t. ex. ett 30-tal eller t. o. m. flera klienter den omsorg som verkligen behövs? Även skyddskonsulenterna är ju bara människor, av vilka man inte kan begära orimliga prestationer.

Den invändningen har ibland gjorts från skyddskonsulentorganisationen liksom från kriminalvårdsstyrelsen att dessa tjänstemän tack vare sina rika erfarenheter från fältet skulle vara bättre skickade än många enskilda övervakare att handlägga de mer svårartade fallen. Jag betvivlar inte riktigheten i detta. Däremot ställer jag mig tveksam till om en aldrig så skicklig socialtjänsteman verkligen kan hinna med så många övervakningsfall som det ofta tycks bli. En sådan övervältring av övervakningsärenden på skyddskonsulentorganisationen finner jag inte vara någon positiv lösning av denna utomordentligt viktiga del av frivårdsverksamheten.

Statsrådet bedömer emellertid saken så att det med hänsyn till det aktuella läget och utvecklingen inom frivårdsklientelet är allra mest angeläget för närvarande att tillgängliga resurser satsas på förstärkningar inom skyddskonsulentorganisationen. Detta kan vara helt riktigt med tanke på den överhoppning av övervakningsfall som organisationen kämpar med. Vad statsrådet menar med "det aktuella läget" och med "utvecklingen inom frivårdsklientelet" synes dock enligt min mening litet oklart. Att antalet mycket svåra och tidskrävande frivårdsfall ökat är känt. Men motiverar inte just denna utveckling andra och effektivare åtgärder och kanske helt nya grepp inom frivården för att möta de svårigheter man redan känner till?

Jag beklagar att statsrådet i sitt svar nära nog helt förbigick frågan om kriminalvårdsstyrelsens roll när det gäller att förstärka frivården och underlätta dess arbete. En del kritik har från skyddskonsulenters sida riktats mot styrelsen i dessa hänseenden. Självfallet kan kritiken avvisas med hänvisning till personalbristen och att det här skall ske förstärk-

ningar. Men jag tror att kritiken bottenar i en djupare oro hos dem som arbetar inom frivården. Det är oroande när man efterlyser bättre kontakter med kriminalvårdsstyrelsen, en dialog mellan denna och de inom frivården arbetande krafterna. Det hade varit intressant att få statsrådets syn på denna kritik. Det är nämligen inte bara fråga om det aktuella fall som jag refererade i min interpellation. Redan när jag för några år sedan väckte min motion angående övervakningssystemet konfronterades jag med missnöjesyttringar av detta slag. En del ansvariga för frivården kände sig arbetar så att säga vid sidan om de hade inte det stöd de ansåg sig behöva från styrelsens sida.

Jag vore tacksam om statsrådet kunde redogöra för i vad mån förbättrade kontakter inletts mellan kriminalvårdsstyrelsen och frivårdens arbetskraft och i vad mån nya vägar prövas för en effektivare frivård. Med effektivitet avser jag i detta sammanhang närmast möjligheterna att bringa ner antalet återfall och att klientelet inom frivården bereds en vård som i alla hänseenden är ägnad att underlätta en återanpassning till normalt liv.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp en annan fråga som kan synas vara en liten detalj i sammanhanget men, som jag ser det, en mycket viktig sådan. Benämningen "övervakare" har vid olika tillfällen påtalats som olämplig, och man har uttalat önskemål om att den skulle ersättas med en mer adekvat benämning. Jag ansluter mig helt till dessa önskemål och vill ställa frågan huruvida justitieministern delar denna uppfattning. Ordet "övervakning" associeras lätt med något slag av förmynderi, vilket kan ha synnerligen negativ effekt på de människor som berörs av systemet. Personligen finner jag att exempelvis benämningen "kontakt-rådgivare" – eller varför inte bara "rådgivare"? – har en mycket positivare klang och också helt och fullt motsvarar innehållet i vederbörandes uppgifter att vara den sammanhållande, rådgivande länken mellan klienterna och samhället, arbetslivet, etc. Jag tror att en namnändring här vore av stort psykologiskt värde och undrar om man inom departementet och kriminalvårdsstyrelsen allvarligt diskuterat denna fråga.

Till sist ber jag att än en gång få tacka justitieministern för svaret.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är utan tvekan så att skyddskonsulenterna och skyddsassistenterna har en mycket stor arbetsbörda. Det är då naturligtvis riktigt att man frågar sig om de skall kunna klara att ta på sig flera övervakningsuppdrag än de har i dag. Detta är en fråga som vi har uppmärksamheten på, och vi vill fortsättningsvis försöka att så långt vi kan tillmötesgå önskemålen. Vi har t. ex. i år föreslagit 25 nya biträden på skyddskonsulentexpeditionerna. Vår förhoppning är att dessa biträden i viss mån skall kunna avlasta skyddskonsulenterna sådana arbetsuppgifter som är av kontorskaraktär och därigenom bereda dem något större möjlighet att bl. a. ägna sig åt övervakningsuppdragen.

Det är väl riktigt, som herr Börjesson i Falköping sade, att bland skyddskonsulenterna inom frivården tidigare höjts en hel del kritiska röster mot kriminalvårdsstyrelsen – med rätt eller orätt vill jag inte uttala

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

*Om förstärkning
av övervakarorga-
nisationen*

Onsdagen den
28 april 1971

*Om förstärkning
av övervakarorga-
nisationen*

mig om. Men jag kan nämna för herr Börjesson att jag i lördags hade tillfälle att närvara vid en konferens för skyddskonsulenter och skyddsassistenter. Kriminalvårdsstyrelsen hade tagit initiativet till och bekostat konferensen. Generaldirektören talade på konferensen till skyddskonsulenterna och diskuterade deras problem. Jag har den bestämda uppfattningen att det inte förekom några missljud som tydde på att man i dag skulle ha en negativ inställning till kriminalvårdsstyrelsens intresse för frivårdsfrågorna. Jag tror alltså att utvecklingen går i rätt riktning.

Till sist den delikata frågan om benämningen på dem som fullgör den viktiga uppgiften att följa och hjälpa till rätta de människor som dömts till skyddstillsyn. Ordet "övervakare" hör kanske till den gamla tiden – det kan jag medge. Jag är emellertid inte säker på att vi ännu hittat den lämpliga benämningen. Frågan bör väl fortsätta att stå i centrum för frivårdsdebatten, så får vi se om vi kan komma fram till någonting som är bättre.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först få uttala min tillfredsställelse över justititeministerns kompletterande svar.

Jag är givetvis glad och tacksam för den förstärkning som sker inom skyddskonsulentorganisationen; det är positivt att frivården förstärks. Jag är också glad över, om det är riktigt som justitieministern säger, att det skett en sinnesändring inom kriminalvårdsstyrelsen och att man där numera betraktar frivården på ett annat sätt än tidigare. Jag blev ganska upprörd – och inte bara jag utan en mycket stor del av svenska folket – när man via massmedia fick ta del av vad skyddskonsulenten Svegländ i Göteborg skrev i en rapport av den 21 januari 1971. Han säger där att kriminalvårdsstyrelsen inte har mycket intresse för frivårdsfrågor. I rapporten heter det vidare: "Vi, som har vår arbetsdag inom frivården, märker detta också fullt ut. Ingen i Styrelsen förefaller vara intresserad av, hur vi lägger upp arbetet. Ingen bryr sig om, huruvida vi har öppet fyra eller åtta timmar, om vi gör hembesök eller arbetar ute på stan eller vi endast sitter på vårt kontor. Inte heller förefaller Styrelsen bry sig om, om vi tar egna övervakningsuppdrag eller låter övervakningen endast fungera på papperet."

Herr justitieminister! Så får det inte vara. Därför betraktar jag den kontakt kriminalvårdsstyrelsen nu tydligen tagit med skyddskonsulentorganisationen som mycket positiv. Frivården får inte fungera på det sättet, att man satsar 10 000 kronor eller mer på en person som under ett par månader vistas på anstalt, för att sedan låta vederbörande åtnjuta en frivård som endast fungerar på papperet. Det är på tiden att vi tänker om!

Jag vill gärna ha sagt att kriminalvården i dag och framdeles måste fungera ute i samhället och inte bara bakom höga murar. Det är ute i samhället som en större satsning skall ske, fränsett de summor som behövs för institutioner vilka skall ta hand om de människor som skadar sig själva eller skadar andra.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

*Kriminalvårds-
styrelsen*

Herr talman! Vårt demokratiska samhällssystem ställer stora krav på den enskilde medborgarens samhällsansvar. Skall det öppna och fria samhället fungera måste samhällsmedlemmarna visa hänsyn och följa de normer som samhällssystemet bygger på. Men tyvärr är inte alla mäktiga denna hänsyn och denna anpassning till nödvändiga normer. Därför måste samhället hjälpa dessa människor att komma till rätta i tillvaron, och vi har för det ändamålet vårdformer av olika slag. Men det finns också medborgare i samhället som inte vill visa hänsyn och respekt för gällande ordningar utan som tillfälligt eller kontinuerligt överträder lagar och förordningar. Dessa människor måste givetvis ägnas stor uppmärksamhet. Genom olika åtgärder måste samhället söka återanpassa dem till samhället i övrigt.

En av våra f. d. riksdagskamrater, som på ett alldeles särskilt övertygande sätt har talat om behovet av en utbyggd och förbättrad människovård, har i dag förts till den sista vilan. Jag tänker här på Joel Sörenson. Han har fått nedlägga sina vapen, men kampen för en bättre människovård måste fortsätta.

Strävanden i den riktningen har pågått länge, men tyvärr ökar ändå kriminaliteten i vårt land på ett skrämmande sätt. Vi har redan flera gånger påmint om att brottsligheten under 1970 ökade kraftigt, och den ökningen fortsätter.

I Stockholm har det gått så långt att den brottsbekämpande verksamheten håller på att bryta samman. Det är risk att allvarliga brott preskriberas, därför att man inte hinner utreda, och att grova brottslingar går fria, trots att man vet vilka de är. Det torde vara riktigt det som sägs i en av de motioner som utskottet har behandlat, att hög brottslighet utgör exempel på att staten har misslyckats i sin uppgift att skapa goda former för mänsklig gemenskap och att upprätthålla normer för denna.

Samhällets uppgift måste vara dels att skapa goda former för mänsklig gemenskap, dels att söka skapa respekt för de etiska normer, som utgör grundvalen för rättsmedvetandet i vår kulturkrets. Skall det sista kunna ske måste statsmakten bl. a. se till att brott upptäcks och beivras. Här kommer vi tillbaka till behovet av flera polismanstjänster men också till behovet av en väl fungerande kriminalvård. En demokratisk polis kan vara brottsförebyggande genom att den ökar upptäcktsrisken samt i viss mån förhindrar spontan brottslighet. Det måste dock betonas att det är ytterst betydelsefullt att denna förstärkning av polisen måste kombineras med en ordentlig upprustning av kriminalvården. Alltför många lagöverträdare erhåller i dag ingen vård alls mot t. ex. psykiska besvär, alkohol- och narkotikabesvär, för att nämna några exempel. Det finns anledning konstatera att vår nuvarande ordning på kriminalvårdsområdet inte har klarat uppgiften. Inte minst den stora återfallsprocenten talar här sitt tydliga språk.

Nu kan det givetvis ifrågasättas, om vi någon gång kan bli tillfredsställda med resultatet på detta område, men vi kan säkerligen nå längre.

Från vårt håll, från folkpartiet, har vi påtalat behovet av en mera adekvat vård och en större satsning på frivården. För att nå detta resultat är det bl. a. nödvändigt att förbättra utbildningen av vårdpersonalen, och

Onsdagen den
28 april 1971

*Kriminalvårds-
styrelsen*

vi har därför framhållit behovet av att vårdpersonalens ställning och uppgifter blir föremål för utredning.

Vi uttalar också vår tillfredsställelse med att utskottet kunnat enas om att tillstyrka och föreslå att medel ställes till förfogande för en behandlingscentral för frivården. Vi ser det som ett steg på vägen mot ett adekvat behandlingsprogram för drogmissbrukare inom kriminalvårds-klientelet.

Men kvar står dock kravet på en parlamentarisk utredning med uppgift att närmare undersöka kriminalvårdens lämpliga framtida inriktning, dess plats i samhällsutvecklingen och dess andel av resurserna.

Utskottsmajoriteten har motsatt sig en sådan utredning men har under utskottsbehandlingen medgett att tidpunkten närmar sig för igångsättande av en större utredning, som tar ett samlande grepp, såsom man uttryckte det, över hela det område det här är fråga om.

I betänkandet hänvisar utskottsmajoriteten till arbetet inom Kkommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården (KAIK) och fångvårdens byggnadskommitté och menar att resultatet av den förstnämndas arbete skall inväntas, innan någon ytterligare utredning beslutas. Nu vet vi emellertid redan i stor utsträckning vad den kommittén kommer att föreslå och vi vet också att dess betänkande kommer någon av de närmaste dagarna, om det inte redan har kommit.

Samtidigt vet vi att den utredningen sysslar med delproblem – visserligen nog så viktiga, men ändå detaljer i det stora komplex som det här är fråga om. Vi vet vidare att en utredning av det slag som reservanterna föreslår kommer att ta tid och att det därför är angeläget att den får påbörja sitt arbete så snart som möjligt. Det är riktigt som utskottsmajoriteten framhåller att huvudmålet för verksamheten inom kriminalvården är återanpassning i samhället, och att medlen härför är föremål för debatt och forskning vet vi likaså. Tillsättandet av kommittén för kriminologisk behandlingsforskning fyller onekligen en viktig uppgift, och jag vill givetvis önska den lycka till i det fortsatta arbetet.

Men, herr talman, vi kommer inte ifrån att vi behöver en övergripande utredning på hela detta stora och angelägna område, där målsättningen, men framför allt vägarna att nå de uppställda målen, blir föremål för en ingående prövning. Jag tror inte att det är möjligt att invänta resultatet av en fullständig forskning på hela detta område; jag tror att vi redan nu måste sätta i gång med denna utredning. Säkert har vi också mycket att lära av utländska erfarenheter – jag tänker därvid inte minst på erfarenheterna från Finland men också på erfarenheterna från den engelska kriminalvården.

Klara riktlinjer måste dras upp för en kriminalvård som innebär en väl underbyggd satsning på rehabiliteringsaspekten och på, som vi ser det nu, frivården. Vi har närmare preciserat vad utredningen bör avse i vår motion 330, och jag skall därför inte upprepa vad som där sägs. Med de begränsade resurser som står till förfogande måste en fast styrning ske av reformvilja, forskningsinsatser och behandlingsmetoder. Frågans stora vikt och den uppmärksamhet som kriminalvårdspolitikerna tilldrar sig i den allmänna debatten leder enligt vår mening till att utredningen bör utföras i parlamentarisk ordning.

Med de orden ber jag att få yrka bifall till reservationen 7.

Detta ställningstagande, som jag här redogjort för, betyder ingalunda att allt reformarbete skall avstanna under den tid utredningen pågår. De flesta av de delreformer som KAIK föreslår t. ex. kan säkerligen genomföras utan tidsutdräkt, om den ökning av anslagen som i så fall är nödvändig kommer till stånd.

Det är också enligt vår mening angeläget att den pågående ökningen av den handläggande personalen inom frivården sker i snabbare takt än vad Kungl. Maj:t föreslår. Vi föreslår därför en uppräknig av anslaget till frivården med ytterligare 1,3 miljoner kronor avseende 22 skyddsassistenttjänster och 12 biträdestjänster. Satsningen på frivården går enligt vår mening alldeles för sakta, och här måste vi bygga ut i snabbare takt.

Den icke-institutionella vården har otillräckliga resurser. Skall de goda resultat som vi eftersträvar kunna nås, är det nödvändigt att de människor det gäller får sådant bistånd att de kan anpassa sig till en tillvaro i frihet. Ett flertal undersökningar och forskningsresultat pekar på att öppen vård, frivård, i många fall har väsentliga fördelar framför den slutna vården. I avvaktan på en utredning som kan anvisa alternativa vårdformer bör åtminstone resursförstärkning sättas in på frivårdens område för att därmed möjliggöra en successiv överflyttning från den slutna till den öppna vården.

Till sist, herr talman, vill jag framhålla vikten och värdet av att de religiösa och ideella organisationernas ansvarstagande för människovården tas till vara på ett så gott sätt som möjligt även när det gäller kriminalvård i frihet. Ett samarbete mellan dessa organisationer och de rättsvårdande myndigheterna t. ex. på det sätt som skisseras i motionen 639 skulle säkerligen ge samhället i dess helhet en god utdelning för relativt små ekonomiska insatser. Jag förordar därför att den föreslagna utredningen kommer till stånd.

I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan utom på de punkter där reservationer med mitt namn förekommer.

Herr DOCKERED (c):

Herr talman! Vi har återigen fått finna oss i att svar på interpellationer hackar sönder debatten. Jag skall försöka att fatta mig mycket kort.

Jag kan i väsentliga delar instämma i det stora och brett upplagda anförande som herr Westberg i Ljusdal höll. Vad beträffar punkten 24 har vi genom motioner aktualiserat en utredning rörande kriminalvårdens framtida utformning. Vi tror att det är nödvändigt att vi får ett samlande grepp därvidlag. Vi är inte alldeles övertygade om att den nuvarande anstaltsvården är den absolut riktiga i dagens läge. Anstaltsinternerna har kunnat påvisa att de anstaltsanpassas på ett sådant sätt att de förlorar sitt självförtroende. För att en återanpassning till samhället skall kunna ske är det nödvändigt att de återfår sitt självförtroende.

Herr Westberg talade om förhållandena i Finland som vi hade tillfälle att studera. Vi fick nog intrycket att en hel del av vad som tillämpats i Finland med framgång skulle kunna prövas även här. Detta gäller särskilt i fråga om frivården. Den intagne får i Finland inte bara betala för sin inackordering. Han får lön enligt avtal, men han får betala skatt på vad

han tjänar. I den mån han kan försörjer han sin familj. Han får eget ansvar och kan röra sig tämligen fritt inom de gränser som erbjuds. Men överträder han dessa blir reaktionen tämligen kraftig.

Jag tror att detta kan bidra till att återföra vederbörande till att känna ansvar för sig själv. Vi har en rad anstalter, där man försöker isolera den intagne brottslingen och via undervisning få honom återanpassad. Plötsligt står han utanför murarna, men då har han förlorat kontakten med det samhälle, till vilket han skall anpassas. Därför ha vi anslutit oss till tanken på en utredning av hela detta område. Trögheten i samhället gör att det är svårt att få till stånd former för en återanpassning av de intagna och därför behövs ett samlat grepp med en utredning över hela detta vida fält.

Beträffande frivården har vi o vår partimotion använt de ekonomiska resurser som där är angivna till att bygga ut en vårdinrättning för narkotikamissbrukare här i Stockholm. Det är ett angeläget behov som vi på detta sätt försöker tillfredsställa.

Beträffande reservationen 8 under punkten 26 återfinnes inte några ledamöter från centerpartiet därför att vi anser att ni inte föreslagit medel att tillgodose de åtgärder som där föreslås. Därtill kommer att den utredning vi begär även skall uppmärksamma problemet om det inte går att överföra medel från anstaltsvården till frivården. På så sätt kanske man bättre utnyttjar de resurser som står till förfogande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 7 och 9.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! "Man arbetar som i ett stort mörker och under tiden förlorar man tid och pengar." Dessa ord är inte mina från början utan härstammar från en skyddskonsulent som på detta mycket pessimistiska och nedslående sätt karakteriserade sitt arbete. Och den här skyddskonsulenten är ingalunda ensam om att se dystert på situationen inom kriminalvården. Den som t. ex. studerar kriminalvårdsstyrelsens petita ordentligt kan inte annat än konstatera att man inom verket ser ytterst allvarligt på situationen. "Pengarna räcker inte till och vi vet inte hur vi skall handla för att uppnå bästa effekt med de medel vi har", är ett slags generellt svar man får när man diskuterar kriminalvårdens situation med ansvariga tjänstemän. Ambitionerna och målsättningarna kan vara aldrig så högt uppskrivade, men resurserna räcker inte till.

Att det är ont om pengar är förvisso inget unikt för kriminalvården. Vad man kan säga är att kriminalvården fått en relativt sett blygsam höjning i årets statsverksproposition och att detta också har resulterat i ökade krav från oppositionen och främst från moderata samlingspartiets sida. Vi har velat prioritera detta område högt, och jag skall försöka motivera varför.

Det grundläggande problemet när vi diskuterar kriminalvården är att vi vet så relativt litet om vilken effekt respektive behandlingsform har. Vi pratar i dagligt tal om kriminalvård och inbillar oss att det samhället står för verkligen resulterar i vård, dvs. rehabilitering eller återanpassning till samhället. Tittar man närmare efter konstaterar man att de allra flesta straffade – alltså personer som på ett eller annat sätt kommit i kontakt

med kriminalvården – är återfallsförbrytare eller blir återfallsförbrytare. Undersökningar i enskilda distrikt visar en återfallsfrekvens på mellan 85 och 90 procent, och detta kan knappast anses vara ett positivt betyg åt våra s. k. vårdformer. Återfallsfrekvensen är störst för dem som varit intagna på anstalt – något lägre för dem som vårdats i frihet. Därav kan man inte dra alltför långtgående slutsatser – klientelet är delvis annorlunda sammansatt. Under senare år har dock klientelet inom frivården ökat kraftigt och blivit alltmer svårbehandlat, och detta tyder på att frivården är klart överlägsen anstaltsbehandlingen vad avser återanpassningen.

I det sammanhanget vill jag understryka vikten av att vi snarast skaffar oss underlag för en utredning av olika behandlingsformer. I dag vet vi alltför litet om effekterna av respektive behandlingsform, och detta innebär att vi just famlar i mörker och inte med bestämdhet vet hur vi skall organisera framtidens kriminalvårdspolitik.

Det är inte min avsikt att närmare gå in på anstaltsbehandlingen eftersom förslag till ny behandlingslag väntas inom kort. Jag vill bara ta upp en sak i sammanhanget, och det gäller den s. k. allmänpreventionen. Från moderata samlingspartiets sida har vi i år liksom tidigare år krävt en forskning rörande allmänpreventionens betydelse. Vi menar att sambandet mellan stränga straff i form av anstaltsvistelse och den avskräckande effekt som straffet har inte på något sätt är entydigt. Tvärtom torde straffets avskräckande effekt för en hel del brottstyper vara relativt liten medan däremot den s. k. upptäcktsrisken är betydligt mera relevant när det gäller att avhålla folk från brottslighet.

Huvudargumentet för de strängare straffen är allmänpreventionen. När vi vet vilken relativt dålig återanpassningseffekt fängelsestraffet har borde det vara en primär uppgift att söka finna underlag för en bedömning vilken relevans allmänpreventionen har i olika sammanhang. Självfallet måste vi alltid ha kvar stränga straff i form av internering för element som upplevs som farliga för sin omgivning, men vi skulle kanske kunna finna andra och bättre vårdformer för mindre belastade individer som i dag i många fall bryts ned ytterligare på anstalterna. Jag finner det märkligt att inte flera i utskottet har velat gå på denna linje. Det borde ligga i allas vårt intresse att söka klarlägga allmänpreventionens betydelse, allra helst som den utgör en utav grundvalarna i sanktionssystemet, och vi vet väldigt litet om dess betydelse. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen nr 10.

I detta sammanhang vill jag också instämma i vad som står i reservation nr 7 och som herr Dockered och herr Westberg i Ljusdal varit inne på, nämligen ett krav om utredning rörande kriminalvårdens utformning. En sådan utredning utgör det självklara komplementet till en undersökning om allmänpreventionens betydelse och är över huvud taget motiverad mot bakgrund av den oroande höga återfallsfrekvensen inom kriminalvården.

Låt mig så, herr talman, komma in på de speciella problem som råder inom frivården. Det var speciellt arbetet inom den sektorn som talet om ett stort mörker där man förlorar tid och pengar gällde. Frivården har successivt byggts ut under de senaste åren, men samtidigt har antalet som

vårdas inom frivården vuxit mycket snabbt. Frivården ansvarar i dag för ca 23 000 personer, och man räknar med en nära 10-procentig ökning per år tack vare den ökade användningen av villkorlig dom och villkorlig frigivning. Klientelet har också successivt blivit allt svårare att behandla, och speciellt problematiskt upplevs det ständigt stigande antalet narkotikamissbrukare bland klientelet.

Redan 1956 års eftervårdsutredning föreslog väsentliga förstärkningar av frivården. Bl. a. fastslogs normen att varje skyddsassistent respektive skyddskonulent ej skulle ha större s. k. "case-load" än 100 klienter, men ännu i dag ligger genomsnittet på över 130 klienter per handläggande tjänsteman. Eftervårdsutredningen föreslog också att frivårdsorganisationen i större utsträckning skulle ta hand om personundersökningarna, men inte heller detta mål har kunnat uppfyllas på grund av att tillräcklig personal ej anvisats.

År 1969 tillsatte justitiedepartementet en enmansutredare – byråchefen Fornander – med uppgift att verkställa en utredning om skyddskonulentorganisationen. Fornander kom fram till att om normen en handläggare per 100 ärenden skulle uppnås krävdes en omedelbar förstärkning om ytterligare 83 konsulenter och assistenter. Vidare föreslogs en delning av sex distrikt samt en förstärkning med knappt 70 skrivbiträden. Fornander kom inte in på de speciella storstadsproblemen utan nöjde sig där med en skiss om huvuddragen i organisationen i dessa områden.

Mot bakgrund av Fornanders utredning – som blev färdig i somras – inkom kriminalvårdsverket med en kompletterande anslagsansökan. Mycket litet av denna ansökan om ens något har resulterat i förslag från departementschefens sida. Jag beklagar i detta sammanhang att herr Geijer nu har avlägsnat sig ifrån debatten. Det verkar närmast som om ingen i departementet har reagerat på Fornanders utredning, trots att den tillsattes på initiativ från departementet.

Klientelutvecklingen inom frivården utgör ett stort problem. I och med att frivården får ta hand om ett allt svårare klientel blir belastningen ofta enorm på de enskilda distrikten. Lagen ger numera möjlighet att döma även sinnessjuka och sinnesslöa individer till skyddstillsyn. I stället för att överlämna dessa människor – om de begår brott – till sluten eller öppen psykiatrisk vård eller till omsorgsstyrelsen för psykiskt efterblivna konstaterar många domstolar att det är ingen mening med en sådan behandling. Frivården får ansvaret, och det åligger sedan skyddskonulenterna att se till vad som händer med vederbörande. Att sedan frivården knappast har några resurser att ta hand om psykiskt störda, gravt alkoholskadade respektive narkotikaskadade personer, det bryr sig oftast domstolarna inte om, och det kanske är naturligt. Övriga sociala myndigheter saknar möjligheter att behandla vederbörande, och det blir frivården som får agera hjälpgumma i dessa många gånger svåra fall.

Hela denna utveckling med bristande personella resurser och ett alltmer svårbehandlat klientel måste ovillkorligen ställa krav på en ökad satsning på frivården. Frivården innebär en bättre chans till återanpassning än behandlingen inom flertalet anstalter och kommer med tillräckliga resurser att vara den kriminalvårdsform som i framtiden verkligen

kan göra skäl för epitetet vård. Vården och återanpassningen kommer dock inte att ge några resultat, om inte organisationen förstärks, och det är detta som har varit avgörande för vårt krav på en uppräkningsav årets anslag.

Jag vill i detta sammanhang peka på problemen i storstadsområdena och då framför allt i Stockholm. I Storstockholmsområdet finns det mest svårbehandlade klientelet och framför allt är andelen narkomaner stor. Det är därför utomordentligt glädjande att vi i dag har ett enigt utskott bakom kravet i vår partimotion om inrättandet av en speciell behandlingscentral för frivårdsklientelet inom Storstockholm. Vid besöket i justitietsutskottet för en tid sedan utgjorde denna behandlingscentral önskemålet nummer 1 på generaldirektör Martinssons önskelista utöver vad som finns med i statsverkspropositionen, och att utskottet nu går på den linjen får väl ses som ett utslag av den – som jag uppfattar det – stora känsla för de här problemen som finns bland samtliga utskottets ledamöter.

Från moderata samlingspartiets och folkpartiets sida har vi dessutom velat vidta en ytterligare förstärkning av handläggningspersonalen bl. a. mot bakgrund av den Fornanderska utredningen. Vi föreslår inrättandet av ytterligare 22 skyddsassistenter och 12 biträdestjänster.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 8.

Herr talman! När vi talar om frivårdens organisation gäller detta inte bara frågan om antalet handläggare. En annan viktig fråga rör hela övervakarorganisationen. Övervakaruppdragen blir för var dag alltmera väsentliga. Övervakaren måste få en sådan utbildning att han eller hon verkligen kan bli ett stöd till den övervakade. Begreppet övervakare är måhända inte det bästa ordvalet, något som också herr Börjesson i Falköping och justitieministern varit inne på. Vad det är fråga om är ju i själva verket en kontaktman som kan ge råd och stöd i besvärliga situationer. Det är angeläget att försöka förmå flera människor i vårt land att ta på sig dessa uppdrag. Rekryteringen till övervakaruppdragen är i dag allt annat än problemfri, och det är därför ett positivt förslag som förs fram i motionen 639 till årets riksdag. De ideella och religiösa organisationerna kan säkert förmås till vidgade insatser på detta område, och det är därför angeläget att skyndsamt utreda frågan om hur dessa organisationer skall kunna delta mera aktivt. Jag vill alltså yrka bifall även till reservationen 9.

En annan viktig fråga utgör de allmänna arbetsvillkor som råder inom frivården, dvs. lokaltillgången, möjligheterna till oförutsedda utgifter etc. I dag är flertalet skyddskonsulentexpeditioner inhysta i dåliga lokaler – ofta i hus av rivningskaraktär. Jämför man med andra offentliga institutioners lokaler är skillnaden markant. Arbetsförmedlingarna t. ex. har mestadels tillgång till sobra miljöer, och det är i och för sig positivt, medan frivårdsklientelet är hänvisat till klart undermåliga lokaler när det skall besöka skyddskonsulenterna. Det torde utan tvekan vara extra känsligt för just dessa människor att bli emottagna i lokaler som av de flesta betraktas som tvivelaktiga. Känslan att tillhöra de lägsta i samhället måste förstärkas av en sådan ordning. Det bör alltså bli en primär uppgift för byggnadsstyrelsen att snarast se över frivårdens lokalbehov och

situation.

Herr talman! Vi har under senare tid fått uppleva en period då brottsligheten ständigt har ökat. Alla är vi uppenbart bekymrade över utvecklingen även om partierna prioriterar frågan olika hårt. Från det parti som jag representerar anser vi att det är ett grundläggande krav att de enskilda människorna skall kunna känna trygghet till liv och egendom. Men det är också ett grundläggande krav att samhället skall organisera brottsbekämpningen så att de som straffats verkligen får hjälp till återanpassning. Det hjälper ju föga att efterspana, gripa och döma folk om man sedan inte kan ge dem en behandling som så långt det är möjligt leder in vederbörande på en icke-kriminell utvecklingslinje. Vi kan icke tala om vård när över tre fjärdedelar av de straffade begår nya och åter nya brott.

Man kan inte annat än karakterisera den hittillsvarande kriminalvården som ett misslyckande. Skulden för detta får vi alla ta på oss. Politikerna har inte i tillräcklig utsträckning omprövat gängse behandlingsformer. Resurserna till frivården har varit klart otillräckliga. Staten och kommunerna har inte – som borde vara en självklarhet – gått i bräschen när det gäller att hjälpa tidigare straffade att erhålla ett arbete. Behandlingen inom våra anstalter har ofta brutit ned i stället för att bygga upp.

Det är som jag ser det nödvändigt med en ny syn på dessa frågor. Vi måste inse att det är vår plikt att hjälpa och vägleda dem som kommit på sned. Vi måste inse att graden av återanpassning är den enda relevanta måttstocken på lång sikt på hur kriminalvården har lyckats.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag ber att få instämma i vad herr Dockered sade i det första avsnittet av sitt tal, där han uttryckte sin glädje över att utskottets ledamöter har kommit till tals. Jag har under denna långa debatt ibland befunnit mig i samma sinnesstämning som jag gjorde under min tid som journalist, när jag tillsammans med typografer, sättare, klichémakare och fotografer hade planerat en logisk framställning av en sida och där sedan ombrytar-Nisse var i farten. Tvärsöver inläggen av partiledare och interpellanter ber jag att få vända mig ett ögonblick till herr Ernulf, som framförde en tankegång som inte blev motsagd av vederbörande statsråd, den nämligen att vi borde göra en ekonomisk beräkning av vad kriminaliteten kostar det här landet.

För ungefär en månad sedan tog FN för första gången upp ämnet kriminalitet och samhällsförändring. Det skedde i ECOSOC:s kommission för social utveckling. Ärendet vandrar sedan vidare till ECOSOC:s församling och kommer upp vid generalförsamlingens nästa session. Kommissionen tog mycket bestämt avstånd från att man på något sätt skall anlägga ekonomiska betraktelsesätt på hithörande problem. Det gick så långt att generalsekreteraren i FN:s ekonomiska utskott, de Seynes, steg upp och talade om att man i USA – ett land som, herr Bohman, sannerligen inte någonsin har haft en socialdemokratisk regering – har en

kriminalitet av sådan storleksordning att den, värderad i pengar, varje år skulle räcka till tio stycken Apolloprojekt. Samtidigt varnade han mycket starkt för att göra en sådan beräkning. I de rekommendationer och de slutsatser som kommissionen kom fram till tog vi också mycket bestämt avstånd från sådana tankegångar. De svenska delegater som så småningom kommer till FN:s generalförsamling kommer alltså att möta en helt annan inställning än den herr Ernulf gav uttryck åt här i dag.

Jag är väl medveten om att det är de svenska förhållandena vi debatterar, men jag skall ytterligare en stund mycket kort uppehålla mig vid överläggningarna i FN-huset i New York, eftersom det av inläggen från mina utskottskamrater klart framgår att de inte riktigt har gjort reda för sig vilken allmän målsättning vår kriminalvård har.

Internationellt skiljer man på kriminalvård och någonting som har den franska beteckningen *défense sociale*, samhällsförsvår, dvs. samhällets allmänna åtgärder för att förhindra brott. Men vår svenska kriminalvård, liksom all kriminalvård, har en enda målsättning, och det är att förmå dem som har lagförts att avhålla sig från att begå nya brott. Kriminalvården kommer in i en människas liv först då hon redan begått en lagstridig handling och ställs inför domstol för den. Då blir målsättningen en helt annan än den är för den kommunala socialvården, där man i varje fall i lagstiftning lägger tyngdpunkten på den förebyggande verksamheten. Detta utesluter självfallet inte att man gör som vi gör i dag: har ett intimt samarbete mellan kriminalvårdens olika befattningshavare och organ och de sociala instanserna såsom nykterhetsnämnder, bostadsförmedlingar och socialbyråer. Men målsättningen är – man kan kanske säga dess värre – verkligen den som jag nyss har talat om. Därför tycker jag, när jag nu framför utskottsmajoritetens syn på föreliggande betänkande från justitiekottet, att vi verkligen bör ha klart för oss vad departementet och myndigheterna planerar, inte för att förändra själva målsättningen för kriminalvården utan för att söka metoder som gör det lättare att uppnå den begränsade målsättning som kriminalvården har.

Vi har i de reservationer som föreligger och i de anföranden av utskottsledamöter som vi tidigare har hört här i dag mött kravet på en parlamentarisk utredning om kriminalvården och kriminalvårdens målsättningar. Det är krav som har framkommit tidigare under riksdagsbehandlingen under tvåkammerssystemets tid; det är krav som vi inom majoriteten i utskottet säger att vi inte tror tiden ännu är mogen för, vare sig om kriminalvårdens målsättningar eller om allmänpreventionen – och där kan jag rent parentetiskt med glädje konstatera den glidning, som herr Wijkman gav uttryck för från moderaternas sida när det gällde allmänpreventionens stora betydelse.

Vi har tidigare – jag skall inte upprepa detta – talat om denna långa rad av utredningar som är på gång och som snart kommer att framlägga sina resultat. Jag har både i utskottet och i remissdebatten pekat på hur snabbt utvecklingen går. När KAIK:s betänkande läggs fram har det i mycket blivit föregripet av själva utvecklingen, bl. a. Österåkersförhandlingarna, men betänkandet kommer ändå att innehålla mycket som man kan bygga vidare på. Vi har även andra utredningar, t. ex. organisationsutredningen, och tillsynsutredningen har fått direktiv som

gör det möjligt att se över utbildningen av vårdpersonalen. Där vill jag också bestämt stryka under vad generaldirektör Martinsson sade till utskottet, när vi talade med honom, nämligen att det numera finns goda möjligheter och de utnyttjas för den vårdpersonal som kriminalvården har till sitt förfogande.

Allt detta har gjort att vi tycker att man först bör avvakta utredningar innan man tillstyrker en övergripande utredning. Vi tror inom utskotts-majoriteten att den försöksverksamhet i Sundsvallsdistriktet, som kommittén för kriminologisk behandlingsforskning bedriver, om fyra à fem år – man skall framlägga det första delresultatet den 1 juli 1975 – verkligen kommer att ge oss nya synpunkter på vår kriminologiska målsättning och våra möjligheter att utveckla nya metoder i försöken att få till stånd förändringar i det nuvarande systemet. Det rör sig om en intensivundersökning, och man säger från kommitténs sida att behandlingsforskningen har varit eftersatt. De resultat som har framkommit har inte heller varit entydiga. Det är samma slutsatser som andra forskningsinstitutioner runt om i världen har kommit fram till. Där kan man kanske speciellt peka på FN:s eget kriminologiska forskningsinstitut i Rom, som står till tjänst för alla medlemsländers forskning på hithörande områden med erfarenheter och rön och som åtar sig uppdrag.

Det finns alltså inga entydiga resultat någonstans, och det är naturligtvis svårare att få fram något entydigt resultat, eftersom kriminaliteten inte är någon fristående företeelse utan vanligen är sammankopplad med andra symtom såsom alkoholism, narkomani och psykiska störningar, som ofta är miljöbetingade. Då måste man alltså både ta till sociala hjälpåtgärder och psykiatriskt-psykologiska hjälpmedel.

En ledande tankegång då vi beslutade om brottsbalken var ju att kriminalvård i frihet skulle komma till användning i betydligt större omfattning än tidigare. Det statistiska material som vi har i dag visar klart att domstolarna redan från brottsbalkens ikraftträdande utnyttjade lagens möjligheter att döma till icke frihetsberövande påföljder. Men vid valet av påföljd måste domstolarna ta hänsyn till eftervårdsorganisationens möjligheter att förverkliga kriminalvårdens målsättning. Otillräckliga resurser minskar möjligheterna att bedriva ändamålsenlig kriminalvård i frihet. Det är *en sanning*.

En annan sanning som man från experthåll ofta för fram såsom allmängiltig är att en allmän resursförstärkning av hela frivården inte bara är kostsam utan av andra skäl kan visa sig vara mindre ändamålsenlig. Samtidigt som en ökning av resurserna över hela linjen lätt leder till osäkerhet om hur en sådan ökning bör utnyttjas uppstår också frågan om vilken metodik som bör införas i frivården.

Det experiment som började förberedas redan i fjol i Sundsvall har till syfte att ange en lämplig väg inom den framtida kriminalvården. Detta experiment skall följas noggrant av vetenskaplig expertis. Man skall successivt bygga ut frivården, och särskilda insatser skall göras för att underlätta en framtida bedömning av frivårdens ändamålsenliga dimensionering och lämpliga utformning. Det blir en begränsad försöksverksamhet på ett tämligen stort område med en intensiv behandling av klientelet

genom en betydande personell upprustning och genom att ett integrerat system av skilda stödåtgärder sätts in. Frigångshem, frivårdshotell och socialmedicinsk klinik ställs till förfogande för arbetet inom distriktet.

Det förefaller oss inom utskottet som står för majoritetsbetänkandet att man när denna utredning förefinns, när man har dragit nytta av alla andra utredningar som är föremål för remiss eller så snart väntas möjligen vet något mer om vad man vill skriva in i direktiven för en övergripande utredning – måhända med parlamentariskt inslag – och vad vi vill uppnå med den framtida kriminalvården. Jag ber på dessa grunder, herr talman, att få yrka avslag på de reservationer som tar upp hithörande tankar både när det gäller allmänpreventionen och när det gäller en övergripande översyn av kriminalvårdspolitiken med parlamentariskt inslag.

För övrigt kan jag nöja mig med att mycket kort peka på en del av de synpunkter som tidigare har förts fram i den interpellation beträffande övervakarsystemet som föregrep diskussionen om hithörande avsnitt av justitieukskottets betänkande. Men jag tror det är ganska nödvändigt att de reservanter som tar upp frågan om övervakarna och vill ha en specialdestinering till vissa organisationer med religiöst inslag har klart för sig att organisationsutredningen, vars förslag nu remissbehandlas, föreslår en annan infördelning av skyddsombudsdistrikten. Men till det kommer – och det tycker jag bör komma in i kammarens protokoll – att i Sundsvallsexperimentet säger man att övervakaren har en negativ uppgift, att han är myndighetsrepresentant. Men han har en lång rad mycket positiva uppgifter också. Han är sambandsperson mellan klient och myndighet. Han är rådgivare i praktiska och personliga angelägenheter. Han har en mogen social modellpåverkaridentifikation och är också, eller bör vara, behandlarterapeut. Vi vet att alla de kraven ingalunda kan uppfyllas av alla, även om många av övervakarna ambitiöst går in för utbildning.

I Sundsvallsdistriktet har man emellertid för avsikt att låta övervakarna slippa en hel del av de här uppgifterna, som i dag känns betungande, bl. a. kontrollfunktionen, den ovillkorliga rapporteringen och indrivningen av skadestånd. Därför kan kanske övervakningsuppgifterna komma att bli delvis helt annorlunda än de är i dag och än vad de framstått som när vi tidigare har diskuterat dem. Då kan det kanske också bli anledning att diskutera ett eventuellt annat namn på kontaktpersonerna. I varje fall har just nu socialutredningen namnfrågan under övervägande.

Med andra ord kommer man i Sundsvallsförsöket att ha en helt annan modell för kriminalvården. Därför förefaller det oss inom utskottsmajoriteten att vi verkligen bör avvakta vad man kommer fram till där, sedan experter och vetenskapare har följt försöket och sedan man har mätt resultatet på de två andra kontrollorterna. Jag anser därför att det icke finns något som helst skäl för att i dag kräva en omedelbar parlamentarisk utredning kring dessa frågor.

För övrigt önskar jag, herr talman, inte förlänga debatten på denna punkt. Jag ber att få yrka bifall till justitieukskottets hemställan under punkten 24 i förevarande betänkande.

Onsdagen den
28 april 1971

*Kriminalvårds-
styrelsen*

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson tycks mena att vi reserverar inte har gjort målsättningen för kriminalvården klar för oss. Ändå har jag här ifrån talarstolen återgett vad utskottsmajoriteten anser vara målsättningen: återanpassning i samhället. Jag delar uppfattningen att rättssäkerhetskravet också måste tillmätas all vikt och att samhällsförsvaret finns med i bilden. Det är vi eniga om; jag tror inte att det är någon skillnad mellan oss när det gäller målsättningen.

Sedan hänvisar fröken Mattson till pågående utredningar och menar att vi skall vänta på resultatet av dem. Ja, vi vet att det pågår utredningar på olika håll som sysslar med delar av detta stora problemkomplex, men för vår del tror vi att tiden är inne att ta ett samlande grepp över hela fältet. Jag tycker att det är angeläget att konstatera att också utskottsmajoriteten vid utskottsbehandlingen klart sade ifrån att tidpunkten närmar sig för igångsättande av en större utredning. Det skulle alltså vara delade meningar bara i fråga om tidpunkten. Att den här utredningen behövs tycks vi vara eniga om; jag vill slå fast det.

Samtidigt vet vi att det är ett oerhört svårt område att arbeta med. Det kräver mycket tid och arbete att tränga in på olika delar av detta stora fält. Men det är angeläget att det här arbetet får börja i tid, så att vi så snart som möjligt ändå får fram klara riktlinjer, slår fast målsättningen, kommer överens om vägarna till målet och de resurser som behövs och på det sättet får ett mer samlat grepp.

Sedan tycker jag också att det är angeläget att vi tar vara på alla goda krafter som kan stå till förfogande när det gäller frivården. Jag har därför menat att det är riktigt att följa vad vi föreslår i fråga om att ta vara på vad som finns att tillgå i detta avseende i religiösa och ideella organisationer.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson tror inte att vi riktigt känner motiven bakom den kriminalvård som vi i dag har. Ändå tycker jag att herr Dockered, herr Westberg i Ljusdal och jag själv uppehöll oss ganska utförligt vid just kriminalvårdens målsättningar, och jag trodde att vi efter de diskussioner vi haft i utskottet var rörande överens om de övergripande målsättningarna. Mycket utförligt tog jag upp återanpassningsfrågan och i det sammanhanget den höga återfallsfrekvensen i dag inom de olika vårdformerna. Jag tog också upp skyddet för tredje man mot s. k. farliga element osv.

Fröken Mattson gick sedan över till att diskutera internationella erfarenheter och internationellt samarbete, och det är naturligtvis mycket bra. Det har varit mycket intressant att ta del av fröken Mattsons redogörelse från exempelvis arbetet i FN. Vi får hoppas att det internationella samarbetet ger oss här i Sverige en del och att vi även skall kunna tillföra övriga länder en del vetande och erfarenheter. Men det får ju inte innebära att vi här sitter och så att säga spärrar utvecklingen i vårt eget land, att vi avvaktar internationella erfarenheter.

Mot en parlamentarisk utredning anför fröken Mattson bl. a. att forskningsresultat saknas och att vi måste avvakta en hel del som nu är på

gång på olika områden. Jag kan i stort sett instämma i vad herr Westberg sade. Återfallen är nu mellan 80 och 90 procent. Vi vet inte exakt hur stor denna procentsats är därför att det inte har gjorts någon undersökning över hela landet. Av olika rapporter vet vi att klientelet i frivården blir alltmer svårbehandlat. Vi känner väl till den starka pessimism som finns hos olika tjänstemän inom skyddskonsulent- och skyddsassistentorganisationen. Det är inte bara skyddskonsulenten Svegländ, som herr Börjesson citerade, som har uttalat sig negativt. Även tjänstemän i central ställning på kriminalvårdsstyrelsen har ju varit mycket bekymrade över utvecklingen på grund av de bristande resurserna och på grund av att man, som jag sade i mitt första anförande, famlar i mörker. Om tjänstemännen känner det så, tycker jag att det är vår plikt som politiker att snarast se över situationen och få till stånd en övergripande utredning som tar upp alla dessa frågor. Vi satsar trots allt över 300 miljoner kronor för nästa budgetår på kriminalvården. Det är då också angeläget att vi får effekt för de pengarna.

När det gäller allmänpreventionen uttalar sig fröken Mattson emot denna. Jag vill bara säga att det är just på detta område vi kräver forskningsresultat, eftersom vi vet mycket litet om allmänpreventionens betydelse och effekt för olika typer av brott.

Sedan konstaterar fröken Mattson att det är en glidning hos moderaterna i denna fråga. Jag har inte deltagit i diskussionen tidigare i kammaren i detta ärende, men såvitt jag kan se kvarstår den principiella uppfattningen: Vi vet mycket litet om allmänpreventionens betydelse, och därför krävs det forskningsresultat för att vi skall få fram säkrare bedömningar.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har verkligen inte fört fram tankegången att vi på grund av det internationella samarbetet skall avstå från att försöka förbättra kriminalvården, dess metodik och dess möjligheter att resocialisera människor. Jag har bara fört fram den för majoriteten rätt självklara tankegången, att visst skall vi gradvis förändra lagar, målsättningar och metoder. Men detta kan göras utan att man – det är uppenbart även med hänsyn till vad som sägs i reservationen 7 – stoppar upp verksamheten. För en övergripande utredning måste vi ha resultaten av bl. a. Sundsvalls-experimentet, så att vi får de riktiga direktiven.

Återfallen har tyvärr ökat, men att ökningen är så pass stor beror bl. a. på att vi i så betydande utsträckning avstår från att döma till frihetsstraff. Annars skulle återfallssiffrorna ingalunda bli så höga som de är i dag. Men det är inte den vägen vi vill komma fram.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Förändringar skall göras successivt, säger fröken Mattson, och vi behöver bl. a. avvakta Sundsvallsexperimentet. Men det är ju just ett igångsättningsstadium för detta projekt nu. Och såvitt jag har kunnat följa detta projekt har forskaren kommit in först i efterhand, när man alltså beslutat sig för hur uppläggningsen i detta fall skall se ut. Forskaren har själv i olika debatter konstaterat att det kommer att ta

ganska lång tid att få till stånd en utvärdering som är angelägen just på grund av detta förhållande.

När vi diskuterade de här frågorna i utskottet kunde man få den uppfattningen, att de socialdemokratiska ledamöterna tänkte sig att det var fråga om att skjuta på en utredning något år. Skall man avvakta forskningsresultaten i Sundsvallsexperimentet, så befarar jag att det kommer att röra sig om betydligt mer än ett eller två år – det kommer att ta ganska lång tid. Och jag vidhåller min uppfattning: Det är angeläget redan i dag att få till stånd en övergripande utredning om alla de här problemen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om vi skall vänta till dess att allt forskningsarbete på detta område har avslutats, så får vi nog vänta i det oändliga.

Nu menar fröken Mattson att man måste stoppa upp reformverksamheten, om man tillsätter en sådan här övergripande utredning. Jag kan ingalunda hålla med om det. De detaljförbättringar som föreslås bl. a. av KAIK kan mycket väl genomföras under tiden, om bara nödiga medel ställs till förfogande. Det är ofta fråga om att det ställs ekonomiska resurser till förfogande, och sker det kan vi mycket väl genomföra de här detaljreformerna under tiden som den stora utredningen arbetar.

Jag tror det är nödvändigt att göra så. Vi behöver alltså inte stoppa upp reformarbetet, utan detta kan fortsätta under tiden.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Vpk har när det gäller kriminalvården väckt ett antal motioner – bl. a. motionerna 467, 469, 470 och 471 – där vi ställt förslag om utredning och förändringar exempelvis i den nuvarande frivårdsorganisationen. Vårt förslag här innebär i korthet att kriminalvårdens frivårdsorganisation borde integreras med den kommunala socialförvaltningen när det gäller våra treorstäder. Vår motivering för detta är att kriminalvårdens klienter oftast har sådana komplexa sociala problem som hör hemma inom samtliga vårdområden. Som det nu fungerar tvingas den hjälpsökande in i något som man kan kalla "det sociala gatloppet".

I motionen som gäller assistenternas arbetssituation har vi begärt att en utredning skall se över nuvarande förhållanden.

Assistenterna har en viktig funktion på våra fångvårdsanstalter. De skall hjälpa de intagna med olika problem; inte minst viktigt är detta vid frigivningen av de intagna. De nuvarande arbetsförhållandena för de anställda är sådana att den intagne inte har möjlighet att få sina problem ventilerade av den anledningen att antalet assistenter är alltför litet i förhållande till de intagna. Som exempel kan nämnas att vid Norrtäljeanstalten har varje assistent 70–80 intagna att svara för. Utskottet är medvetet om dessa tjänstemäns besvärliga arbetsförhållanden men säger i sitt utlåtande att assistentbehovet hänger samman med anstaltsbehandlingsens utformning. Då KAIK inom kort väntas framlägga förslag härom vill utskottet inte förorda ytterligare utredning.

Vidare har vi begärt en översyn av de nuvarande övervakningsnäm-

dernas funktion – nämnderna uppfattas i vissa fall som ytterligare en dömande instans – samt en ändring av övervakningstiden vid skyddstillsyn från nuvarande tre till ett år som kortaste tid.

Vi är medvetna om att förslagen i våra motioner på intet sätt är tillräckliga för att få till stånd en genomgripande förändring av vårt nuvarande kriminalvårdssystem, en förändring som måste bygga på principen hjälp och återanpassning. Detta förutsätter helt andra arbetsuppgifter för den anställda personalen men också andra värderingar av de människor som av olika anledningar råkat hamna i den olyckliga situationen att bli föremål för kriminalvårdande åtgärder. De människor som i dag finns på våra fängvårdsanstalter har inte stora möjligheter att påverka sin egen situation. Jag skall inte här gå in på dessa förhållanden närmare; de är alltför väl kända.

Vi har inte i anslutning till våra motioner fogat några reservationer till utskottets betänkande. Anledningen härtill är den utredning som aviserats och som inom kort skall framlägga förslag. I den utredningen ingår också de frågor vi har ställt i våra motioner. Därför har vi accepterat att avvakta utredningens resultat. Men om vi finner att detta inte är i överensstämmelse med vad jag här i korthet har anfört, så kommer vi att på nytt aktualisera våra förslag.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! En tidigare talare sade att det har rått en viss oreda i debatten och att de interpellationssvar som lämnats har verkat splittrande. Mot slutet har det också blivit en viss oreda i talarlistan. Det hade kanske varit lämpligt att utskottsmajoritetens representant fröken Mattson hade tagit till orda efter de två senaste talarna.

Jag skall emellertid med några ord beröra motionen 639, vars positiva innehåll när det gäller eftervården jag tycker att man bör dra nytta av. Jag behöver inte här orda om betydelsen av en effektiv övervakarorganisation. Den saken har understrukits titt och tätt under de senaste timmarna. Av det svar som justitieministern lämnat på herr Börjessons i Falköping interpellation hörde vi också att det finns problem här. Men justitieministern fann ändå att det förekommit en del överdrifter när det gällde de höga siffrorna rörande antalet övervakaruppgifter per övervakare. Vi får hoppas att så är fallet. Men att det behövs en ytterligare förstärkning kan man ändå inte komma ifrån. Vi vet att det råder brist på lämpliga övervakare.

Mot denna bakgrund finner jag mycket positivt i motionen 639, i vilken man begär en skyndsam utredning och förslag rörande en av staten stödd, utökad övervakarverksamhet inom religiösa och övriga ideella organisationer. Jag tror att det i nämnda organisationer finns reserver, som skulle kunna vara till mycket god hjälp för övervakarorganisationen. Utskottsmajoriteten skriver också i betänkandet följande: "Utskottet finner det i hög grad angeläget att frivilliga krafter inom de ifrågasvarande organisationerna engagerar sig i frivårdsverksamheten, vilket redan förekommer i icke obetydlig omfattning till stor båtnad för samhällets

resocialiserande strävanden.” Men sedan håller utskottet inte med om mera i motionens syfte utan är kritisk till förslaget att bygga upp en stor organisation av övervakare. Det tycker jag emellertid är att ta till för starka ord i sammanhanget. Här skall inte byggas upp någon stor organisation. Det sägs tydligt i motionen att det skall förekomma ett samarbete mellan de rättsvårdande myndigheterna och de ideella organisationerna. Det är meningen att de rättsvårdande myndigheterna skall ta kontakt med dessa ideella organisationer och säga: Här har vi ett antal klienter som vi vill ha hjälp till. Organisationerna skall då ge förslag på lämpliga övervakare från organisationerna.

Det sägs också i motionen att övervakarna skall ta kontakt med klienterna redan under den tid då dessa befinner sig på den slutna vårdanstalten, och det tycker jag också är riktigt.

Jag finner mycket positivt i denna motion, nr 639, och i den reservation som är fotad på den, och jag ber härmed att få yrka bifall till densamma.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wijkman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 24 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	162
Nej	–	151
Avstår	–	3

Herr tredje vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Punkten 25

Utskottets hemställan bifölls.

Kungl. Maj:t hade under punkten F 3 (s. 62 och 63) föreslagit riksdagen att till Frivården för budgetåret 1971/72 anvisa ett förslagsanslag av 45 107 000 kronor.

I denna punkt behandlades

motionen 1971:172 av herr Bohman m. fl., vari hemställdts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen till Frivården för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 48 607 000 kronor,

motionen 1971:330 av herr Helen m. fl., vari hemställdts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen under F 3 Frivården utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit anvisade 1 200 000 kronor, avseende tjänster för 20 skyddsassistenter och 10 biträden,

motionen 1971:468 av herr Hedlund m. fl., vari hemställdts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen till Frivården för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 46 107 000 kronor,

motionen 1971:469 av herr Måbrink m. fl.,

motionen 1971:470 av herr Måbrink m. fl.,

motionen 1971:471 av fru Nordlander m. fl.,

motionen 1971:637 av fru Dahl m. fl.,

motionen 1971:639 av herr Hedin m. fl., vari hemställdts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag till höstriksdagen om former för en av staten stödd utökad övervakarverksamhet inom de religiösa och i övrigt ideella organisationerna,

motionen 1971:643 av fru Jonäng m. fl., vari framställdts yrkande rörande medel till behandlingen av drogmissbrukare – avseende anslagen under F 1, F 2 och F 3.

Utskottet hemställde att riksdagen

1. gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om inrättandet av en behandlingscentral för frivårdsklientelet i Stockholmsområdet,

2. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1971:172, 1971:330, 1971:468 och 1971:643, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Frivården för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 46 721 000 kronor,

3. skulle avslå motionen 1971:469,

4. skulle avslå motionen 1971:470,

5. skulle avslå motionen 1971:471,

6. skulle avslå motionen 1971:637,

7. skulle avslå motionen 1971:639.

Reservationer hade avgivits

8. beträffande *medelsberäkningen* av fru Kristensson (m) samt herrar Westberg i Ljusdal (fp), Schött (m) och Petersson i Röstånga (fp), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1971:172, 1971:330, 1971:468 och 1971:643, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Frivården för budgetåret 1971/72 anvisade ett förslagsanslag av 48 021 000 kronor,

9. beträffande *övervakarverksamhet inom ideella organisationer* av fru

Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Schött (m), Polstam (c) och Petersson i Röstänga (fp), vilka ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:639 hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag till höstriksdagen om former för en av staten stödd utökad övervakarverksamhet inom de religiösa och i övrigt ideella organisationerna.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 8 och 9.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 26 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	208
Nej	—	103
Avstår	—	3

Mom. 3-6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Westberg i Ljusdal begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 26 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Westberg i Ljusdal begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 164
Nej - 149
Avstår - 3

Punkterna 27-30

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 31

Kriminologisk forskning

Kungl. Maj:t hade under punkten F 8 (s. 65) föreslagit riksdagen att till Kriminologisk forskning för budgetåret 1971/72 anvisa ett reservationsanslag av 440 000 kronor.

I motionen 1971:172 av herr Bohman m. fl. yrkades, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att kriminologisk forskning rörande allmänpreventionens betydelse snarast igångsattes och att erforderliga resurser härför ställdes till förfogande.

Utskottet hemställde att riksdagen

1. till Kriminologisk forskning för budgetåret 1971/72 anvisade ett reservationsanslag av 440 000 kronor,
2. skulle avslå motionen 1971:172 såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits

10. beträffande *forskning angående allmänpreventionens betydelse* av fru Kristensson och herr Schött (båda m), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:172 såvitt nu var i fråga gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om forskning rörande allmänpreventionens betydelse.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 10.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

Tillsättandet av en kriminalpolitisk beredning m. m.

reservationen nr 10 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 31 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	269
Nej	–	36
Avstår	–	8

Punkterna 32–36

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna 37 och 38

Lades till handlingarna.

§ 7 Tillsättandet av en kriminalpolitisk beredning m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner angående tillsättandet av en kriminalpolitisk beredning m. m.

I motionen 1971:330 av herr Helén m. fl. yrkades – i de delar, punkterna 9 a) och 9 b), som behandlades i detta betänkande – att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om översyn av dels straffsakterna i brottsbalken och centrala specialstraffrättsliga författningar, dels de särskilda brotten i brottsbalken i syfte att ersätta den straffrättsliga påföljden för vissa smärre förseelser av engångskaraktär med reaktioner av annan art.

I motionen 1971:641 av herrar Hernelius och Winberg hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättande av en kriminalpolitisk beredning med uppdrag att göra en sammanfattande systematisk översyn på kriminallagstiftningens område.

I motionen 1971:647 av herr Oskarson m. fl. yrkades att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning – kriminalpolitisk kommitté med parlamentarisk medverkan – med uppgift att följa den kriminalpolitiska utvecklingen och att efter hand framlägga förslag, ägnade att förebygga och beivra den allvarliga brottsutvecklingen samt förbättra och effektivisera rättsvärderna.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå motionerna
1971:330, såvitt nu var i fråga,
1971:641 samt
1971:647.

Reservation hade avgivits av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Schött (m), Polstam (c) och Henmark (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:330, såvitt nu var i fråga, 1971:641 samt 1971:647 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde tillsättandet av en kriminalpolitisk kommitté för att effektivisera rättsvården.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Mot bakgrund av att de frågor som tas upp i justitieutskottets betänkande nr 6 i stort sett redan har behandlats under den tidigare debatten om kriminalvårdsfrågorna i justitieutskottets betänkande nr 5 vill jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen av fru Kristensson m. fl.

Herr DOCKERED (c).

Herr talman! I likhet med herr Wijkman kan jag nöja mig med att yrka bifall till denna reservation. Utförliga motiveringar har givits tidigare under debatten, och jag anser det helt onödigt att upprepa dem.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Under sådana förhållanden skall även jag begränsa mig till att yrka bifall till reservationen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag är nog ense med de ärade reservanterna om att den debatt som har varit i dag, då vi formellt har diskuterat det föregående betänkandet punktvis men i själva verket stundtals har haft en mycket övergripande debatt, också har inkluderat stora delar av den fråga som vi nu har till avgörande. Jag tycker knappast att det är så mycket att tillägga.

Jag vill hänvisa till vad justitieutskottet har anfört i sitt betänkande nr 6 och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Kristensson m fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wijkman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,

Onsdagen den
28 april 1971

*Reglerna för tråd-
och länköverföring
av radio- och TV-
program*

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wijkman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	162
Nej	–	150
Avstår	–	5

§ 8 Föredrogs civilutskottets betänkande nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels angående omorganisation av lantmäteri-verksamheten m. m. (1971:57), dels med förslag till lag om kommunal fastighetsbildningsmyndighet och fastighetsregistermyndighet (1971:58), jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Reglerna för tråd- och länköverföring av radio- och TV-program

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 29 i anledning av motion angående liberalisering av radiolagens regler för tråd- och länköverföring av radio- och TV-program.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:289 av herrar Ahlmark och Wikström, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag under år 1971 till liberalisering av gällande regler för tråd- och länköverföring av radio- och TV-program.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:289.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander och Ahlmark (båda fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:289 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag under höstriksdagen 1971 till liberalisering av gällande regler för tråd- och länköverföring av radio- och TV-program.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! För ett år sedan, i april 1970, hölls en serie gudstjänster i Dortmund i Västtyskland. Det var Billy Graham som stod bakom den väckelsekampanj som via Eurovisionens reservlänk överfördes till nio länder och 36 städer. Man "tappade av" länken via tråd och överförde gudstjänsterna till jättelika filmdukar i stora, hyrda hallar. Flera tiotusen människor kunde på så sätt följa hela den här väckelsekampanjen i just de ögonblick som predikningarna hölls av Graham.

Gudstjänsterna konkurrerade inte med några andra radio- eller

TV-program, eftersom de överfördes genom reservlänken. Arrangörerna betalade själva kostnaderna. I de flesta demokratier i Europa – och i en av kommuniststaterna – tillät man förra året den här väckelsekampanjen att förmedlas.

Men i Sverige gick det inte. Sveriges Radio har monopol inte bara på eterprogram utan också på tråd- och länksändningar av det här slaget. Genom § 5 i radiolagen har Sveriges Radio rätt att avslå – utan möjlighet för den som ansöker att överklaga – en begäran att få överföra möten av det här slaget. Den rätten utnyttjade Sveriges Radio förra året till att stoppa de här gudstjänsterna, som var planerade att hållas i hallar i Stockholm, Göteborg, Borlänge och Örebro.

När vi från liberalt håll reste frågan 1969 i en interpellationsdebatt och 1970 i en motion, fanns det inget intresse från något annat parti att få en ändring. Paragraf 5 skulle vara kvar som den en gång, mot folkpartiets röster, hade formulerats i radiolagen.

Av vilket skäl har då den här frågan engagerat liberaler så mycket att vi nu ännu en gång återkommer till riksdagen med krav att § 5 i radiolagen skall ändras? Varför begär vi i reservationen till konstitutionsutskottets betänkande nr 29 att regeringen lägger fram förslag till en liberalisering redan vid årets höstriksdag?

Ja, inte är det därför att alla i folkpartiet är så starkt intresserade av t. ex. Billy Graham eller av de idrottsföreningar som inte fått överföra fotbollsreferat via tråd till hyrda hallar. En del är det, andra är det inte. Enligt vår mening handlar den här frågan inte alls om vad vi anser om enskilda predikanter eller om vissa idrottsföreningar eller något annat. Enligt vår mening handlar debatten om gränserna för mötes- och yttrandefriheten. Vi kan ha vilken uppfattning som helst om Billy Graham; det hör inte hit. Avgörande är om vi vill vidga mötes- och yttrandefriheten så länge som det inte beskär andra människors frihet.

Folkpartiet vill alltså vidga mötes- och yttrandefriheten i Sverige. Det är orimligt att ett antal samfund har fått avslag på sin begäran att hålla en serie gudstjänster i lokaler som de själva hyr genom att tappa av Eurovisionens reservlänk, som ändå passerar Sverige med sitt innehåll. I både Danmark och Norge gick det ju för sig att förmedla Billy Graham-kampanjen utan att monopolen där tog skada.

I Sverige har förmyndarna gjort sig breda i debatten. Graham är en "likgiltig" person, förklarade riksdagsman Bertil Zachrisson förra året; bl. a. därför var det tydligen rimligt att stoppa Graham i Sverige. Graham är tvärtom en osympatisk person, ansåg riksdagsman Evert Svensson; det tycktes för honom vara ett argument mot att överföra hans gudstjänster via länk och tråd. Pengarna kunde användas bättre, menade herr Zachrisson – som om det är riksdagens eller regeringens eller Sveriges Radios eller riksdagsman Zachrissons sak att avgöra hur samfunden skall bygga upp sin budget.

Förmyndarnas tonfall passar inte oss liberaler. Vi menar tvärtom att synen på frågan, om Graham-kampanjen skulle tillåtas också i Sverige, handlar om vissa ideologiska grundvärderingar. Man skall inte beskära andra människors och andra gruppers mötes- och yttrandefrihet, när inga om helst rimliga skäl kan anföras för det. Paragraf 5 i radiolagen är en

Onsdagen den
28 april 1971

*Reglerna för tråd-
och länköverföring
av radio- och TV-
program*

bestämmelse, som handlar om förbud och inbjuder till förmynderi. Därför bör den ändras.

Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Nelander, Henmark, Westberg i Ljusdal och Jonsson i Alingsås (samtliga fp).

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Den motion vi nu behandlar går ut på åstadkommandet av en liberalisering av gällande regler för tråd- och länköverföring av radio- och TV-program. Riksdagen behandlade i fjol en liknande motion som avsåg trådsändningar. Motionen 1970 aktualiserades av att man fått avslag på en begäran att få överföra Billy Grahams gudstjänster i Tyskland i april 1970. Samma exempel anföres i årets motion.

För egen del tycker jag att radioledningen borde ha bifallit denna begäran, om de tekniska förutsättningarna hade funnits. Fördenskull behöver man ju inte ändra radiolagen. Motionärerna har inte pekat på några ny omständigheter, som kan föranleda ett annat ställningstagande vid behandlingen av årets motion. För utskottets ställningstagande har det däremot tillkommit ytterligare ett skäl. I fjol tillsattes massmedieutredningen, och den skall ju enligt sina direktiv sträva efter en lösning som innebär att vad som behövs till skydd för yttrandefriheten i massmedia skall samlas i en särskild massmedialag som får ersätta tryckfrihetsförordningen. Den utredningen måste alltså direkt komma in på de frågor som här är aktuella.

Med hänvisning till detta föreslår utskottet att motionen avslås, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Herr Larsson i Luttra sade att Sveriges Radio borde ha bifallit ansökan från dessa samfund förra året att till Sverige förmedla Billy Grahams gudstjänstkampanj. Herr Larsson är uppenbarligen kritisk mot Sveriges Radio för att man inte tillät detta. Det är bra — jag har samma uppfattning som herr Larsson på den punkten.

Men eftersom § 5 nu är utformad som den är kan Sveriges Radio bestämma sådana här saker alldeles själv. Det finns ingen som helst möjlighet att överklaga Sveriges Radios beslut. Hur fel herr Larsson i Luttra än anser att det var att Sveriges Radio stoppade de här gudstjänsterna har han eller någon annan i dag ingen som helst möjlighet att vädja till högre instans i dessa frågor. Därför bör alltså § 5 skrivas om och därför har folkpartiet i en reservation begärt en liberalisering på denna punkt.

Nu säger konstitutionsutskottets vice ordförande att det inte har tillkommit några nya skäl för att ändra radiolagen på den här punkten. Jag är böjd att hålla med honom också här. De skäl som fanns förra året var nämligen överväldigande redan då och talar för vår reservation. Vi har haft väldigt många fall då överförande av gudstjänster, idrottsreferat osv. har stoppats eller försvårats därför att Sveriges Radio har monopol inte bara på etersändningar utan också på tråd- och länksändningar av det här

slaget.

Får jag nämna ett annat fall som inte gäller en väckelsekampanj. Intresset för kvalmatchen i fotboll till Allsvenskan mellan Sandvikens IF och Östers IF – jag tror det var i oktober år 1967 – var oerhört stort främst i de berörda orterna. Östers lagledning hyrde en lokal i Växjö och ville via kabel referera matchen som gick i Sandviken. Man inbjöd allmänheten i Växjö att på det sättet få följa om Östers IF skulle klara sig till Allsvenskan. Referatet skulle för övrigt göras av en medlem av denna kammare, nämligen herr Rydén i Växjö.

Nu gick inte det därför att § 5 kom i vägen. Sveriges Radio har monopol också på trådsändningar av det här slaget. Alltså förbjöds det här mötet. Östers IF var då tvungen att inskränka rätten för människorna i Växjö att lyssna på referatet; bara medlemmar av Östers IF fick göra det. De som inte var medlemmar men ändå intresserade av att lyssna på referatet förbjöds att gå till den här lokalen. Man kan ju tänka sig, herr Larsson i Luttra, att medlemmar av Växjö BK eller Växjö Norra IF hade varit intresserade av att lyssna, men att många av dem inte ville bli medlemmar av Östers IF bara för att komma in i den här lokalen. De fick inte höra referatet från Sandviken. Paragraf 5 i radiolagen hindrade det.

Jag skulle kunna dra fram väldigt många sådana här fall för att visa hur man har stoppat fullt legitima möten med hjälp av radiolagens § 5.

Herr Larsson i Luttra säger att massmediautredningen kommer att ta upp den här saken. Nu skall vi komma ihåg att det är en oerhört omfattande utredning. Den skall göra en massmedialag och vidga grundlagsskyddet för yttrandefriheten. Men inte kan vi väl låta bli att göra angelägna förändringar i t. ex. radiolagen bara därför att den här utredningen har tillsatts? Inte kan väl reformarbetet i vad gäller yttrandefriheten avstanna därför att man har tillsatt en statlig utredning?

Jag har i dag fått veta att förslag på denna punkt – om det skulle bli något förslag från utredningen som gäller § 5 i radiolagen – kan komma först under andra hälften av 1970-talet. Det är många år till dess. Det kan bli många nya Billy Graham-fall och Östers IF-fall innan denna massmediautredning är färdig. Att ändra en punkt i radiolagen för att undvika förbud av detta slag måste vi självfallet kunna göra, trots att det sitter en utredning som behandlar våra vanligaste massmedia.

Nu är det ju ändå så, herr Larsson i Luttra, att det här är någonting som majoriteten i konstitutionsutskottet skyller på för att avslå vår motion. Förra året hade man inte denna utredning. Man avskog ändå motionen därför att man inte ville ha någon liberalisering av § 5 i radiolagen. Då tycker jag att det är en smula hederligare att säga klart ut att man tycker bra om § 5 i radiolagen i dess nuvarande formulering än att smita undan ett ställningstagande och skylla på en utredning.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! När radiolagen genomfördes 1966 bestämde man sig ju för att den skulle gälla inte bara etersändningar utan också trådradiosändningar. Frågan är alltså om de skäl som den gången gjorde att man stannade för den lösningen har förlorat något i styrka sedan dess. Jag har inte något säkert bevis för att så har skett. Vad man då menade var att

Onsdagen den
28 april 1971

*Reglerna för tråd-
och länköverföring
av radio- och TV-
program*

om man skulle ta undan sändningar av detta slag skulle man möjligen få en vildvuxen flora av privata trådradionät, och via dem skulle man kunna ordna reklamsändningar o. d. Det var skälet den gången. Jag tror att det skälet fortfarande har sin styrka och att det blir ganska svårt att åstadkomma en ändring när hela detta komplex nu är under utredning genom massmediautredningen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Herr Larsson i Luttra har rätt i mycket den här gången också, fast han än en gång når en alldeles felaktig slutsats utifrån det han säger. Det är alldeles riktigt att man bestämde 1966 att § 5 i radiolagen skulle se ut såsom den nu ser ut. Vad det gäller är alltså att *ändra* en lag, vilket riksdagen kan göra.

Från vårt håll reserverade vi oss redan 1966 mot utformningen av § 5, som vi sade på ett onödigt sätt skulle inskränka mötes- och yttrandefriheten. Då sade majoriteten, att det skulle den inte göra. Frågan är därför: Kan herr Larsson i Luttra och majoriteten i övrigt inte tänka om och förnya sig, när det har tillkommit nya erfarenheter och många fall som visat att vi har haft rätt?

Se på Billy Graham-fallet! Då fick man alltså förra året i Norge, som har ett radio- och TV-monopol, via Eurovisionens reservlänk överföra denna väckelsekampanj till, tror jag, sju städer, nämligen Ålesund, Bergen, Oslo, Molde, Sarpsborg, Trondheim och Stavanger. Vilken nackdel hade norrmännen av att man på de här platserna fick överföra dessa gudstjänster? Minskade norrmännens frihet av att det var tillåtet i Norge som var förbjudet i Sverige? Herr Zachrisson har ju sagt i riksdagen att vår frihet skulle ha minskat om dessa möten hade tillåtits.

Har det vuxit upp en omfattande "vildvuxen flora" — som herr Larsson talade om nyss — av ledningsnät i privat regi och med kommersiella syften därför att Billy Grahams väckelsekampanj fick överföras till Norge? Konstitutionsutskottet påstod förra året att det skulle bli resultatet av en ändring på denna punkt.

Kan herr Larsson i Luttra peka på någon enda nackdel av att man i Norge har en liberalare lagstiftning på denna punkt än vi har i Sverige? Finns det någon enda svaghet med det norska systemet i jämförelse med det svenska? Om herr Larsson i Luttra inte kan peka på någon enda nackdel — varför skall vi då inte ändra § 5 i Sveriges radiolag?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Nelander och Ahlmark, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 29 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Nelander och Ahlmark.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 239
Nej - 63
Avstår - 13

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

*Befrielse från arvs-
skatt för de fria
trossamfunden och
invandrarkyrkorna*

§ 10 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande:

Nr 30 i anledning av motioner om fria resor för avgångna riksdagsmän

Finansutskottets betänkanden:

Nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1971/72 till riksgäldskontoret och till viss vinstutlottning

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1971/72

Nr 14 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:70 med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning m. m

Nr 15 angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Befrielse från arvsskatt för de fria trossamfunden och invandrarkyrkorna

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 23 i anledning av motion angående befrielse från arvsskatt för de fria trossamfunden och invandrarkyrkorna.

I motionen 1971:34 av herr Helén m. fl. yrkades bl. a. ändrade bestämmelser angående uttagande av arvsskatt i syfte att införa skattefrihet för stiftelse och sammanslutning med huvudsakligt syfte att främja religiösa ändamål.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionen 1971:34, i vad den behandlades i detta betänkande.

Reservation hade avgivits av fru Nettelbrandt (fp) samt herrar Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Nilsson i Trobro (m), Sundkvist (c) och Olof Johansson i Stockholm (c), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

*Befrielse från arvs-
skatt för de fria
trossamfunden och
invandrarkyrkorna*

att riksdagen med bifall till motionen 1971:34 i nu ifrågasvarande del skulle antaga i reservationen angivet förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Andre vice talmannen fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! De fria trossamfunden och invandrarkyrkorna lever under svåra ekonomiska förhållanden. Olika avgifter har pressat deras ekonomi på ett speciellt sätt. Vi har haft tillfälle här i kammaren att i andra sammanhang diskutera arbetsgivaravgiften och den indirekta beskattningen, som har ökat från tid till tid och åstadkommit alldeles speciella svårigheter. De har inte möjlighet att kompensera sig, som svenska kyrkan kan göra genom att själv beskatta och höja utdebiteringen när kostnaderna stiger. De har inte heller möjlighet att genom en övervältring på konsumenterna ta tillbaka något av de ökningarna som har skett av den indirekta beskattningen. Den verksamhet som dessa samfund bedriver är i sig själv tillräckligt motiv för att man bör ställa sig positiv till lättnader. Om det skall vara jämställdhet mellan svenska kyrkan och de fria samfunden, är det nödvändigt att se över de här frågorna.

I riksdagen har det dessutom länge talats om en jämställdhet av annat slag, som de här samfunden också är berörda av, nämligen jämställdhet i fråga om behandlingen av gåvor till samfunden och medel som tillfaller samfunden genom testamentariska legat. När frågan var aktuell förra året höll det på att bli en likhet som ytterligare skulle ha försvårat förhållandena för samfunden. Kapitalskatteberedningen hade ju föreslagit att man skulle ta bort befrielsen från gåvoskatt och alltså åstadkomma likhet i fel riktning. Nu blev det lyckligtvis inte så, men det har å andra sidan gjort att det argument som tidigare använts, nämligen att man borde avvakta kapitalskatteberedningens förslag innan man gjorde några förändringar, i dagens läge har bortfallit.

Mycket av den verksamhet som bedrivs inom de fria samfunden är till sin natur helt identiskt med den verksamhet som bedrivs inom svenska kyrkan, och det är då orimligt att i ekonomiskt hänseende behandla den här verksamheten så väsentligt annorlunda. Jag vill ta bara i korthet, herr talman, ett par exempel. Ett exempel rör just likheten mellan svenska kyrkan och fria trossamfund.

I Tanzania bedriver svenska kyrkans missionsstyrelse och missionssällskapet Helgelseförbundet en nästan identisk verksamhet. Det är fråga om kyrkor, det är skolor och det är sjukvård. I ett fall jag tänker på fanns det ett testamente, enligt vilket hälften av den behållna kvarlåtenskapen skulle tillfalla svenska kyrkans hednamission där och den andra hälften den missionsverksamhet som bedrivs av Helgelseförbundet. På den del som tillföll Helgelseförbundets mission blev det arvsskatt, men på den del som tillföll svenska kyrkans mission i Tanzania blev det ingen arvsskatt. Det är en orimlig olikhet i behandlingen.

Jag vill ta ett annat exempel, och det rör den andra oformligheten, nämligen olikheten mellan gåvo- och arvsskatt. Det var en person som med anledning av en svår sjukdom gärna ville ordna upp sina affärer, och hans tanke var att upprätta ett testamente till förmån för missionen. Han tänkte då på det samfund där han själv var medlem, och han ställde den

självklara frågan: Hur blir det med arvsskatten på det som testamenteras? Han blev då upplyst om vilka skillnader det var mellan arv och gåva. Resultatet blev i det fallet en gåva, helt befriad från beskattning. En person, som inte hade fått upplysningar på samma sätt, hade skrivit sitt testamente, och i det fallet hade i stället endast ett mindre belopp utgått till den verksamhet som skulle stödjas.

Människor som på det här sättet vill stödja en verksamhet, och en verksamhet som också samhället gärna vill stödja, ger ofta av sina sparade slantar och ofta vill de låta det få den formen att gåvan utfaller efter deras död. Det är inte alltid så lätt för dem att redan under sin livstid avstå från ett litet sparkapital. Det är också ganska befängt att det skall bli så helt olika behandling av beloppet just beroende på om de har överfört beloppet medan de ännu levde eller om de har bestämt att beloppet skall överlämnas efter deras död.

Jag tycker, herr talman, att det är en självklarhet att här söka åstadkomma den jämlikhet i båda de hänseenden jag har berört och som ett bifall till reservationsyrkandet skulle innebära. Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Taube, Ångström, Nelander, Hörberg, Jonsson i Mora, Henmark, Ekinge, Källstad och Sellgren samt fru Anér (samtliga fp).

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Frågan beträffande rätt för de kyrkliga samfunden att få skattefrihet för testamentariska förordnanden har vi många gånger diskuterat här i kammaren. Jag skall därför inskränka mig till att yrka bifall till den reservation som finns, särskilt som fru andre vice talmannen mycket noggrant har motiverat saken.

På reservationen finns inte den moderate ledamoten i skatteutskottet, herr Nilsson i Trobro antecknad, men det beror uteslutande på ett tekniskt fel i tryckeriet. Ett nytt kartongblad har tryckts, och det skulle varit utdelat i kammaren vid denna tidpunkt; det kommer antagligen om några minuter. Jag har bara velat förklara förhållandet. Det betyder att vi i moderata samlingspartiet helt sluter upp bakom den reservation som är fogad vid skatteutskottets betänkande.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas motionen om att befria stiftelser och sammanslutningar med huvudsakligt syfte att främja religiösa ändamål från arvsskatt.

Vid en förändring av arvs- och gåvobeskattningen för fysiska personer som genomfördes förra året fastställdes arvs- och gåvoskatten till lika belopp inom respektive grupper. Liknande målsättning borde gälla vid fastställande av skatteregler för arv och gåvor till kyrka och frikyrka. Så blev inte resultatet av förra årets skattebeslut. Svenska kyrkan är befriad från såväl arvs- som gåvoskatt medan de fria samfunden och invandrarkyrkorna endast är befriade från gåvoskatt. Vi i centern anser att befrielse från att erlagga arvsskatt borde utsträckas till att omfatta även

Onsdagen den
28 april 1971

*Befrielse från arvs-
skatt för de fria
trossamfunden och
invandrarkyrkorna*

de fria samfunden och invandrarkyrkorna.

Jag ber därför att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen av fru Nettelbrandt m. fl.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Den motion som nu behandlas är en gammal bekant även om den har återkommit i olika variationer. Årets motion är en partimotion från folkpartiet. Yrkandet är till skillnad från motioner som vi tidigare haft att behandla begränsat i så måtto att man begär ändrade bestämmelser angående uttagande av arvsskatt i syfte att införa skattefrihet för stiftelse och sammanslutning med huvudsakligt syfte att främja religiöst ändamål.

Detta innebär att de fria trossamfunden och invandrarkyrkorna skall befrias, inte såsom nu endast från gåvoskatt utan även från arvsskatt. Det skall ses bl. a. mot bakgrunden av att svenska kyrkan är befriad från båda dessa skatter. Detta beror emellertid på att staten är befriad från arvsskatt, och statskyrkan faller under denna bestämmelse. Man vill nu jämställa trossamfunden och invandrarkyrkorna med staten. Utredningen kyrka—stat kan lägga fram förslag som ger jämställdhet i olika avseenden mellan olika samfund. Det finns också andra möjligheter att stödja olika samfund, exempelvis genom direkt statligt stöd, och det förekommer motionsyrkanden till årets riksdag även på den punkten.

Ett annat argument är att det råder bristande överensstämmelse mellan beskattningsreglerna vid skatt och vid gåva. Men om man bryter ut trossamfunden och invandrarkyrkorna skapar man nya ojämlikheter gentemot dem som nu är befriade från gåvoskatt. Det blir alltså en ny icke-överensstämmelse. Jag vill bara erinra om — det gjorde fru andre vice talmannen också — kapitalskatteberedningens förslag, som fru Nettelbrandt var glad över att det inte gick igenom. Det innebar ju att arvs- och gåvoskattefriheten skulle samordnas och begränsas till att gälla sammanslutningar som främjar högre undervisning och fostran. Detta är ett sätt att åstadkomma överensstämmelse. Men i propositionen 1970:71 föreslog departementschefen att de bestämmelserna skulle kvarstå.

Att religiösa och andra allmännyttiga sammanslutningar har befriats från gåvoskatt har motiverats med att en gåvobeskattnings i dessa fall i alltför hög grad skulle motverka benägenheten att ge gåvor till allmännyttiga ändamål. Därför genomfördes den skattebefrielsen. Men denna synpunkt skall inte, menar utskottet, åberopas som ett skäl för befrielse från arvsskatt.

Till detta kan man lägga att arvsskatten inte är så hård, eftersom det finns en maximal gräns vid 30 procent. Bortsett från vad som gäller för make och barn beräknas alltså arvsskatten på skattepliktiga lotter över 30 000 kronor för de här sammanslutningarna på ett väsentligt gynnsammare sätt än för andra arvtagare.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Andre vice talmannen fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Att det blev som det blev i propositionen förra året, för det kan man tacka den kraftiga opinionsyttring som kom till stånd efter

de funderingar som kapitalbeskattningen först hade signalerat om.

Fru Holmqvist säger sedan att eftersom staten är befriad från arvsskatt så är svenska kyrkan befriad. Där finns obestriddligen ett naturligt samband och en förklaring, men det finns också ett samband av annat slag med all den verksamhet som bedrivs genom andra samfund. Vi talar ju gärna om en likabehandling mellan svenska kyrkan och de övriga samfundet, och det är därför ganska orimligt att den väsentliga olikabehandling i ekonomiskt hänseende skall kvarstå som jag här berört.

Det är riktigt som fru Holmqvist säger att man skapar olikheter åt andra håll genom att göra en sådan här förändring, men jag tror att det vore olyckligt i det här sammanhanget som i andra att låta det bästa bli det gudas fiende. Här finns ett speciellt motiv som dock skiljer de fria samfundet från organisationer med annan verksamhet, och det är just parallelliteten med den verksamhet som bedrivs av svenska kyrkan. Dessutom är de här samfundet lättare att renodla till en kategori än många av de andra organisationer som vi tidigare har talat om.

Jag tycker, herr talman, att det exempel – ett ibland många som man skulle kunna plocka här i högen – som jag gav när det gällde behandlingen av missionsverksamhet av exakt samma karaktär kan vara motiv nog för att ta *ett* av de steg som vi anser vara befogade att ta.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag vill säga till fru andre vice talmannen att eftersom vi har beredningen om stat och kyrka bör vi väl invänta vad den kommer med. Det blir kanske en form av likställighet.

Om vi jämför de skatteskalor som gäller för arvsskatten, finner vi att enligt skatteklass II får faktiskt de som är arvtagare till nära anhörig en betydande skatteskärpning redan efter 30 000 kronor i arv. De här samfundet får däremot en marginalskatt på 30 procent.

Jag vill än en gång, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Andre vice talmannen fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det här argumentet att man skall avvakta beredningen om stat och kyrka skulle vara hållbart, om man hade använt det även när det gällde att lägga pålagor på de fria samfundet. Jag har inte hört det argumentet på något sätt åberopas när det gäller att lägga på dem först ett steg av arbetsgivaravgift, sedan ett nytt steg av arbetsgivaravgift och så en höjd indirekt beskattning – pålagor som gäller just dessa samfund men inte svenska kyrkan. Om man skulle vilja bibehålla relationerna mellan svenska kyrkan och de fria samfundet vid status quo i avvaktan på beredningen om stat och kyrka, då tycker jag att det borde gälla såväl i positiv som i negativ riktning.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag är litet förvånad över att man endast tar upp den här lilla biten som för arvsskattningen, om man vill ha likställighet.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

Befrielse från arvsskatt för de fria trossamfundet och invandrarkyrkorna

Onsdagen den
28 april 1971

*Höjning av kapital-
beskattningen*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Nettelbrandt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Nettelbrandt begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Nettelbrandt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Nettelbrandt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	161
Nej	–	150
Avstår	–	5

§ 12 Höjning av kapitalbeskattningen

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 24 i anledning av motion om höjning av kapitalbeskattningen.

I motionen 1971:311 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. yrkades att riksdagen beslutade

1. att 11 § förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt skulle ha i motionen angiven lydelse,

2. att höja arvs- och gåvoskatten med i genomsnitt 50 procent, varvid vederbörande utskott förutsattes utarbeta lämpliga skatteskalor.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:311.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! I fjol genomfördes som bekant en viss ökning av skatteuttaget för de stora förmögenheterna, men den var relativt begränsad. Den uppskattades bara till omkring 40 miljoner kronor per år, och man kan ställa frågan om de förändringar som beslöts av riksdagen över huvud taget innebar någon ökad belastning på förmögenheterna, om man räknar på de taxeringsvärden som gällde när beslutet fattades.

Regeringen och riksdagen följde inte det förslag som hade ställts av kapitalskatteberedningen och som skulle ha inneburit ett ökat uttag med sammanlagt 250 miljoner kronor om året. Det var litet svårt att förstå den förändringen, allra helst som ett par av de ledande socialdemokratiska ledamöterna av dåvarande bevillningsutskottet, numera skatteutskottet, hade varit medlemmar av denna kapitalskatteberedning. Regeringsförslaget innebar faktiskt ett lägre skatteuttag än vad som hade krävts t. o. m. av folkpartiets och centerpartiets ledamöter i beredningen.

Inte bara mot den bakgrunden utan med hänsyn till att andra skatter,

särskilt de indirekta skatterna, har ökat starkare än belastningen på de stora förmögenheterna anser vi att det är nödvändigt och berättigat att skärpa skattebelastningen på stora förmögenheter. Vi har återkommit med motionskravet om en sådan skärpning av beskattningen på stora förmögenheter liksom på arv och gåvor. Motiveringen är framför allt att den nuvarande skattepolitiken har inneburit en skärpning av bördorna på löncarbetarna i förhållande till belastningen på Kapitalägarna och de stora inkomsttagarna. Vi anser därför att en justering av skattetrycket på olika grupper är berättigad.

Bevillningsutskottet i fjol och skatteutskottet i år har anfört flera argument mot en sådan förändring. Man säger bl. a. att skattehöjningar av den omfattning som motionärerna vill ha inte är försvarbara från vad man kallar samhällsekonomisk synpunkt. Man säger att de skulle innebära närmast en konfiskation av de stora arven och avstyrker därför motionerna.

Man hänvisar också till de begränsningsregler som gäller för skatteuttag och säger att med hänsyn till dessa skulle de förslag som vi har ställt i vissa kombinationer av inkomster och stora förmögenheter inte innebära någon ökad belastning på de verkligen stora förmögenheterna när de är förenade med mycket stora inkomster. Däremot medger man att det självfallet blir en sådan ökad belastning i andra kombinationer av inkomster och förmögenheter.

Nu kan det ju finnas många sådana olika kombinationer, och man kan räkna fram olika hypotetiska fall, som också skatteutskottet har gjort i betänkandet. I vissa av dessa fall blir det ingen skärpning eller inte någon nämnvärd skärpning just beroende på den begränsningsregel som gäller.

Jag vill anmärka att det inte är vi som har skapat dessa begränsningsregler, och vi krävde också i fjol motionsledes att de skulle tas bort. Vi tycker inte det är berättigat att ha den här kombinationen, där man för samman olika typer av skatter på både inkomster och förmögenheter och säger att deras sammanlagda summa inte får överstiga visst belopp. Vi tror man skall skilja på inkomst- och förmögenhetsbeskattningen i de här avseendena.

Vårt krav om att man skulle ta bort begränsningsreglerna avsågs emellertid av riksdagen, och de finns kvar tills vidare. Vi har i år inte ställt detta konkreta motionskrav, men det beror inte på att vi har ändrat uppfattning, och vi återkommer till begränsningsreglerna.

Det avgörande är ju om man vill ha en skärpning av kapitalbeskattningen över huvud taget eller om man inte vill ha det, och på den punkten skulle jag önska få ett klart besked av skatteutskottets talesman. Vill socialdemokraterna vara med om en sådan skärpning av kapitalbeskattningen och därmed en större rättvisa i beskattningen, eller är ni motståndare till en sådan skärpning? Om vi blir överens om att skärpa beskattningen på större förmögenheter, så kan vi nog tillsammans också skriva skatteskalor som är vettiga och ordna lagen om begränsningsreglerna på sådant sätt att den skatteskarpnings vi beslutar om får avsedd effekt.

Herr talman! Eftersom det avgörande är att få ett votum för en skärpning av förmögenhetsbeskattningen, och en justering av begränsningsreglerna kan göras senare, yrkar jag bifall till motionen 311 i den del

Onsdagen den
28 april 1971

*Höjning av kapital-
beskattningen*

som gäller förmögenhetsskatten, där vi har föreslagit viss lagtext.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall tillåta mig att här tala om hur spärregeln fungerar nu vid förmögenhetsbeskattningen.

Förmögenhetsskatt samt statlig och kommunal skatt får inte överstiga 80 procent av inkomsterna, när dessa är högst 200 000 kronor. Om inkomsterna överstiger 200 000 kronor får skatten uppgå till högst 85 procent av den del som ligger däröver. Kommunalskatten får inte reduceras under några förhållanden. Förmögenhetsskatten skall sålunda alltid utgå med lägst ett belopp som motsvarar skatten på halva förmögenheten.

I princip är jag med om, herr Hermansson i Stockholm, att man bör sänka skatten på mindre förmögenheter och låga inkomster och om möjligt höja den på de större förmögenheterna och de större inkomsterna. Detta visade jag också i kommunalskatteberedningen. Det var en linje som följdes förra året, när vi beslutade om skattepaketet, som dock inte omfattade kapitalskatteberedningens förslag helt och hållet. Om jag förstod rätt var det huvudsakligen internationella hänsyn man då tog. Man menade att det förelåg risk för skatteflykt. Eftersom omvärlden hade lägre skatter och mycket högre räntor än här hemma fanns det risk för kapitalflykt ur landet. I kapitalskatteberedningen undersökte vi grundligt om vi kunde sätta en spärr för den skatteflykten, men det visade sig nästan omöjligt att åstadkomma en effektiv spärr i det avseendet. — Detta om detta.

Motionärernas förslag i detta fall är rent illusoriskt, ett slag i luften, med hänsyn till den spärregel jag här nämnt. Om det förslaget antogs, skulle det i första hand innebära att de mindre och medelstora förmögenheterna fick en skärpning i beskattningen. För de stora förmögenheterna däremot skulle det inte få någon som helst verkan. Av den tabell som är fogad till utskottets betänkande framgår visserligen att man för mycket stora förmögenheter skulle få skärpningar, men bara om avkastningen på förmögenheten är extremt låg. Om ni exempelvis experimenterar med en avkastning på bara 3 eller 4 procent av förmögenheten, så framgår det av tabellen att ni kommer till vida högre inkomster. Om vederbörande sedan har inkomster vid sidan om, som fallet ofta är, så törnar man ögonblickligen emot denna spärr, och det blir inte någon som helst verkan. I regel har de stora förmögenhetsägarna betydligt större avkastning av sitt kapital och därmed vida större inkomster än vad som framgår av denna tabell. Vi har ändå velat redovisa hur det verkar med den här låga avkastningen. Redan vid en inkomst på 275 000 kronor och 2 miljoner i förmögenhet — alltså en avkastning på inte ens 3 procent — blir resultatet av motionärernas förslag plus minus noll, dvs. ingen skatteskarvning alls, medan däremot den som har 400 000 kronor i förmögenhet och 60 000 i inkomst skulle få en skatteskarvning. Om inkomsten är 100 000 kronor slår spärren igenom redan vid ett kapital på 1 404 000 kronor. Spärren verkar alltså redan där vid 100 000 kronors inkomst, och det är ju inte heller någon hög avkastning.

Vad motionärerna föreslår strider sålunda mot syftet med förra årets skattereform, nämligen att lätta skatten på de mindre förmögenheterna och skärpa den på de större. Det strider också mot vad motionärerna själva åsyftar, om jag har förstått det riktigt.

Nu säger herr Hermansson i Stockholm att det inte är kommunisterna som har föreslagit dessa spärregler, och det är ju riktigt. Men tillåt mig då erinra om att kapitalskatteberedningen gjorde en grundlig prövning av denna mekanik. Vi kom till det resultatet att man helst borde ha en skatteskala så avpassad att det inte behövdes någon spärr över huvud taget. Men om man skulle införa en sådan skatteskala måste den vara så låg att den inte drabbade de större förmögenhetsägarna. Följaktligen kunde vi inte genomföra det, när vi föreslog en höjning av skatteskalan. Om det skulle få någon betydelse måste man ändå ha en spärregel för att man inte skulle få en helt konfiskatorisk förmögenhetsskatt, och det har såvitt jag förstår inte ens kommunisterna yrkat. Men ändå skulle man i dag i vissa fall där avkastningen är speciellt låg få betala en skatt på ända upp till 130 procent av inkomsten, alltså man skulle få betala vida mer än den totala inkomst man har. Vi kom till resultatet att en spärregel är nödvändig ur den synpunkten.

Med det här, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Vi har ingenting emot – det syftar i själva verket vårt förslag till – att en förmögenhetsskatt skall betalas ur förmögenheten. Vi menar att det är angeläget att använda förmögenhetsbeskattningen direkt i förmögenhetsutjämmande syfte. Det är därför ingenting som drabbar vår ståndpunkt, när man invänder att förslaget i så fall får en konfiskatorisk verkan, om man med det ordet menar att en stor förmögenhetsägare tvingas betala förmögenhetsskatten ur sin förmögenhet.

Sedan vill jag bara till vad herr Brandt anfört foga den reflexionen att vad han nu sade i sin argumentering visar hur klokt vårt förslag i följande fall var att man skulle avskaffa begränsningsreglerna och hur vanvettigt dessa begränsningsregler verkar i en rad fall som utskottet och herr Brandt här har anfört.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, de verkar inte vanvettigt – det tror jag att jag klargjorde tidigare – om man inte som herr Hermansson i Stockholm menar att vi skall införa en förmögenhetsskatt som innebär att vi konfiskerar förmögenheten. Om förmögenhetsägaren inte har någon inkomst alls skall han alltså ta av förmögenheten och betala skatten. Om vi levde i ett land isolerat från andra i detta avseende är det möjligt att det skulle vara lättare. Men jag för min del anser – och det var väl utredningen, liksom också riksdagen, på det klara med – att vi helt enkelt inte, med hänsyn till omvärlden och med hänsyn till risken för kapitalflykt, kan genomföra det. Jag tror att det skulle bli ett slag i luften.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att socialdemokratin var anhängare av en förmögenhetsutjämning, men det är möjligt att jag misstagit mig på den punkten.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag hade tillfälle att i förra veckan diskutera ett annat kommunistiskt hugskott med herr Berndtson i Linköping. Det gällde då ett synnerligen löst underbyggt förslag om skatt på reklam, som förvisso inte hörde hemma i verklighetens värld. Förslaget hade avstyrkts av ett enhälligt utskott, och anledningen till att jag lade mig i den debatten var att utskottet inte alls hade kommenterat den kommunistiska argumenteringen, vilket jag bedömde vara en svaghet.

Nu gäller det en annan kommunistmotion, nämligen nr 311. Även i detta fall har ett enhälligt utskott avstyrkt bifall. Utskottet åberopar beviljningsutskottets yttrande över en liknande motion till 1970 års riksdag och konstaterar att förslaget, i den mån det rör förmögenhets-skatt, icke är försvarbart från samhällsekonomisk synpunkt samt att det, såvitt arvs- och gåvobeskattningen berörs därav, närmast innebär en konfiskation. Jag instämmer självfallet i utskottets bedömning, samtidigt som jag nödgas konstatera att den kommunistiska argumenteringen i stort sett inte heller i detta fall har bemötts.

I stort sett resonerar kommunisterna så här:

1. Skatten på förmögenheter och arv är obetydlig, säger kommunisterna. Detta är, herr talman, minst sagt, ett fantastiskt påstående. I realiteten är förmögenhetsskatten, som skall betalas med redan beskattade pengar, en utomordentligt tung börda för dem den drabbar. Jag finner det angeläget att från denna talarstol slå fast, att kommunisternas påstående att skattebelastningen på förmögenheter skulle vara ringa är direkt vilseledande. Åtskilliga exempel skulle kunna anföras som bevis på att den tvärtom kan vara nära nog ruinerande. För dagen skall jag avstå, men jag kommer med intresse att följa kommunisternas förehavanden i framtiden och torde därför få anledning att vid ett annat tillfälle återkomma till just denna fråga.

2. Kommunisterna påpekar att förmögenhetsskattens andel i statens totala skatteintäkt har minskat under efterkrigstiden och exemplifierar med några helt ointressanta tabeller. Med lätt hand förbigår man det väsentliga, nämligen att sakförhållandet beror på att levnadsstandarden i detta land stigit högst avsevärt under dessa år vilket möjliggjort ett högt skatteuttag även från löntagarna. Dessa pengar har använts till att åstadkomma en bättre samhällsservice i vidaste mening. Det har varit nödvändigt att ta ut skatterna där pengarna verkligen funnits för att åstadkomma den samhällsservice som riksdagen beslutat om. För undvikande av missförstånd vill jag tillägga, att jag med det sagda inte menar att man kan fortsätta att öka skattetrycket, varken på löntagare eller på andra.

3. Skattepolitiken bör användas som ett instrument för klasskamp, säger man. Resonemanget är lika enkelt som när man på 1920-talet utslungade parollen "upp med lönerna – ner med priserna". Nu säger

kommunisterna på fullt allvar och som om det vore genomförbart: Lätta på bördorna för de lägre inkomsttagarna och skärp skatten på profiler, arv, höga inkomster och förmögenheter. När man läser formuleringarna i motionen tror man sig förflyttad till ett gammaldags kommunistmöte på Kalle Kilboms tid.

Som ett led i denna klasskamp vill kommunisterna i samma andetag höja bolagsskatten, försämra avskrivningsreglerna och begränsa avdragsrätten för skuldräntor.

Antingen bortser man helt från att dessa förslag tillsammans till skillnaden skulle leda till en beskattning på mer än 100 procent av inkomsten, eller också är det just detta man avser. Oavsett hur det förhåller sig med den saken, herr talman, måste det enligt min åsikt med skärpa understrykas att riksdagen inte kan ha intresse av att främja någon form av klasskamp bland Sveriges folk. Tvärtom är vår uppgift att söka åstadkomma en så rättvis och så rimlig fördelning som möjligt av de bördor som måste bäras för att samhället skall fungera på den nivå som vi själva bestämt. Men så länge vi lever i ett fritt land med en fri inkomstbildning – och för en sådan ordning har Sveriges folk uttalat sig i val efter val – kan det aldrig bli tal om att sätta i gång den typ av straffaktioner mot vissa grupper som kommunisternas förslag innebär när man skalat bort fraserna.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag vet inte om herr Levin talade på hela skatteutskottets vägnar och alltså även för de socialdemokratiska ledamöterna, men det kommer kanske att bli uppenbart.

Det var några påståenden som herr Levin hastigt utslungade, och jag vill bara påpeka hur dåligt underbyggda de var. Han hävdade inledningsvis att skatt på reklam inte hör hemma i verklighetens värld. Det skall bli intressant att få höra samma argumentation när den sittande utredningen enligt vad som försports i tidningarna i höst lägger fram ett förslag om beskattning av reklam. Jag tror att herr Levin kanske får upptäcka att skatt på reklam i hög grad kommer att höra hemma just i verklighetens värld.

Sedan diskuterade herr Levin skattebördorna, och det är alldeles självklart att man där kan ha olika meningar beroende på från vilken ståndpunkt man ser frågorna. Löntagarna anser med rätta att det är en hård skattebelastning bl. a. genom mervärdesskatten och dess höjning. Det finns säkert kapitalägare och högre inkomsttagare som också anser att det är en hård skattebelastning på dem. Vi får ju även sådana uttalanden ibland och har fått det här av herr Levin. Men det beror alltså på från vilken utsiktspunkt man ser dessa frågor. Det är ohållbart att så som herr Levin hävda att de som ser framför allt till löntagarnas intressen och från löntagarnas synpunkt skulle se fel. Här rör det sig om värderingar och olika ideologiska ståndpunkter, och det tror jag att herr Levin skall observera.

Herr Levin ville bestrida att de siffror vi har anfört om utvecklingen av förmögenhetsbeskattningen skulle ha någon relevans. Han menade att det förhållandet att 1 procent av uppbyggnaden total skatt förmögenhetsskattens

Onsdagen den
28 april 1971

*Höjning av kapital-
beskattningen*

andel har minskat kraftigt under efterkrigsåren — siffrorna finns i vår motion — skulle bero på den högre standarden i landet, som gjorde det möjligt att hårdare belasta löntagarna. Men jag tror att man bör observera att vi också har haft en kraftig tillväxt av förmögenheterna och särskilt av de stora förmögenheterna, någonting som herr Brandt och hans kolleger i kapitalskatteberedningen med statistiskt material mycket utförligt visade i fjol. Där har alltså försiggått en tillväxt av förmögenheterna, särskilt av de största, och jag tror inte de stora förmögenhetsägarna har anledning att klaga.

Jag skall för att inte alltför mycket förkorta kammarens rast bara ta upp ytterligare ett argument som herr Levin anförde. Han var mycket upprörd över att vi helt framt sade ut att vi ansåg att skattepolitiken liksom andra åtgärder borde användas i klasskampen. Riksdagen har inget intresse av att främja klasskamp, sade han. Svenska folket är anhängare av en fri inkomstbildning, och där får man tydligen inte göra några ingripanden. Men, herr Levin, när man kraftigt skärper mervärdebeskattningen eller gör andra förändringar i skattepolitiken, inverkar inte det på de olika samhällsklassernas inkomster och förmögenheter och därmed ställning? Är inte sådana åtgärder ett led i den kamp som pågår mellan klasserna och som väl vi måste erkänna vara en realitet i detta samhälle, ty den kampen kan vi väl inte drömma oss bort ifrån?

Jag tror alltså att det är bättre att herr Levin ser sakerna som de är och inser att åtgärder på skattepolitikens område får olika effekter för de olika samhällsklasserna, att skilda samhällsklasser har olika intressen och att det är deras intressen som man måste ta hänsyn till när man diskuterar denna fråga. Att sticka huvudet i busken och säga: "Ordet klasskamp får inte förekomma därför att det används på kommunistiska möten" tror jag inte främjar en saklig bedömning av samhällsfrågorna.

Herr LEVIN (fp).

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att det kommunistiska förslaget till reklamskatt icke hör hemma i verklighetens värld. Jag vidhåller det, herr Hermansson, därför att förslaget innebär en 25-procentig reklamskatt, men ni talar i motionen framt om att ni i princip menade att det egentligen skulle vara en 50-procentig reklamskatt. Jag vidhåller alltså att detta inte hör hemma i verklighetens värld.

Till sist, herr Hermansson, vill jag säga att jag, till skillnad från herr Hermansson, knappast kan se mervärdeskatten som ett instrument för en klasskamp.

Överläggningen var härmed slutad.

Yrkandet i motionen nr 311 i vad avsåg förmögenhetsskatten

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 311 i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
28 april 1971

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 13 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet för att besöka Finland under tiden 4–7 maj 1971.

Stockholm den 26 april 1971

Sven Andersson i Sundbyberg

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 14 Anmälades och bordlades

Kulturutskottets betänkande:

Nr 10 i anledning av motion om ökad spridning av statsbidragen till teatergrupper

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i statsverkspropositionen om vissa anslag för budgetåret 1971/72 inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Nr 14 i anledning av motioner om åtgärder till förmån för importkonkurrerande hemmamarknadsindustrier

§ 15 Anmälades och bordlades motionen nr 1451 av fru Mogård i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 61 med förslag till livsmedelslag m. m.

§ 16 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 210 Herr *Nilsson* i Agnäs (m) till herr jordbruksministern om åtgärder mot miljöstörningar i fjällvärlden:

Har herr Statsrådet för avsikt att vidtaga sådana åtgärder att ur miljösynpunkt störande inslag i fjällvärlden, t. ex. okynnesåkning med snöscoter, motverkas?

Nr 211 Herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr justitieministern om

Nr 71

Onsdagen den
28 april 1971

förbud mot tillverkning och försäljning av vissa pyrotekniska varor:

Vill statsrådet medverka till att förbjuda tillverkning och försäljning av s. k. påksmällor?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 17.18.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert